

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK

XLVIII. ÉVFOLYAM

ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK

5 - 6. SZÁM

FOLYÓIRATA

BUDAPEST, 1935.

MÁJUS - JÚN.

SZERKESZTŐSÉG,
hová a lap szellemi részét illető
minden közlemény küldendő:
Budapest,
VII. ker., Korong-utca 34.
Telefon: 97-1-85.
Kéziratokat nem adunk vissza.

SZERKESZTI:

KISS JÓZSEF

Tagsági v. előfizetési díj évenként 8 P.
Az egyesülettel és a lappal kapcsolatos minden befizetés 48.627. sz. csekk-lapon történhet. (A csekk számla tulajdonosa: Tanítóképző-intézeti tanárok országos egyesülete). Reklamációk Pócsa József pénztáros címére Budapest, V., Báthory-u. 12. IV. e. küldendők.
HIRDETÉSEK MEGEGYEZÉS SZERINT

A nevelő lélektanáról.

A pszichológiának az utolsó húsz esztendő alatt tett hatalmas haladása alaposan megváltoztatta a nevelés elméletét, sőt gyakorlatát is. A fejlődéshez szükséges gerjesztő erőt végeredményben a természettudományokból merítette. A természettudományoknak különösen a múlt század végén elért haladása szinte egész életünket átforgató pozitív sikerekhez juttatott. A lélektan is hasonló sikerekre vágyott s igyekezett önmagát a természettudományok mintájára felépíteni. Ezért vonult be a természettudományok módszere a lélektanba. Így érlelődött meg az asszociációs pszichológián át egy természettudományi alapú atomisztikus pszichológia (elem-pszichológia), melynek egyoldalúságait, fogyatékoságait előbb Brentano, majd később Külpe würzburgi iskolája döntőgeti az aktusok tanával. Ennek a küzdelemnek s a további kiépítésnek lett az eredménye a gondolat- és alkat-pszichológia. Fejlődésének még hatalmasabb ösztönzést adott Dilthey, akinek elgondolásához közvetlenül csatlakozik Spranger strukturális lélektana s a tudattalannal is dolgozó pszichoanalitikus pszichológiák. Mindezt kiegészíti a maga ténygyűjtő, összehasonlító, fejlődést és gyakorlati hasznát kutató munkájával a gyermektanulmány és pszichotechnika.

A pszichológiának e nagy fejlődése egy új tudományághoz vezetett, mely minket, nevelőket, a legközvetlenebbül érdekel. Ez a most kialakuló tudományág a *nevelés-lélektan*, melynek problematikája napjainkban kezd körvonalat kapni, midőn a különböző lélektani irányokon és kutatási területeken összehordott anyagot a nevelésre való alkalmazás szempontjából kezdik összeilleszteni. Ennek az új tudományágnak központi magva a nevelés fogalma, a *nevelés mint pszichés ráhatás*. Kutatja mindenekelőtt e pszichés ráhatás feltételeit, a legértékesebb, legkönnyebb és legtartósabb befolyásolás kellékeit. Így bontakozott ki az új nevelés elmélete és gyakorlata. Ma már világosan látjuk, hogy a nevelés eredményének, mint a növendékben kiérlelődő entelegeiának, nem két, de három tényezője

van: a velülnkszületett képességek, a környezet és a gyermek szpontanitása.

A nevelés legmodernebb gyakorlatában mindenütt egy központi gondolat érvényesül s ez: önnevelés öntevékenység által. Ennek a gondolatnak legjelesebb képviselője Montessori. Szerinte a nevelőre a közvetlen beavatkozásnál látszólag szerényebb feladat vár: a *nevelés környezetének*, színterének a gyermek testi és lelki fejlettségének fokához mért, pszichológiailag indokolt és természetes elrendezése. Ezek közül a hatások közül a gyermek épen azt válogatja ki, dolgozza fel és teszi minden külső kényszer nélkül élményévé, ami már elért fejlettségi fokának megfelel, akkor, úgy és oly mértékben, ahogyan benső vágya és pillanatnyi szükséglete a fejlődés tempóját diktálja. Közvetlenül a környezeti hatások megragadása és feldolgozása által nevelje tehát a gyermek önmagát. Ezért tulajdonít Montessori oly nagy jelentőséget a nevelésben a környezetnek. A környezethatásnak ma már igen gazdag irodalma van. A Watson és követői által kitermelt lélektani irány, az amerikaiak *behaviorizmus* (magatartáslélektan) pedig egyenesen a környezet hatását tekintő, meghatározó jelentőségűnek a lelki kifejlésben.

A nevelést megszabó tényezők közül a *velülnkszületett képességek* általános ismerete a legrégebbi. Aristoteles már úgy képzelte el a fejlődést s az emberi lélek kifejlését is, hogy az, ami bennünk potenciális, lehetőségi állapotban van meg, külső kedvező okok hatására aktualizálódik. Cicero velülnkszületett diszpozíciókról, „isteni szikrák”-ról beszélt. E velülnkszületettség konkrétabb tartalmának a megismerése azonban mégis csak a modern lélektannak, a *gyermek-tanulmány*nak s benne a *gyermeklélektannak* köszönhető elsősorban.

Tévednénk azonban, ha a nevelés mivoltát a régebbi felfogásnak megfelelően csupán a velülnkszületett adottságok és a környezethatás viszonyából akarnók megérteni. Számolnunk kell még egy harmadik igen lényeges tényezővel is, a *gyermeki lélek szpontanitásával*, öntevékenységével. A környezetből u. i. — még ha hat és esetleg módosít is minket — nem ragadunk mindent magunkhoz. Van átélt környezet is, mely személyiségünk válogató ereje szerint módosul. Ez a szándékos odafordulás, megragadás és feldolgozás lelki életünknek elsősorban ugyan a tudatos, de nem tudatos elemein is nyugszik. W. Stern *perszonalizmus* s a *pszichoanalitikus* lélektani irányok (Freud, Jung és Adler) erről bőségesen meggyőznek minket.

Kétségtelen, hogy mindhárom tényező fontos, de a legmagasabb rendűnek, mintegy a másik kettőt is átölelőnek a harmadik tényezőt kell tartanunk. Az új nevelésben is a súlypont az öntevékenységre esik. Ezért fejezhetjük ki így az új nevelés lényegét: *önnevelés öntevékenység által*. E miatt nem értik meg sokan Montessorit. A többek között ezért is irtóztak sokan Rousseautól s későbbi zászlóhordozójától, Ellen Keytől. Sokan e miatt néznek sanda szemmel a mai reformiskolák munkásságára. Pedig meg kell értenünk az idők szavát: *meg kell változnia a nevelőnek!*

A gyermek mélyebb megértése követeli a nevelő háttérbe vonu-

lását. Végeredményben csak türelmes és alázatos segítője legyen a gyermeknek a nevelési eszmények felé való önkibontakozás útján, ahogyan azt Montessori oly sok helyen szinte követelve kéri. A gyermek érzi szükségleteit. A gyermekben megvan a kifejlés vágya s önerejéből a környezete által nyújtott példák szerint asszimilálódik. Ezt a természetes önkifejlési vágyat helytelen, túlságosan és közvetlenül beavatkozó eljárásunkkal ne fojtsuk vissza; a saját lelkünkhez mért bánásmód által annak torz formát és irányt ne adjunk. Hiszen, amint Imre Sándor mondja, a gyermeki lélekben semmi sem tűnik el nyomtalanul s ezért a nevelő minden hibája is visszatükröződik benne.

A pszichológia szerfölött közeledik fejlődésének ahhoz a fokához, hogy a gyermekben észlelt nevelési sikerek és hibák analízise útján nemcsak a nevelés, hanem a nevelő lélektana is megírható, amely tulajdonképpen a nevelés-lélektannak egyik kiegészítő része lesz. Mivel a nevelői lélekből fakadó helyes pszichés ráhatás módjait és eszközeit mindig a gyermek testi és lelki fejlettségének már elért foka határozza meg elsősorban, következik, hogy a nevelői magatartás rajza a gyermekserég fejlettsége szerint fog változni. Azon gyermekfejlődési rajzok közül, amiket eddig olvastam, a Bühler Saroltaét tartom a legsikerültebbnek. Szerinte a fejlődés periódusai a 0—1, 2—4, 5—8, 9—13 és 14—19-ik esztendő között terülnek el. Meg kell tehát határoznunk, milyen legyen a nevelő magatartása a fejlődés felsorolt fázisaiban.

Nyitott kaput döngetünk itt, amikor végeredményben arról beszélünk, hogy másként, más lelki feltételezettséggel, beállítottsággal kell nevelni a csecsemőt, a kisgyermeket, az iskolás gyermeket, stb. Azonban ennél lényegesen többet is mondunk. Állítjuk azt is, hogy a modern lélektani tudomány igazolta az óvónők azon tapasztalatát, hogy a 3—6 éves kor fejlődésében egy cézura van a 4-ik és 5-ik év között s ezért tudományosan is indokolt az óvós gyermekek kettős csoportban való foglalkoztatása és nevelése ott, ahol erre mód van. De ép így igazolva látjuk a tanítók ama tapasztalatát, hogy bizonyos mértékig másként kell nevelnünk és oktatnunk a népiskola alsó négy osztályában s másként a felső két osztályban, meg a továbbképző tagozatban. Még lényegesebb pszichés hatásmódú különbséget észlel a középiskolai tanár a középiskola alsó és felső tagozatában. Régi tapasztalat, hogy a máig is alkalmazott nevelői és oktatói eljárásunk szerint a legterhesebb feladatot a 10—14 évesek gyakorlatilag megvalósított csoportja rója a lelkiismeretes nevelőkre, amely beosztás lelki minőség szerint az elmélet által meghatározott 9—13 évesek fázisának felel meg. Ez az életkor okoz a legtöbb gondot és bosszúságot a nevelőknek. Ekkor a „legvásottabb” a gyermek. De mennyivel másként látjuk a gyermeket, ha a lélektan tudományának a fénye világítja meg a fejlődés egyes fázisainak legsajátosabb vonásait, az egyes fázisoknak egymásba való fokozatos átnyúlását és összekötő szálait s nem vagyunk kényszerítve arra, hogy ösztönös nevelői érzésünk vagy alkalmilag, kellő körületekintés hiányában fel-

szedett tapasztalataink alapján ítélünk felette! Am kérdezhetjük: ismerjük-e már a gyermek természetes fejlődési menetéhez igazodó, a már elért fejlődési fázisoknak megfelelően különböző nevelői magatartásnak jellegzetességeit? Sajnos, még nem. Az általános lélektani és pedagógiai tudásunk, a gyakorlatból felszedett tapasztalataink, tudatos vagy ösztönös pedagógiai tapintatunk alapján tanúsítunk csak ilyen vagy olyan magatartást. Pedig világosan kellene látnunk, hogy mik azok a *nevelő személyiségéből fakadó erőforrások* és szokásosan előforduló *gátlások*, melyek a nevelés sikerét a fejlődés egy-egy fázisában biztosítják, avagy hátráltatják.

A nevelői magatartásnak a nevelés sikerében vagy sikertelenségében nagy jelentősége van. Ennek gyakorlati példáit már Salzmann tudatosította. A modern lélektan azonban a nevelői magatartás gyermekben kiváltott hatásának mélyebb okaira és további fejleményeire is rámutat s így meggyőz bennünket arról, hogy nevelői eljárásunkban a lehető legkevesebbet akkor kockáztatjuk, ha a modern lélektani kutatás eredményeit feltétlenül alkalmazzuk *önmagunkra* is.

Lássuk már most a nevelői magatartás erejét a pszichés ráhatásban!

Minden ember a környezetével — így a nevelő is a neveltjével — szemben kétféle magatartást tanúsíthat: *tárgyas* és *önös* (én-szerű) magatartást. Ha egy hivatalnok azért szorgoskodik és pontos a hivatalban, hogy az előjárói ezt észrevegyék és megdicsérik s nem hivatása, munkaköre iránt érzett legjobb meggyőződésből, magatartása önző s csak az utóbbi esetben nevezhetnők tárgyasnak.

Am hányszor esünk mi, nevelők, is a gyermekkel szemben a kellő mértékű *nevelői tudatosság hiánya miatt* önző magatartásba! Akárhányszor meg egyenesen azt hisszük, hogy szívvel-lélekkel a gyermek javát szolgáljuk s ugyanakkor tárgyiatlan, a gyermeki lelket meg nem értő magatartásunkkal a legnagyobb sebeket üjtük a gyermek jövődjén. Vegyük példáinkat az óvói, családi és az iskolai nevelés köréből!

Ha a kisgyermeknek sikerült agyagból vagy plasztilinból valamilyen kívánt formát gyúrnia s az óvónő ezt észrevéve „csodás ügyességű” gyermeknek kiáltja ki a gyermeket, ezzel előkészítette azt a veszélyt, hogy ha valami majd ezután is sikerül a gyermeknek, ismét felhívja rá az óvónő figyelmét, hogy a dicséretét újra élvezhesse. Hányszor megtörténik a családi nevelés körében, hogy a kisgyermeknek valamilyen félig-meddig már elkészült építő-alkotása a család valamely tagjának a közeledésére, az ajtó becsukása vagy bármí más ok miatt összedől s a kisgyermek sírva fakad. Erre az anya odafut, a kisgyermeket csókolgatja, babusgatja, mindenképen vigasztalja s végre ő építi fel neki az alkotmányt. Természetesen, ha legközelebb ismét nem sikerül valami, vagy „baleset” éri az alkotást, még jobban nyafog, hogy immár „jöjjön a mama”, vigasztaljon és segítsen. Hihetetlen kárt okoz az első osztályos gyermekek lelki fejlődésében sokszor egy-egy türelmetlen, ingerlékeny, heves, szigorú

és aprólékos tanító is, aki a tollat helytelenül tartó s a betűt hibásan író gyermeket azonnal szidja türelmetlensége miatt. Még nagyobb a hiba, ha a gyermeket gúny vagy ütlegetés éri a családban azért, mert valamit nem tud elég ügyesen és gyorsan megcsinálni, utánozni, vagy megérteni. Ilyen magatartásból a gyermek azt látja, hogy nem tud nevelőjének a legjobb akarata szerint sem eleget tenni. Bármit is tesz, gúny, szidás és ütés jár érte minden legjobb igyekezetű fogásánál is. Leghelyesebben cselekszik tehát, ha semmit sem tesz többé. Vagy azt olvassa ki szükségkép a nevelő magatartásából, hogy az haragszik reá; ő is haragudni fog tehát ezentúl nevelőjére.

Mindezek a példák világosan mutatják, hogy *a nevelő tárgyiatlan magatartása miatt a gyermek magatartása is tárgyiatlan lesz.* Az óvónő ilyen magatartásával dicsőségre vágyóvá, önzővé, a maga javát hajhászóvá teszi a gyermeket. Az anya indokolatlan babusgatásának, fölösleges részvételének következménye meg az lehet, hogy a gyermek másokat kihasználóvá válhatik. A tanító vagy szülő türelmetlensége, szidása, gúnyja, sőt ütlegetése teljesen lerombolhatja a gyermek önbizalmát, kiölheti haladási vágyát s dacossá, bizalmatlanná teheti a gyermeket.

A helyes, tárgyilagos nevelői magatartás azt követelte volna, hogy az óvónő közvetlenül a munkát ismerje el. Az előrelátó, okos anya ilyen esetben a gyermek sírására vagy nem reagál — így a gyermek lassan magától is megnyugszik s játékát újra kezdi — vagy barátságosan, türelmesen néhány szóval megvigasztalja s új teljesítményre serkenti. Így a gyermekben is helyes magatartást fakasztott volna, s a sikertelen kísérlet a készségek és ügyességek, a nagyobb megfontolás és körültekintés, a türelem, önbizalom, kitarítás és kedély ébresztőjévé vált volna. A tanítónak viszont a gyermek minden ügyetlenségével és értelmetlenségével szemben türelmet, de nem elnézést kell tanúsítania, szeretetből fakadó újabb és újabb gyakoroltatást kell megkívánnia. Ha a gyermek bizalmát megnyerte, az szeretettel fordul feléje. A gyermekben mindig a jót, a sikert, a haladást észleltesse, ha még oly parányi is az; az önbizalomnak ez a lassú, de biztos fokozása az egyetlen mód arra, hogy még a tunya és ügyetlen gyermek önkifejlési vágyát is felkelthessük.

A gyermekekkel szemben tanúsított magatartás szempontjából világosan kellene látnunk a főbb *nevelői típusokat*. Egész bizonyos, hogy a nevelői magatartás tipizálódása több tényezőnek van alávetve. Hatalmas tényezője a gyermekcsereg lelki fejlettségének fázisa, a gyermekcsereg és a nevelő neme, a nevelő életkora és szakképzettsége. Gondoljunk itt pl. arra, hogy él a tanítóképzői diákság lelkében a pedagógus, a matematika, az ének és zene, a rajz és kézimunka, a gazdaságtan, a testnevelés tanára és a gyakorló-iskola tanítója! Hiszen kétségtelen, hogy a hivatás gyakorlása visszahat a nevelőre. Mindezen kérdések rendszeres kutatására nálunk még mi sem történt, de külföldön is alig valami. (Igen értékes előadást tartott a nevelő lélektanáról a szegedi egyetem kiváló tanára, Várkonyi Hildebrand, a budapesti közép-fokú iskolai tanárok őszi pszicho-

lógiai tanfolyamán.) A részletek pontosabb megfigyelése, összegyűjtése, tudományos leírása ma még hiányzik.

A köztudatban élő három legfőbb nevelői típust (a tekintélyi a kényeztető és ennek ellentétjét, a szeretet nélküli vagy brutális típust) remekül jellemzi Seif.

Talán a legáltalánosabb a nevelői típusok között a *tekintély ködfátyolába burkolódzó nevelő*, aki benső és külső fensőbbségének, személyes és hivatali tekintélyének előtérbe tolásával a gyermek egyéniségét feltétlenül alárendeli akarátának. Hogy ez a nevelői típus oly elterjedt, annak bizonyára a hagyományos Herbart-féle nevelési rendszer is oka lehet. Herbart u. i. a gyermek fejlődési fokán az erkölcsi nevelés egyik ideiglenes céljaként tűzi ki a gyermek akarátának a megtörését. Ezek a nevelők az emberi hiúság, gyöngeség következtében a Regierung fokán merevednek meg. Ideáljuk a minél kevesebb gondot és törődést okozó, kényelmesen nevelhető, egyéniségét, szabadságvágyát, önértékét minél korábban a szegre akasztó, minden körülmény között engedelmeskedő gyermek, a *jobbagylélek*. A nevelés lényegét nem a gyermek egyéniségéhez alkalmazkodó, a gyermekben szunnyadó benső erők kifejlesztésében való türelmes és szeretetteljes segédkezésben, a szabad, önálló és szociális személyiség kibontakozásában látják, hanem a *saját személyiségük mintájára való kifaragásban*, a személyiségükhöz való alkalmazkodásban és feltétlen asszimilációban. A gyakorlatban semmit vagy alig akarnak valamit tudni a gyermek testi és lelki fejlettségének már elért fokához, életkörülményei következtében előálló helyzetekhez való alkalmazkodásról. Nevelői eljárásukban túl sok a parancs, rendelkezés és tilalom, a fenyegetés, jutalmazás és büntetés. Ezeknek a nevelőknek Seif szerint hármaskérdésük van:

1. A nevelőnek *mindig* igaza van, a gyermeknek *soha*.
2. A nevelőnek csak *jogai*, a gyermeknek csak *kötelességei* vannak.
3. Minden jó, amit a gyermek tesz, a *nevelő érdeme* s minden rossz egyedül a *gyermek rovására* irándó.

Könnyen elképzelhetjük, hogy mily pusztító hatást gyakorol az ilyen nevelő a gyermek lelkére és idegzetére. Neveltjéből bátoratlan, önállótlan, mindig a parancsot váró, a jutalmat és ütleget leső, alattomos szolgálélek lesz. Egyedül csak az vigasztalja, hogy előbbutóbb „letelik” ez az állapot, s minden reménye, boldogsága, hogy egykor ő is átvehesse az elnyomó szerepét. Az ilyen nevelők gyermekkorukban is legtöbbször ugyanilyenek voltak. Gyakran annyira elragadtatják magukat, hogy még olyasmit is mernek követelni a gyermek-től, amit maguk soha sem voltak képesek végrehajtani.

Mennyivel kedvesebbnek, értékesebbnek s veszélytelenebbnek látszik a gyermeket *kényeztető nevelő*, aki teljesen jószándékú, túl-hajtott gondoskodásával „boldog” életet akar biztosítani neveltjének. Pedig az ilyen nevelő is valósággal báránybőrbe bújtatott farkasa a gyermek jövődjének. Többször az anyák köréből kerülnek

ki. Dédelgetésükkel, majomszeretetükkel tulajdonképpen tudatalatti önzésüket, elpuhultságukat és kényelemszeretetüket árulják el, mert a nevelésben azzal a formulával dolgoznak, hogy akkor okoznak maguknak a legkevesebb fáradságot, ha a gyermek óhaját tőlük telhetőleg minél gyorsabban kielégítik. Minden komolyabb akadályt, mely a gyermeket erőfeszítésre serkentené, elhárítanak s így a gyermek a nehézségek leküzdését mindig mástól várja. A munkának mindig a könnyebb felét kereső, munkakészségében és munkaerejében megcsappant, feltétlenül önző és elpuhult lény lesz az ilyen gyermekből. Az ilyen szülői nevelés termékeiből kerülnek ki igen gyakran az önállótlan, fontosabb kérdésekben dönteni nem tudó, „tedd ide-tedd oda”, vagyonukkal, gyakran hivatásukkal, sőt családjukkal sem törődő, élődiségre hajlamos, „eszem-iszom” emberek. Hogy az ilyenek megcsappant szociális érzékűek és szeretetkészségük hiányában igazi barátságra képtelenek, nem szükséges bizonyítanunk. A kényeztetés azonban nem tarthat a végletekig. Az élet előbb-utóbb önmaga lábán jární tudó embert követel. Különben is a kényeztetés káros következményei ebben is, abban is kiütköznek. Csak az a baj, hogy a legtöbb esetben már későn. Egy-kettőre megsemmisül a szülő és gyermek közti jóviszony és meghittség. A nevelő rendszerint a *túlkompensáció*, a túlkiegyenlítés hibájába esik, t. i. az ellenkező végletbe csap s túlságos szigorral igyekszik hamarosan hibáját jóvátenni. De a gyermek lelkében is nagy átalakulás megy végbe. Mindenekelőtt kényeztetett helyzetét látja veszendőbe menni, amelyről természetesen végkép nem akar lemondani. Ez a körülmény ingerelt, ideges, kedélybeteg állapotba hozza s nyílt és kerülő utakon sokféle módon, tudatosan vagy tudattalanul, a legkeményebb daccal, betegségszinleléssel, a fejlődésben való ú. n. „állva maradás” jelenségével, stb. igyekszik kényeztetett helyzetét biztosítani. Diametrális ellentétbe helyezkedik tehát a nevelőjével, s annak nevelő, irányító hatása teljesen megszűnik reá. Kifelé a szociális közösségben *csekélyebb értékűségét* kénytelen tapasztalni, elveszti önbizalmát, a társadalmat kerülő, további kifejlésében erősen gátolt emberré válik.

Ép ily veszedelmes a *szeretet nélküli, durva, brutális típus*, mely a gyermeket és nevelését állandó nyűgnek, kellemetlen kölöncnek érzi s mint nyugalma és kényelme háborgatóját igyekszik eltolni magától. A gonosz mostoha példázza ezt a típust, aki túlnyomóan csak hidegséget, mogorvaságot, nyersséget, kíméletlenséget, gáncsolást és büntetést éreztet a gyermekkel. Az ilyen nevelőt az a jóhiszemű meggyőződés vezeti, hogy *minél szigorúbb és keményebb a nevelés, annál jobban megedződik a gyermek az élet terheinek elviselésére*. A gyermek az életre való előkészülés, az emberré válás oly fontos elemeit, amilyen a részvétel és szeretet, a barátság és bátorítás, stb. nélkülözni kénytelen. Kivesz lelkéből nevelőjével szemben a hűség, a hit és bizalom, a nevelésnek eme elengedhetetlen feltételei. Lelkén az önállótlanlás, a bizalmatlan óvatosság, a felelősségtől való állandó félelem, egy folyton ugrásra és védekezésre

kész küzdelmi magatartás, az életfeladatok lehető kikerülése üt győgyíthatatlan sebeket.

Alaposan tévedne azonban bárki, aki az előzőkből arra következtetne, hogy az új nevelés-lélektan *származni óhajta a nevelésből a tekintélyt, szeretetteljes bánásmódot és a kellő mértékű fegyelmet*. Épenséggel nem! *Mindezeket egy józan nevelési rendszer sem nélkülözheti*. Montessori iskolájában is van fegyelem, de más természetű, mint a hagyományos nevelésé, t. i. nem a tanító személyiségéből árad szét elsősorban. *Nem kikényszerített fegyelem*, hanem a *gyermeki lélek spontán fegyelme* az, az önuralom szárnypróbálgatása pl. a vonalon járás gyakorlataiban, a csendleckében, mely még a légyzümmögést is hallhatóvá teszi s a munkában rejlő önfeledt elmélyedésben és kitartásban.

A modern nevelés-lélektan a nevelői típusok megrajzolásában tulajdonképpen a pszichés ráhatás egyik általános törvényét, az ú. n. *optimális törvényt* példázza nekünk, mely szerint minden ráhatás csak egy bizonyos fokú intenzitásban a legjobb eredményű. Ha ezt az erősséget akár fokozzuk, akár csökkentjük, a nevelés sikerét veszélyeztetjük. Szükséges tehát, hogy a nevelő tekintélye, személyiségének „autonóm súlya” egy bizonyos értékkel essék a nevelés mérlegére, de növelése vagy apadása megbontja a nevelő és a növendék közti pszichés ráhatás kívánt egyensúlyát; általában a fennsőbbiség minden torz megnyilvánulása: az éreztetett leereszkedés, a minden körülmény közt parancsoló tónus, a kicsinyítés, a semmibe-vevés, a mindent jobban tudás nem jó hatása, mert a gyermekben ellenséges és káros tendenciákat szül. Hogy az optimális törvény ép így vonatkozik a szeretetre és a szigorra is, az előzők alapján nem szükséges tovább fejtegetnünk.

Ezzel fejtegetéseink során eljutottunk a nevelői lélek egyik legnélkülözhetetlenebb sajátosságához, amit így fejezhetnénk ki: *a gyermek egyéniségéhez alkalmazkodó alkalmazás képessége*. Egy-szersmind a modern lélektan fényében látjuk azt is, hogy a nevelés a gyermek és a nevelő között fennálló *kölcsönös sugalmazás* eredménye.

Az elmondottakban szeretnénk volna megéreztetni azt is, mennyivel *tökéletesebb lenne a munka* minden iskolafajban, nevelő és oktató intézményben, ha ismernők már nevelőinek *tipusrajzait*. Ma már ott tartunk a lélektan fejlődésében, hogy ez a kérdés megoldható. Az ajtónkon kopogtat e feladat. Végeredményében az emberi nem szebbítése, tökéletesítése érdekében kér bebocsájtást. Méltó arra, hogy szeretettel és lelkesedéssel fogadjuk.

Felhasznált művek és dolgozatok: 1. W. Stern: Psychologie der frühen Kindheit. — 2. K. Bühler: Die geistige Entwicklung des Kindes. — 3. Ch. Bühler: Die seelische Entwicklung des Kindes und Jugendlichen. — 4. Th. Crismann: Die gegenwärtigen Richtungen in der Psychologie und ihre Bedeutung für die Pädagogik. — 5. P. Petersen: Die Neueuropäische Erziehungsbewegung. — 6. A. Busemann: Pädagogische Jugendkunde. — 7. A. Busemann: Die Bedeutung des Milieus für den Zögling. — 8. Montessori:

Selbsttätige Erziehung im frühen Kindesalter. — *Soph. Lazarfeld*: Der Begriff der modernen Erziehung. — 10. *L. Seif*: Die Erziehung der Erzieher. — 11. *Adler A.*: Emberismeret. Gyakorlati individuálpсихológia. Fordította: Dr. Kulcsár István.

Budapest.

Dr. Tóth Antal.

A földrajz a tanítóképző I. osztályában.

I. Általános előkészület.

1. *Cél.* A földrajz tanításának célját a tanítóképzők Tanterve röviden a következőkben foglalja össze: „A földfelszín alakulatainak és jelenségeinek általános ismerete alapján Magyarország behatóbb megismerése, a hazai föld szeretetének ébresztése és a földrajz tanítására való képesítés”. A főcél tehát, amely e tárgyat egyszersmind a tanítóképzés egyik legfontosabb nemzeti tárgyává avatja, hazánk földrajzi ismereteinek legalaposabb elsajátítása. Ezt a célt kívánja megalapozni az I. osztály csillagászati és fizikai földrajzi anyaga is. A tanítóképzőben ugyanis — amint azt az Utasítás is megállapítja — nemcsak azért követjük a földrajz tanításával kapcsolatban a tanítóképző előtanulmányait szolgáltató iskolákban adott sorrendnek a fordítottját, mert a tanítás alacsonyabb fokának megfelelő tanításmenetnek a megismétlése „a tárgy iránt való érdeklődést bénítaná, hanem ennél is fontosabb szempont az, hogy az általános földrajz előrebocsátásával a tanítás magasabb színvonala és hazánk földrajzának szintetikus tanítása biztosítható legyen”. Az általános földrajznak tehát, amelynek a középiskolában csupán az a szerep jut, hogy a leíró földrajzban tanult anyagot összefoglalja, a tanítóképzőben éppen ellenkezőleg az a feladata, hogy a leíró földrajz alapjait lerakja. A leíró földrajz kellő megértetése ugyanis csak akkor járhat a megkívánt eredménnyel, ha a földi tényezők közötti oki kapcsolatok kifürkészése alapján a tanulók lelkében már előzőleg kialakítottuk a helyes földrajzi fogalmakat, vagyis, ha ráneveltük őket a tudatos földrajzi gondolkodásra.

2. *Anyag.* Az I. oszt. földrajzanyagát a Tanterv hét pontban foglalja össze. Az első öt pont az általános fizikai földrajzi ismereteket, a 6. pont a földábrázolást s ezzel kapcsolatban a csillagászati és matematikai földrajz alapismereteit, a 7. pont pedig az általános fizikai földrajzi ismereteknek földrészenkénti összefoglalását tartalmazza. Megállapítható, hogy a régítől sok tekintetben eltérő új Tanterv az I. oszt. anyagát is teljesen új szempontok szerint jelölte ki s a mellett az eddigi gyakorlattól eltérően a földrészek fizikai földrajzi leírását is ehhez az egységhez kapcsolta. Vagyis jelenlegi formájában az I. évf. földrajzi anyaga általános fizikai földrajzi, csillagászati és matematikai földrajzi, földábrázolási és leíró földrajzi ismereteket is tartalmaz. Sőt nem hagyhatjuk figyel-

men kívül a fizikai földrajz keretében elvégzendő geológiai vonatkozásokat sem. A Tanterv értelmében ugyanis a földtant, mint önálló tantárgyat, csak a III. évf. végén tanulják a tanítónövendékek, vagyis akkor, amikor a módszertani rész kivételével földrajzi tanulmányaitak ügyszólván teljesen befejezték. Ha tehát nem vetünk kellő súlyt arra, hogy a tanulók a geológiai alapismereteket már az I. o.-ban elsajátítsák, akkor későbbi tanulmányaik során igen sok földrajzi jelenséget nem fognak megérteni.

A tantervi anyag tehát a régihez képest meglehetősen kibővült, de viszont a heti óraszám maradt a régi. Ez a körülmény igen nehéz feladat elé állította s állítja ma is mind a tankönyvíró, mind pedig a szaktanárt. Nagyon kell ügyelniük mindkettőjüknek, hogy ebből a nagy anyagkomplexumból csak annyit öleljenek fel, amennyit a tanulók nagyobb megterhelése nélkül el is lehet végezni, de viszont a növendékek e tárgykörnek mindazon ismereteit, amelyekre mint leendő tanítóknak szükségük van, mégis feltétlenül elsajátítsák.

A Tanterv a földrészek fizikai földrajzának betoldásával, valamint a fizikai földrajzi résznek és a földábrázolásnak a modern földrajz kívánalmainak megfelelő szükségsszerű kiegészítésével előállított túlterheltségen a csillagászati földrajznak redukciójával kívánt segíteni, még pedig oly módon, hogy ennek az anyagrésznek csupán csak azt az 1—2 fejezetét hagyta meg, amely a föld ábrázolásának megértéséhez feltétlenül szükséges. Tulajdonképpen ez a megnevezés: csillagászati és matematikai földrajz a Tantervben elő sem fordul.

Kétségtelen, hogy a csillagászati és matematikai földrajz részletes tárgyalása a tanítóképzőnek nem lehet feladata, de viszont a redukció folytán a Tantervből a csillagászatnak olyan fejezetei (pl. a csillagos égen való tájékozódás, a naprendszer, a hold mozgása és fényváltozatai, a nap- és holdfogyatkozások) is kimaradtak, amelyek a népiskola tanítási anyagában szerepelnek.

Mindezekre a körülményekre a Tanterv megjelenése után magam is rámutattam. Az e tárgyban készített memorandumot a pápai áll. tanítóképző-intézet tanári testületének az 1925. évi okt. hó 23-án hozott egyhangú határozata alapján a kir. főigazgatóság 1407/1923. szám alatt terjesztette fel a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz. Öexcellenciája az 1924. évi március hó 17-én kelt 146.028/1923. VI. ü. o. számú rendeletében helyet adva a csillagászati földrajzban mutakozó hiányokkal kapcsolatban kifejtett aggodalmaimnak, erre vonatkozóan szösz szerint a következőképen intézkedett: „a csillagászati földrajzból a csillagos égen való tájékozódás, a naprendszer, a hold mozgása és fényváltozásai, a nap- és holdfogyatkozás tárgyalása nem hagyható el”.

Az anyag túlterhelésének enyhítését illetően az volt a kérésem, hogy a földrészek fizikai földrajza az I. o.-ból helyeztessék vissza a II. oszt.-ba. Ehhez a javaslatomhoz azonban Önagyméltósága — minthogy ez az egész földrajztanterv lényeges megváltoztatását vonta volna maga után, — nem járult hozzá. Az erre vonatkozó rendelkezés így hangzik: „minthogy az Utasítások és tankönyvek még nem jelenhettek meg és a lefolyt néhány hónap alatt elegendő tapasztalatot a tanárok sem gyűjthettek, ennél fogva tantervmódosításról ezidőszertint nem lehet szó”.

Mindenesetre nagy öröömre szolgált, hogy a később megjelent Uta-

sítás mind az I., mind a II. oszt. földrajz-anyagával kapcsolatban több olyan módosítást eszközölt, amelyeknek szükségességére én is rámutattam. Az Utasítás már kifejezetten beszél csillagászati és matematikai földrajzról s a fentebb említett csillagászati alapvető ismeretek tárgyalását is megkívánja. Ami pedig a földrészekről szóló résznek a II. osztályba való áthelyezését illeti, ennek megvalósítását egy általános tantervrevízió esetére ma több mint 10 éves tapasztalatszerzés után is szükségesnek vélem.

3. *Tanításmenet.* A tantervben megszabott anyagnak további fel dolgozása a szaktanár feladata. E célt szolgálja a helyi tanításmenet, amelyben a tanár úgyszólván óráról-órára maga szabja meg elvégzendő munkáját. És e téren — amint azt az Utasítás is megállapítja — a tanárnak teljesen szabadkezet kell biztosítani. Nagyon félreértenék azonban a helyzetet azok, akik azt hinnék, hogy a tanításmenet készítésével kapcsolatban is nincsenek olyan általános szempontok, amelyek épen az iskola szakjellegénél fogva feltétlenül megkívánnak bizonyos egységekre törekvést. Isten mentse, hogy egy kaptafára való húzásra gondolnék, azonban pl. amilyen lehetetlen az I. oszt. csillagászati és matematikai földrajzi anyagát 7 óra alatt elvégezni, épen olyan képtelenség e rész tárgyalására a rendelkezésre álló időből 19 órát fordítani. Pedig, amint az alábbiakban ki fog tűnni, ezek az adatok használatban lévő tanításmenetekből kiragadott példák.

Alkalmam volt ugyanis 13 tanító-, illetőleg tanítónőképző I. osztályos földrajzi tanításmenetébe bepillantást szereznem és azoknak adatait összehasonlítani. A leszűrt tapasztalatok feltétlenül a mellett szólnak, hogy bizonyos fokú egységesítésre valóban szükség van.

A 13 tanításmenet közül négy 70, egy 68, három 66, egy 65, kettő 64, egy 62 és egy 60 tanítási órát vesz alapul. A legtöbb és legkevesebb órát alapul vevő tanításmenet órászáma között az eltérés tehát évi 10 óra. Feltétlenül közelebb áll a valósághoz az a tanár, aki évi 60—62 órát irányoz elő, mint az, aki a már régen elavult ú. n. „normaltanmenet” figyelembevételével 70 órás tanításmenetet készít. Az utóbbi évek tapasztalatai ugyanis azt mutatják, hogy az iskolai év rendszerint később kezdődik és hamarabb zárul a rendesnél. De évközben is szoktak előfordulni olyan előre nem látott rendkívüli körülmények, amelyek miatt 1—2 óra elmarad. Vagyis végeredményben a 2 órás tárgyaknál évi 66 óránál semmiképpen sem számíthatunk többre. Ez azonban a maximum. Leghelyesebben cselekszik tehát a tanár, ha évi munkaterve elkészítésekor még ezt a számot is lecsökkenti s 60—62 óránál többet nem irányoz elő. Így semmiképpen sem érheti csalódás. Ha úgy alakul a helyzet, hogy ennél több órát kap, az így nyert óratöbbleteket kitűnően fel tudja használni összefoglalásokra, gyakorlatokra, stb., de viszont, ha kevesebbet kap, mint amennyit előirányzott, akkor az egész tanításmenete felborul.

Hasonlóképpen nagy eltérések mutatkoznak a 13 tanításmenet között az egyes módszeres egységek tárgyalására szánt időbeosztás-

ban is. Így pl. a csillagászati rész feldolgozására egy tanításmenet 17, egy 15, egy 14, egy 13, kettő 12, kettő 11, kettő 9, kettő 8 és egy 7 órát kíván fordítani. A csillagászati résszel kapcsolatos ismétlésekre, illetőleg összefoglalásokra egy tanításmenet 4, egy 3, öt 2, három 1 és 3 pedig egyetlen órát sem irányoz elő. Vagyis, amint fentebb is említettem, van olyan tanításmenet, amelyik az összefoglalásokkal és ismétlésekkel együtt 19 órát szán a csillagászatra s viszont van tanításmenet, amelyik ugyanezt az anyagot összefoglalások és ismétlések mellőzésével 7 óra alatt akarja elvégezni.

A fizikai földrajz időbeosztása a következőképpen fest a 13 tanításmenet tükrében. Egy tanításmenet 37, egy 34, egy 32, kettő 31, egy 27, négy 25, egy 23, kettő pedig 22 órát fordít ennek a módszeres egységnek a feldolgozására. Az ezzel kapcsolatos ismétléseket és összefoglalásokat pedig egy tanításmenet 9, kettő 7, egy 6, öt 5, kettő 4, s végül egy csupán 1 órában kívánja megoldani. Van tehát tanításmenet, amelyik összesen 42 órát fordít a fizikai földrajzi részre, de van olyan is, amelyik megelégszik ennek csaknem felével, azaz 25 órával.

A földbrázolás tanítására két tanításmenet 9, egy 7, egy 5, négy 4, három 3, kettő pedig 2 órát fordít, e rész átismétlésére, illetőleg összefoglalására pedig egy tanításmenet 2, kilenc 1 órát irányoz elő, két tanításmenetben pedig e résszel kapcsolatban nincs sem ismétlés, sem összefoglalás. A földbrázolás tanításának maximuma tehát 10 óra, a minimuma pedig kettő.

Eltérést mutatnak a szóbanforgó tanításmenetek a földrészek természeti képének megrajzolására szánt időben is. Egy tanításmenet 12, egy 11, négy 10, három 9, három 8 és egy 7 órát irányoz elő e részre. Az ezzel kapcsolatos ismétlésekre és összefoglalásokra pedig egy tanításmenet 6, egy 4, egy 3, öt 1 és öt pedig semmi órát.

Végül az évvégi ismétlésekre egy tanításmenet 10, egy 8, egy 7, egy 6, kettő 5, három 4, három 3, egy 2 és egy pedig 0 órát jelöl meg.

Összegezve a felsorakoztatott adatokat, a 13 tanításmenetben az új anyag átadására szánt órák száma 59 és 47 között, az összes ismétlések és összefoglalások száma pedig 20 és 11 között ingadozik. Itt meg kell még jegyeznem, hogy a tanításmenetek legtöbbje nem tesz különbséget a nagyobb egységek végére helyezendő különböző szempontok szerinti összefoglalások és a tanultak megrögzítését szolgáló ismétlések között.

A tanításmenetek további boncolgatásai során megállapítható, hogy a 13 között alig akad 3 olyan, amelyik a lakóhelyismereti vonatkozásokkal részletesebben foglalkoznék. A legtöbb csupán a meteorológiai megfigyeléseket említi meg, 5 tanításmenet pedig lakóhelyismereti vonatkozásokat és helyi szemléletet egyáltalában nem tüntet fel. Nagyon eltérőek a tanításmenetek a tulajdonképeni kirándulások megjelölése szempontjából is. Egyetlen tanításmenet van, amelyikben 5 kirándulás szerepel, a többiben legfeljebb 1 vagy 2, illetőleg hatban egy sem.

A térképolvasás tanításának mikéntje a tanításmenetekből alig állapítható meg. A legtöbb tanításmenet ugyanis e résszel kapcsolatban is csupán a könyv címeinek felsorolására szorítkozik. Csak 2 olyan tanításmenet van, amelyik említést tesz arról, hogy a térképolvasás tanítása során kirándulást is rendeznek, amelyen térképfelvételt és vázlatrajzokat készítenek.

Hasonlóképpen csupán 2 tanításmenetből tűnik ki az is, hogy a fizikai földrajzban szereplő alapfogalmakat a kirándulások alkalmával a természetben végzett közvetlen megfigyelések alapján igyekeznek a tanulókkal megértetni. A legtöbb tanításmenet csupán képekre, térképekre, táblai rajzokra s esetleg domború képekre vagy modellekre hivatkozik. Négy tanításmenet pedig egyáltalán meg sem jelöli e rész tanításával kapcsolatban használt segédeszközöket.

Mindezeket megfontolva nem nehéz belátnunk, hogy a tanításmeneteket illetően bizonyos fokú egyöntetűsége feltétlenül szükség van. Ez az egységesítés azonban igen természetesen csak olyan keretek között mozoghat, amely nem súlyosítja a tanításmenetet sablonná, nem sérti a tanár részére biztosított szabadságot és nem nehezíti meg a tanításmenetnek a helyi viszonyokhoz való alkalmazását.

Valamennyi fontosabb szempontot mérlegelve és természetesen figyelembe véve a jelenleg használható egyedüli földrajzi tankönyvünk anyagbeosztását is, az alapul vehető évi 62 órai időt a következőképpen próbáltam kimérni az I. oszt. földrajzanyagának nagyobb módszeres egységeire.

Csillagászati földrajz	10 óra,	1 ismétlés,	1 összefoglalás = 12 ^h
A levegő	8 óra,	1 ismétlés,	1 összefoglalás = 10 ^h
A tengerek	4 óra,	— ismétlés,	1 összefoglalás = 5 ^h
A szilárd kéreg	10 óra,	1 ismétlés,	1 összefoglalás = 12 ^h
A földfelszín ábrázolása	6 óra,	— ismétlés,	1 összefoglalás = 7 ^h
A Föld természeti képe	10 óra,	1 ismétlés,	1 összefoglalás = 12 ^h
Évvégi ismétlések		4 ismétlés	= 4 ^h
Összesen:	48 óra,	8 ismétlés,	6 összefoglalás = 62 ^h

Felosztásomban a tankönyv sorrendjét követtem. Az Utasítás egyébként a sorrendet illetően is szabad kezdet ad a tanárnak. A 13 tanításmenet közül csupán 3 kezdi az anyagot a fizikai földrajz tárgyalásával. Ennek oka valószínűleg a tankönyvhöz való alkalmazkodás, ami természetesen nagy könnyebbséget jelent a tanulóknak is. Véleményem szerint leghelyesebb a Tantervben adott sorrend, amely a nehezebb csillagászati részt akkorra teszi, amikor már bizonyos fokú földrajzi gondolkodáshoz hozzászoktak a tanulók. Ezt a sorrendet kellene követnie a tankönyvnek is.

4. *Anyagredukció.* A tanításmenettel kapcsolatban szólnom kellene a Tanterv keretein belül végrehajtandó anyagredukcióról is, mert hogy erre éppen az anyag nagy terjedelme miatt feltétlenül szükség van, az kétségtelen. Sajnos azonban, e tekintetben éppen az I. oszt.

tályban igen nehéz feladat előtt állunk. Tudvalévő dolog, hogy a tanítóképző I. osztályába lépő tanulók kevés olyan ismeretet hoznak magukkal, amelyre éppen az iskola szakjellegénél fogva támaszkodni lehetne. Az I. éves anyaggal kapcsolatban tehát nem nyugtathatjuk meg magunkat azzal, hogy ezt, vagy am azt a dolgot tanítványaink már amúgy is tanulták és még kevésbbé hivatkozhatunk arra, hogy bizonyos ismereteket majd a felsőbb osztályokban amúgy is tanulni fognak. Az I. éves anyag annyira alapvető fontosságú, hogy annak egyetlen tégláját sem mozdíthatjuk meg a rája építendő épület biztonságának veszélye nélkül. Az I. oszt. földrajzanyagának redukciója tehát — addig is, amíg a földrészek fizikai földrajzát egy általános tantervvizíció során nem sikerül visszahelyeznünk a II. osztályba — csupán a lényegét nem sértő összevonásokban merülhet ki. Hogy ezeket az összevonásokat a tárgy mely részeiben és milyen módon gondolom megoldhatónak, arról egy más alkalommal a tanításmenet részletes ismertetése során fogok szólni.

5. Szülőföldismereti vonatkozások. Az I. oszt. földrajzi anyagának és tanításmenetének tárgyalását nem zárhatom le a nélkül, hogy rá ne mutassak azokra a fontos kapcsolatokra, amelyek az I. és IV. oszt. földrajzanyaga között fennállanak. A modern földrajz tanításában — amint azt a Magyar Tanítóképző 1932. évi májusi számában is kifejtettem — annyira fontos szerepet tölt be a szülőföldismertetés, hogy e tárgy eredményes tanításával járó munkálatokba már az I. éves növendékeket is be kell kapcsolnunk.

A IV. osztályban ugyanis a földrajzra megszabott heti 1 óra nemcsak Budapesten, de a legkisebb vidéki városban is nagyon kevés a szülőföldismereti anyagnak „lehetőleg gyakorlati módon való feldolgozására”. Ez a gyűjtőmunka tehát csak akkor járhat megfelelő eredménnyel, ha a tanulók már bizonyos felkészültséggel lépnek a IV. oszt.-ba, vagyis ha a szaktanár már az I. oszt.-ban megkezdeti velük az anyaggyűjtést és három éven keresztül minden kedvező alkalmat felhasznál arra, hogy a növendékek az anyaggyűjtés módját IV. éves korukig minél tökéletesebben elsajátítsák és minél több feldolgozásra alkalmas anyagot hozzanak magukkal. Gyűjthetnek a szülőföldre vonatkozó anyagot az I. évesek a csillagászati és fizikai földrajz tanulásával, a II. évesek a gazdasági és emberföldrajzi kérdések fejtegetésével kapcsolatban, a III. évesek pedig a hazai földrajz tanulása közben. Természetesen a szülőföldismereti anyaggyűjtésre nemcsak a földrajzzal, hanem egyéb tárgyakkal kapcsolatos helyi és környéki kirándulásokat is fel kell használni.

Hangsúlyozni kívánom azonban, hogy a Tanterv és Utasítás a IV. oszt. földrajzanyagával kapcsolatban csupán a szülőföldismertetés mintáját kívánja nyújtani, vagyis „útmutatást adni a növendékeknek arra, hogy a szülőföldismertetés rendszerint meg nem írott anyagát miképpen gyűjtse egybe a tanító működése helyén”. Ezek szerint tehát a szaktanárnak e tárgy tanításakor nem azt kell főcélul kitűznie, hogy azt a lakóhelyet, amelyiken az illető intézet éppen működik, tüzetesen megismertesse tanítványaival s ezáltal számtalan olyan

felesleges adattal terhelje az amúgy is nehéz feladatok előtt álló növendékek emlékezetét, amelyeknek a jövőendő működési helyen vajmi kevés hasznát vehetik, hanem arra kell törekednie, hogy az épen adott lakóhely földrajzi adatainak felhasználásával a szülőföldismereti anyag gyűjtésének lehetőleg valamennyi mozzanatára kiterjedő útmutatást adjon a leendő tanítónak. De különben is az egyes intézetek székhelyének szülőföldismereti szempontból való részletes megismertetése az alig 20—22 órára korlátozott idő rövidségén kívül a legtöbb esetben az illető város (pl. Bpest, Debrecen, Kecskemét, stb.) hatalmas méretű kiterjedése miatt sem volna lehetséges. Leghelyesebb tehát, ha különösen nagyobb városokban a szaktanár a földrajzi kirándulásait mindig az illető városnak geográfiai szempontból más és más típusú területére rendezi, vagyis ha az egyes területrészek részletesebb ismerete helyett a főbb típusok általános ismeretét nyújtja tanítványainak.

Lássuk tehát, hogy az I. oszt. földrajzanyagának melyek azok a részei, amelyeknek tárgyalásai során a szülőföldismereti anyaggyűjtést is bekapcsolhatjuk munkánkba.

A IV. oszt. földrajztervezésében megszabott tájékozódás és az égi jelenségek megfigyeltetése tulajdonképpen már az I. oszt. csillagászati anyagával kapcsolatban megtörténik. Hasonlóképpen a meteorológiai jelenségek tárgyalása során már az I. évfolyamon megfigyelhetik a növendékek az illető hely légnyomásváltozásait, hőmérsékleti ingadozását, széljárását, felhőzetét, csapadékeloszlását, stb.

E célra feltétlenül kívánatos, hogy az intézet megfelelő meteorológiai állomással rendelkezzen, amelyen a megfigyeléseket a növendékek felváltva végzik. E megfigyelésekhez sem komplikáltabb műszerekre, esm bonyolultabb eljárásokra nincs szükség. A fizikai szertárban feltétlenül akad egy barométer, egy jó keneső-hőmérő, egy maximum-minimum-hőmérő és egy pszichrométer, amely a levegő nedvességtartalmát mutatja. A szélvitorlát a tanulók maguk is elkészíthetik, s a csapadékmérő beszerzése sem kerül nagyobb kiadásba. Természetesen ez a legegyszerűbb alapfelszerelés idővel kiegészítendő és tökéletesítendő.

A meteorológiai állomást leghelyesebb az intézet udvarán vagy kertjében felállítani. A hőmérő a föld felszíne fölött 1.5—2 m magasságban, szellős és feltétlenül árnyékos helyen, lehetőleg nyílásokkal bőven ellátott fa vagy bádóg házacskában helyezendő el. A csapadék mérésére szolgáló meghatározott átmérőjű hengeres falú bádogedény, amelybe az esővíz vagy hólé, hogy az elpárolgás minél kevesebb legyen, szűk nyílású tölcserén ömlik bele, szabad helyre teendő, a szélvitorla pedig az intézet épületének tetőzetére erősítendő rá. A szél erősségének meghatározására nem kell külön műszer. Ezt becslés útján is megállapíthatjuk a szélről megmozgatott falevelek és faágak kilengésének nagyságából összeállított tapasztalati skála alapján. Gyakori megfigyelésekből már némi következtetést is levonhatnak a tanulók az esetleges bekövetkezendő időjárásra, vagyis bepillantást nyerhetnek az időjárás titkaiba is. E célból természetesen a tanár megfelelő irányítása mellett figyelemmel kell kísérniök az országos meteorológiai állomás jelentéseit is, pl. a depressziók és maximumok átvonulását stb.

A szülőföldismertetés IV. osztályos anyagának további fejezetei

a következők. A lakóhely környezetének domborzata és vizei. Fizikai földrajzi alapfogalmak kialakítása szemlélet alapján. A vidék talaja. Ezekhez az ismeretekhez szintén igen bőséges anyagot hordhatnak össze az I. évesek a földkéreg életével kapcsolatos tanulmányaik során. Hiszen a földfelszín általános formáinak megismeréséhez első lépés a lakóhely környékén található morfológiai alakulatok közvetlen megfigyelése. A tanulóknak tehát elsősorban azokkal a fizikai földrajzi alapfogalmakkal kell tisztába jönniök, amelyeket természetbeni szemlélet alapján lakóhelyük határába rendezett kirándulásaik során sajátítanak el.

Mindezekből láthatjuk tehát azt, hogyha a növénydek az alsóbb osztályokban végzett helyi megfigyeléseiket pontosan bejegyzik az erre a célra már az I. osztályban elkészített gyűjtőfüzetükbe, akkor IV. éves korukban a szülőföldismeret tanulásakor már nagyon sok olyan kész adat fog rendelkezésükre állani, amelyek legfeljebb a tárgy kívánalmainak megfelelő esetleges kiegészítésre és rendezésre szorulnak csupán.

6. A *tankönyvre*, valamint a *szemléltető és munkaeszközökre* nem kívánok külön kitérni, minthogy e kérdésekkel már több ízben foglalkoztak szaküléseink előadói. *Zoltán Géza* tagtársunknak a földrajzi szemléltető eszközökről szóló igen tanulságos értekezése a Magyar Tanítóképző 1934. évi októberi számában meg is jelent. E tanulmány osztályról-osztályra haladva különösen azokat a szemléltető eszközöket ismerteti, amelyeket a tanulók házilag vagy együttes munkával is elő tudnak állítani.

Az I. oszt. földrajzanyagához nem kellene bonyolult szerkezetű szemléltető eszközök. De egyébként is az a felfogásom, hogy a szemléltetés annál tökéletesebben szolgálja a megértést, minél egyszerűbb módon történik. Csak egy példát említek. Annak szemléltetésére, hogy a Hold mindig ugyanazt a felét fordítja a föld felé — ami tudvalevőleg onnan ered, hogy a Hold forgási és keringési ideje pontosan megegyezik — elegendő egy kalap. Ha egy kalapot úgy viszünk valamely tárgy (pl. az asztalon lévő tintatartó körül), hogy annak mindig csak az egyik fele legyen az illető tárgy felé fordítva, akkor a körülhordozás alatt a kalap saját tengelye körül is megfordul. Kétségtelen, hogy ezzel az egyszerű kísérlettel sokkal gyorsabban megértetjük a tanulókkal a szóbanforgó jelenséget, mint a komplikált fogas kerekkel működő lunáriummal.

7. *Helyi észleletek és kirándulások.* Az I. oszt. földrajzi anyagával kapcsolatban — amint arról fentebb is megemlékeztem, igen fontos szerep jut a helyi észleleteknek és a kimondott kirándulásoknak is. A csillagászati rész tanításakor 2—3 estén megfigyeltetendő valamely szabadabb térről a csillagos égbolt. 10—15 perc alatt megfigyelhető a csillagok elmozdulása, ha azokat egy fix pontról szemléljük és helyzetüket egy fix irányhoz (pl. a háztető éléhez) viszonyítjuk. Észleljük, hogy a sarkcsillag áll, a körülötte lévő csillagok pedig elmozdulnak egymással párhuzamos pályán. Minél távolabb van valamelyik csillag a sarkcsillagtól, annál nagyobb utat tesz meg ugyanannyi idő alatt, stb. Ugyancsak az intézet udvarán végzett

észleletek alapján állapítható meg az árnyékvetítő gnómon, függőön és más hasonló egyszerű kísérleti eszközök segítségével a délvonal, égtájak, délkör, tetővonal, a nap delelő magassága, a helyi idő, stb. A helyi észleletekhez sorozhatjuk továbbá a szintén már említett meteorológiai megfigyeléseket is.

A fizikai földrajzzal kapcsolatban több kirándulás rendezendő a város határába a térszíni formák és egyéb fizikai földrajzi jelenségek megfigyelésére (hegy, lejtő, völgy, síkság, állóvíz, folyó, stb.). Azok a fizikai földrajzi fogalmak, amelyek a városban, vagy annak környékén fellelhetők, feltétlenül közvetlen szemlélet alapján tanítandók. A természetben be nem mutatható földrajzi alapfogalmak el-sajátítására pedig legalkalmasabb szemléltető eszközök, az e célra készült domborművek. Egy ilyen sorozatot, amelyet *Erdődy Kálmán dr.* és *Strömpl Gábor dr.* szerkesztett, a Magyar Tanítóképző 1930. évi márciusi számában ismertettem. Ezek a domborművek a való-ságnak megfelelő színezésűkkel, mintegy átmenetet alkotva az ere-deti földfelszín és a térkép között, igen jó szolgálatot tesznek a térképolvasás tanításakor is.

Külön kirándulások rendezendők a térképfelvételi gyakorlatokra is, a térképolvasás pedig nemcsak a földrajzi, hanem minden más kiránduláson is állandóan gyakorlandó.

8. *Szakkönyvek és ajánlott olvasmányok.* Az I. oszt. földrajzá-val kapcsolatos fontosabb szakkönyvek, tanulmányok és ajánlott ol-vasmányok jegyzékét a következőkben adom.

Balázs B.: A térképolvasás tanítása a tanítóképzőben. *Berget A.*: A földgömb és a légkör fizikája. *Böckh H.*: Geológia. *Cholnoky J.*: Általános földrajz. I—II. A levegő fizikai földrajza. A földfelszín formáinak ismerete. (Morfológia.) A Föld-globus és annak használás-módja. Amerika. Elő-zetes jelentés karszttanulmányaimról. (Földr. Közl. 1916.) A jégvilág. A Sark-kutatások története. *Gaál I.*: A föld története. *Haits L.*: A térképolvasás gyakorlati kézikönyve. *Hettner A.*: A leíró földrajz alapvonalai. I—II. *Kogutowicz K.*: Térképfelvétel. (Földr. Közl. 1917.) A térképirás. (Földr. Közl. 1918.) *Kogutowicz L.*: A térképirás, olvasás ABC-je. *Kogutowicz Zsebatlasza.* (1923., 1924., 1925., 1926.) *Kövesligethy R.*: A matematikai és csillagászati földrajz kézikönyve. *Málnási Ö.*: Iskolai térképészetünk jelen állása. *Műveltség Könyvtára*: A Föld. A világegyetem. *Nagy L.*: Tereptan, terepábrázolás, térképolvasás. *Newcomb*: Népszerű csillagászat. *Pécsi A.*: Térképvetületek megválasztása. (Földr. Közl. 1916.) *Printz Gy.*: Európa természeti földrajza. *Richard J.*: Oceánográfia. *Róna Zs.*: Éghajlat. I—II. *Schaffer X. F.*: Általános geológia. *Scheiner*: Népszerű asztrofizika. *Strömpl G.*: Térképolvasás. *Suppán A.*: A fizikai földrajz alapvonalai. *Todd P. D.*: Népszerű csillagászat. *Zsebatlasz* (1914., 1918., 1919.)

9. A *népiskolai vonatkozások*at illetően meg kell állapítanom, hogy a népiskolai Tantervben kimondottan fizikai és csillagászati földrajzi tételek csak a VI. osztályban fordulnak elő. Ezek a követ-kezők. A Föld. A szárazföld és a tenger. A földkéreg. A földrengés és a tűzhányó. A Föld és a fontosabb égitestek. A Föld alakja és nagysága. Tájékozódás a földtekén. (Tájékoztató vonalak.) A Föld

mozgásai. A nappal és az éjjel. Az évszakok. A földövek. A Nap. A Hold. A csillagok. A szaktanárnak legfontosabb feladatai közé tartozik a népiskolai vonatkozásoknak esetről-esetre való nyomatékos kiemelése. Figyelmeztetésül e vonatkozások a tanításmenet megfelelő rovatába bejegyzendők.

10. A népművelési vonatkozásokkal kapcsolatban elegendőnek vélem, ha felhívom az igen tisztelt kartársak figyelmét Békés vármegye közönsége kiadásában megjelent *Természettudományi Ismeretek* I. kötetére (részletesen ismertettem a Magyar Tanítóképző 1931. évi márciusi számában), amely könyv a csillagászati és fizikai földrajznak úgyszólván valamennyi fejezetét feldolgozta az iskolán kívüli népművelés céljaira. E munkából is megállapítható, hogy az I. oszt. földrajzának alig van olyan része, amelyet megfelelő formába öntve ne állíthatnánk a népművelés szolgálatába.

II. Az anyag részletes tárgyalása.

1. Az órara való készülésnek e tárggyal kapcsolatban nincsenek különösebb kívánalmai. Legfontosabb követelmény, hogy a tanárnak pontosan elkészített tanításmenet álljon rendelkezésére, amelyik nemcsak az egyes órák módszeres egységeit tartalmazza, hanem a sorra kerülő szemléltető és kísérletezési eszközök részletezését, a kirándulások tervezetét, a koncentráció lehetőségeit, a népiskolai és helyi vonatkozásokat, az esetleges iskolán kívüli munkafeladatokat, valamint az ajánlott olvasmányokat is feltünteti. Ha a tanításmenet pontos és a szaktanár azt valamennyi óra előtt gondosan áttanulmányozza, nem fog előfordulni, hogy feledékenységből elő nem készített tanítási eszközök vagy ugyancsak feledékenységből származó egyéb hiányok zavarják a tanítás rendes menetét.

Lényeges követelmény az is, hogy a tanár magyarázatában feltétlenül ragaszkodjék a tankönyvhöz — s éppen ezért van igen nagy fontossága annak, hogy a tankönyv teljesen hibátlan és a Tanterv kívánalmainak minden tekintetben megfelelő legyen. Nagyon megnehezíti a tanuló munkáját, ha otthon a lecke begyakorlásakor egészen más adatokat talál a tankönyvében, mint amelyeket a tanárától hallott. A tanításra való készülésnek tehát legelemibb követelménye, hogy a tanár valamennyi óra előtt olvassa át a tankönyv szövegét. Kezdő tanárnak célszerű a tanítás vázlatát papírosra is vetni. A tárgy körébe vágó szakmunkák állandó tanulmányozását szükségtennek tartom hangsúlyozni.

2. Az óra beosztása. A földrajzóra is, mint a legtöbb tárgy órája, három egységre bontható. Az előző órai anyag számonkérése, az új anyag feldolgozása és az óravégi összefoglalás. Feleltetésre 20 percnél több időt ne fordítsunk, a megmaradó 30 percet pedig osszuk úgy be, hogy az óravégi összefoglalásra is jusson mindenkor legalább 5 perc. Feleltetéskor és magyarázat közben a kérdést intézzük mindig az egész osztályhoz s igyekezzünk minél több tanulót fel-

szólitani. Közben 1—2 növendéktől a lecke 1—1 részének összefüggő elmondását is követeljük meg. A figyelem minél nagyobb fokú biztosítása érdekében a tanuló előtt a padon ne legyen se könyv, se semminemű tanítási eszköz. Ezeket csak a tanár felszólítására vegyék elő a tanulók akkor, amikor azokra szükség van. *Intésként véha vint*

3. Az új anyag átadása. A csillagászati és fizikai földrajz anyagának ügyszólvány valamennyi egysége olyan természetű, hogy annak feldolgozásakor a tanuló megfelelő előzetes észlelet és szemlélet birtokában az észokok alapján maga következtetheti ki a földrajzi igazságokat. Módszerünk legyen tehát feltétlenül eszméltető, mert csak így érhetjük el azt a fontos célt, hogy tanítványaink rászokjanak a földrajzi gondolkozásra s egyben a földfelszín jelenségeinek tudatos szemléletére. Épen azért igyekezzünk e tárggyal kapcsolatban is minél szélesebbkörű aktivitást biztosítani tanítványainknak, *de azt sohase tévesszük szem elől, hogy a tanítás menetét a tanár irányítja az ő határozott célkitűzései szerint.*

Ez alkalommal nem akarok részletesen foglalkozni azzal a kérdéssel, hogy miképen valósítható meg a munkáltató oktatás a földrajz keretében. E kérdés annyira tág körű, hogy ezzel feltétlenül külön kell foglalkozni. Itt csupán e kérdéssel kapcsolatos 1—2 olyan dologra kívánok rámutatni, amely az I. oszt. földrajzanyagának tanítását közelebből érinti.

Mindenekelőtt meg kell állapítanunk, hogy a munkaiskola fő célja nem az ismeretszerzés, hanem a jellemnevelés. Már ez a tény egymagában is mérsékletre int. Nem azért, mintha a tanítóképzésnek is nem épen a jellemnevelés volna egyik legfontosabb feladata, hanem mert e mellett a tanítóképzőben semmiképen sem hanyagolható el a megfelelő szakismeretek elsajátítása sem. Áll pedig e tétel különösen az I. oszt. földrajzára, amelynek anyaga a népiskolában tanítandó földrajznak is épen a legfontosabb alapismereteit tartalmazza. Ezen a kényszerítő körülmények hatása alatt már amúgy is a minimumra leredukált és összesűrített anyagon a módszer kedvéért további érvágásokat nem engedhetünk meg. De erre nincs is szükség, mert a munkáltató oktatásnak nem föltétlen követelménye, hogy pl. ugyanazt a kísérletet az osztály valamennyi tanulója maga elvégezze s ezzel a pepecseléssel az anyagban való előrehaladást megbénítsa. Helytelenül értelmezi a munkaiskolát az, aki annak lényegét kizárólag a kézzel végzett fizikai tevékenységben látja. A hangsúly az önálló szellemi munkán van, amelynek a fizikai munka csak kiegészítő támogatója. A munkaiskola igen sok úttörője, pl. Wagner, Kerschensteiner, Reinlein és Kaiser nemcsak hogy nem vetnek súlyt arra, hogy a tanulók okvetlenül maguk végezzék a kísérleteket, hanem egyenesen megkívánják a tanári irányító munkát. A kísérletnek, amely lehet közösen végzett vagy akárcsak bemutató is, a lényege az, hogy a tanuló abból ösztönzést kapjon a további kutatásra és újabb eredmények felderítésére.

A földrajz munkáltató oktatásának lényegét Pogány Erzsébet dr. A modern földrajzoktatás alapelvei c. igen érdekes tanulmá-

nyában a következőkben összegezi: „A földrajztanítás akkor tesz eleget a munkaiskola elvének, ha a fogalmakat kint a természetben megfigyelés és szemlélet, az iskolában kísérletek útján alkotja meg, ha a földrajzi jelenségeknek egymáshoz való sokféle vonatkozását rajzzal, méréssel, mintázással a térképen felkeressük, ha a felvetett problémák megoldására a tanulót rávezetjük, ráneveljük és képe-
sitjük azzal, hogy a kérdések lényegébe behatolunk. A tanár és növendék beszélgetése, a közös kirándulások, a természetszemlélet bő alkalmat nyújt arra, hogy a gyermek maga nézzen, maga gondolkod-
jék, maga akarjon és maga cselekedjék, szóval aktív résztvevője legyen az ismeretszerzésnek.”

Az I. oszt. földrajzának tantervi anyaga a tanítás módját illetően több típusra bontható szét. Más módszert kíván a csillagászat, mást a fizikai földrajz, más módszer alkalmazandó a vetületek, más a térképolvasás tanításakor s e módszerektől ismét teljesen elütő metódussal tanítjuk a földrészek fizikai földrajzát.

A csillagászati földrajz alapismereteinek elsajátíttatása a tanu-
lók közvetlen észleletére épített eszméltető módszer alkalmazásával történik. A tanulók a csillagos égen végzett megfigyelésükkel ráesz-
mélnek a föld forgására, a világtengely helyzetére, a gnomónnal végzett kísérletek és a nap különböző állásainak megfigyelése alapján pedig rájönnek, hogy az egyenlítő és az ekliptika nem esnek egy síkba, amiből önként adódik, a földöveknek és az évszakoknak a dif-
ferenciálódása stb. A csillagászati anyag tanításának lényeges kísé-
rője a táblai rajz.

A fizikai földrajzi alapfogalmak tanítását szintén a tanterem falain kívül kell megalapozni. A földfelszín formáinak, a földkéreg és a folyóvizek életének megismerése csak igen gyakori természet-
beni szemlélet alapján sajátíthatók el kellő alapossággal. Termé-
szetesen a növendékeket meg kell tanítani a helyes megfigyelésre. Megfelelő irányítás nélkül, maguktól nehezen jönnek rá, hogy tu-
lajdonképpen mit nézzenek pl. a Gellérthegyen, vagy a Dunán. Rá
kell továbbá nevelnünk őket arra is, hogy ne elégedjenek meg e
jelenségek tudomásulvételével, hanem igyekezzenek mindenkor ki-
fűrkészni a megjelenések okait is. Pl. miért van egy-egy hegynék
kúp alakja? Miért egyik hegy lejtője enyhe, a másiké pedig mere-
dek? Miért az egyik völgy U, a másik pedig V alakú? stb. A tanulók
fizikai tevékenységét is kifejezésre juttathatjuk, ha egyik-másik fel-
színi alakulatot homokból vagy pasztilból kimintáztatjuk velük.

A fizikai földrajzzal kapcsolatban a tanulók öntevékenységre
a meteorológiai jelenségek tanulásakor nyílik a legtöbb alkalom. Itt
a növendékek úgyszólván valamennyi esetben saját észleleteik alap-
ján állapítják meg az eredményeket. Legkevésbé támaszkodhatunk
tényleges szemléletre a tengerek tárgyalásakor. De ennek az alig
négy órás résznek tanítása alkalmával is kimenti a tanárt zavarából
egy-egy jó modell, kép, vagy esetleg mozgókép. Ezekre a szemlél-
tetési eszközökre egyébként máskor is szükségünk van, amikor olyan

jelenségekről kell tanítanunk, amelyeket kirándulásaink során eredeti formájában nem mutathatunk be.

Itt-ott egyszerű fizikai és kémiai kísérlettel is elősegíthetjük a könnyebb megértést. Pl. egész egyszerű kísérlettel szemléltethetjük a hullámzást, vagy pl. azt a jelenséget, hogy a levegő melegítés következtében könnyebb lesz, felszáll és kiterjed, vagy hogy a nedves levegő lehűléskor kicsapja a páratartalmat. (A hideg vízzel telt pohár meleg szobában homályos lesz.) Felmelegített közetek vízbe mártásával szemléltethetjük a málast, stb.

Az eddigiektől teljesen elütő módszert kíván a föld ábrázolásának tanítása. Ennek a résznek megfelelő módon való megértetése — ha tekintetbe vesszük a rendelkezésre álló idő rövidegét — nem könnyű feladat. Igaz ugyan, hogy az Utasítás a gömbfelület vetítésének csak teljesen kivonatos ismertetését kívánja meg, de viszont, ha legalább a három legegyszerűbb vetületnek (sík, henger és kúp) lényegét nem sajátíttatjuk el tanítványainkkal, sohasem fogják megérteni a térképet.

A síkvetület keletkezését új érzékeltetjük, hogy egy rajzlap elé üres földgömbvázát (indukciós gömb) helyezünk, amelynek párhuzamos és délköréi rávetődnek a háttérben lévő papirosra. Ha ezeket a vonalakat úgy, ahogy látszanak, rá is rajzoljuk a papirosra, kész a síkvetületünk. A hálózaton átnéző szem, vagyis a vetítő sugarak kiinduló pontja lehet a földgömb középpontjában (központi vagy centrális vetület), a földgömb felszínének a rajzlappal szemközti pontjában (tömör vagy stereografikus), vagy a föld gömbön kívül végtelen távolságban (párhuzamos vagy ortografikus) vetület.

A hengervetület keletkezését úgy érzékeltetjük, hogy a rajzlapot a földgömbvázra henger alakban rácsavarjuk, s azután a párhuzamos és délköröket úgy rajzoljuk rá, ahogyan azok a gömb középpontjából rávetődnek. A henger úgy helyezendő el a földgömbön, hogy az a párhuzamos körök síkjára merőlegesen álljon és palástja vagy az egyenlítő, vagy valamelyik másik párhuzamos kört érintse. Igen szemléletes lesz a bemutatás, ha a papiros helyett celofánlemez használunk, amelyen teljesen át látszik a gömb hálózata.

Hasonlóképen érzékeltetjük a kúpvetületet is, amelynél a gömbhálózatot egy olyan kúpnak a felületére vetítjük, amelyiknek tengelye összeesik a globus tengelyével, s a palástja pedig a gömböt valamelyik párhuzamos kör mentén érinti. A vetítés itt is a gömb középpontjából történik.

A térkép megértetésének másik feltétele, hogy a szaktanár tanítványaival készíttessen *térképfelvételeket*. Ilyen kisebb, a geográfiai háromszögelés egyszerűbb eljárásával végzett térképfelvételi gyakorlatokat néhány rendelkezésre álló egyszerű eszközzel könnyen végezhetünk az intézet udvarán vagy valamely más alkalmas tágasabb téren.

Az egész felszerelésünk egy rendes méretű rajzdeszka (esetleg háromlábúra erősíthető), tiszta rajzlap vagy hálózatos papiros, mm-es beosztású egyenes és háromszög-vonalzó, szögmérő, fekete és színes ceruzák, zseb-körző, iránytű (ennek hiányában zsebóránkkal is tájékozódhatunk. A vízszintesen tartott zsebórának kis mutatóját a nap felé irányítjuk. Az így

beállított órán a mutatók tengelyétől a nap felé és a 12-ös szám felé irányított egyenesek szögfelezője jelzi a déli irányt.), mérőszalag, gombostűk, rajzszögek és törölógumi. (Ha a rajzdeszkának nincs állványa, akkor az alsó lapjára feszes bőrpántot erősítünk és ebbe balkezünket beledugva, tenyerünkön vízszintes helyzetben tartjuk.)

A *térképolvasás* tanítása egyébként annyira fontos problémája a tanítóképzésnek, hogy ennek ismertetése szintén egy külön önálló tanulmányt kíván. E munkát nagyon megkönnyíti az a körülmény, hogy ezt a kérdést már kimerítő részletességgel és a legbehatóbb alaposággal feldolgozta *Balázs Béla* „A térképolvasás tanítása a tanítóképzőben” c. úttörő tanulmányában, amelyet annak idején az illetékes katonai szakkörök is a legnagyobb örömmel és helyesléssel fogadtak. Igaz ugyan, hogy ez a munka, — amely a Magyar Tanítóképző 1918. évi 5. és 8. sz.-ban jelent meg — még a négy osztályos tanítóképző Tanterve alapján készült, de hiszen e problémával való behatóbb foglalkozásnak épen a térképolvasás és térképrajzolás elméletének és gyakorlatának az új Tanterv keretébe való valamennyi érdekelt tárgyra kiterjedő beillesztése lenne legfőbb feladata. Ami pedig *Balázs Béla* munkájának általános irányelveit és általános gyakorlati utasításait illeti, annál többet és jobbat ma sem adhatunk. Az a szaktanár, aki a térképolvasás tanításakor e tervezet valamennyi kívánalmának eleget tesz, olyan eredményt érhet el, amelynél többre a tanítóképzőben nem számíthatunk.

Balázs Béla a katonai térkép olvasásának képességéig kívánja eljuttatni a növendékeket. E cél elérésére természetesen kevés az a 21 óra, amelyet az akkori egységes tanításmenet a különböző tárgyak keretében a térképolvasás elsajátítására megjelölt. „Ahhoz — írja *Balázs Béla* —, hogy növendékeink a térképet biztosan tudják olvasni, ez a 21 óra kevés. Ez a képesség az elvek világos megértése után is csak úgy fejlődhetik ki náluk, ha szakértő vezetése mellett, minél többször szemlélik a természetben a földrajzi alakulatokat, minél figyelmesebben hasonlítgatják össze a valóságot a jelképes ábrázolással, s ha minél több alkalmuk van arra, hogy amit szemlélték a valóságban és pontosan felismertek a térképen, azt homokból, agyagból meg is mintázhatják. Ez az alkotó munka pedig nagyon nehéz. Ez a betetőzése az ő tanulmányuknak, ennek előzményének kell lennie, s az előzmény csak a minél gyakoribb próbálgatás lehet.”

A munka a térképolvasás tanításával kapcsolatos fontosabb vezető gondolatokat a következőben jelöli meg. „A négy év összes földrajzi kirándulásai sem elegendők a térképolvasás kellő elsajátítására, azért lehetőleg használjunk ki minden más kirándulást is a cél érdekében... Érvényesítsük a koncentrációt minél nagyobb mértékben. Földrajzórákon nagyon ügyeljünk arra, hogy növendékeink tudatosan olvassák a térképet s a fali és atlasztérképek mellett órákon is minél többször használják a katonai térképeket... A földrajz tanára lehetőleg vegyen részt más tárgyú kirándulásokon is; ha erre nincs módja, a vezető tanárt tájékoztassa, mit tehet a térképolvasás érdekében s hívja fel a növendékek figyelmét is a

tennivalókra. A földrajz órákon gyakran szenteljünk egy-két percet az ilyen kiránduláson tapasztaltak számonkérésére. Állandóan szükség van arra, hogy a térképolvasással kapcsolatos rajzbeli és számítási feladatokkal foglalkoztassuk tanítványainkat... Vegyük rá tanítványainkat, hogy lakóhelyük részletes térképlapját szerezzék meg s a nyári szünetben otthon is gyakorolják a térképolvasást... A mintázási gyakorlatok végett minden osztályban kell lennie homokládának, de kívánatos, hogy az internátusi helyiségekben is több darab legyen. A tanári és osztálykönyvtárakba több példányban megszerzendők a szükséges szakmunkák... A földrajzi térképgyűjtemény kiegészítendő az illető vármegyét és Magyarország különböző típusú tájait ábrázoló részletes térképlapokkal... Serkentsük tanítványainkat, hogy az önképzőkörben is minél gyakrabban szerepeljenek ilyen dolgozatokkal."

A tanulmány a továbbiakban osztályról-osztályra haladva, a leg-részletesebb gyakorlati utasításokat adja arra vonatkozóan, hogy a normális tanításmenetben megszabott munkán felül a különböző tárgyak keretében mit kell még tennünk, hogy a kitűzött célt minél tökéletesebben elérhessük.

A földrészek fizikai földrajzi szempontból való ismertetésekor a leíró földrajz tanításának módszere alkalmazandó. A tanulók a tanár irányítása mellett az illető földrész hegy- és vízrajzi térképéről maguk olvassák le a földrajzi igazságokat. A tanár a fali térképen szemléltet, de ugyanakkor a tanulók előtt a padon ott van a kézi atlasz is, hogy a távolról nem látszó adatokat azon kutassák fel. Ezzel az eljárással a legmesszebbmenő tevékenység biztosítható a tanulóknak, akik a térképen maguk állapítják meg az illető földrajzi objektum helyzetét, domborzati viszonyait, vízrajzát és mindezekből az okozati összefüggések alapján maguk következtetnek annak éghajlati viszonyaira, növény- és állatvilágára, stb. Ezzel a módszerrel kitűnően bevonhatók a tanulók az óravégi összefoglaláskor alkalmazandó vázlatkészítésbe is. A tanár ugyanis a térképről szerzett ismereteket óra végén a falitáblára rögtönzött vázlatrajzban foglalja össze s minthogy a tanulók a szóbanforgó földrajzi adatok helyzetét térképről már ismerik, a vázlatkészítés is a tanár és növendék közös munkája lesz.

E vázlatok legyenek mindenkor a lehető legegyszerűbbek. Rajzolásukhoz használjunk színes krétát. A táblára vetett vázlatot a tanulók egyidejűleg rajzolják be az eredménytárukba.

4. A szemléltetés különböző módjaival a fenti fejezetekben már foglalkoztam, itt tehát nem térek ki külön e kérdésre.

5. Koncentráció. Ami a koncentráció lehetőségeit illeti, a csillagászati anyagnak főként a mértannal, számtannal, fizikával, rajzzal, a fizikai földrajznak pedig e tárgyakon kívül az ásványtannal, közettannal, geológiával, kémiával, kézimunkával van szorosabb kapcsolata. A térképolvasás tanításába természetesen belekapcsolódik valamennyi tárgy, amelynek keretében kirándulások tartatnak.

6. Nevelési vonatkozások az I. oszt. anyagában is bőségesen

akadnak. A világrendben uralkodó törvényszerűség és a természet nagyszerűsége a vallásos érzés megerősítését, a hazai példákra való hivatkozás a hazafias érzés ápolását, a természetben kialakult egymásrautaltság a szociális érzés kialakítását, a földfelszínen elénk táruló természeti szépségek pedig az esztétikai érzések finomítását szolgálják. Az állandó megfigyelésekkel a földrajzi látást és a tájékozódó képességet, az okok kutatásával és felismerésével pedig a logikai nevelést segítjük elő és földrajzi gondolkodásra neveljük növendékeinket. De ráneveli a tanulót a természeti földrajz tanulása a tárgyilagosságra, önbizalomra, mások állásfoglalásának tiszteletben tartására és alázatosságra is.

7. Életre való nevelés. A földrajz tanításának is egyik legfőbb feladata az életre való nevelés. Mindenkor szem előtt kell tehát tartanunk, hogy a földrajzot nem a tudományért magáért tanítjuk, vagyis hogy a földrajztanítás nem lehet öncélú. E tárgy keretében is igyekezzünk tehát érvényre juttatni a nevelés 3 alapelvét: a tanulóknak az emberek társadalom szociális közösségébe való beállítását, az öntevékenységet és a gyakorlatiasság elvét. A tanulókat rá kell nevelni, hogy a földfelszín nyújtotta kincseket, a csillagászati és fizikai földrajzi erőket fel tudja használni mind a maga, mind a társadalom javára. A tanulóban rejlő képességeket fel kell ébreszteni és tovább fejleszteni s egyetlen alkalmat sem kell elmulasztanunk, hogy azt, amit tanítunk, a gyakorlati oldaláról is mutassuk be tanítványainknak, kiemelve azoknak az emberre nézve hasznos, avagy káros voltukat.

8. Óravégi összefoglalásra az óra utolsó 5 percét használjuk fel. Az eltanított új anyag áttekintése a csill. és fiz. földrajz keretében a táblára tanításközben felírt rövid vázlat és felrajzolt ábrák alapján történik. (Helyesen cselekszik a tanár, ha tanítás közben az új szakkifejezéseket is felírja a táblára.) A leíró részben viszont az összefoglaláskor vetjük táblára a térképről megismert földrajzi objektum vázlatát. A tanítási óra utolsó mozzanata a leckének a tan-könyvből való kijelölése.

III. A tanultak begyakorlása.

1. A lecke megtanulása. A feladott lecke megtanulása, a feladatok elvégzése és a kirándulások előkészítése úgy történik, mint más tárgyaknál. A tanulók a tankönyvön kívül eredménytárat is használnak, amelybe a tanár által a táblára felírt vázlatokat és rajzokat jegyzik be. Ez az eredménytár nem tévesztendő össze a szülőföldismereti anyag összegyűjtésére szolgáló füzettel, amelyet a tanulók már I. éves korukban elkészítenek és négy éven át használnak.

2. Olvasmányok. Igen helyesen teszik a tanulók, ha az órákon tanult ismeretek kibővítésére üres óráikban a tanár buzdítása és irányítása mellett népszerű földrajzi munkákat is olvasgatnak. Megfelelő olvasmányok a fentebb közölt jegyzékből válogathatók.

3. Önálló tanulmányok és megfigyelések. A tárggyal kapcsolatos önálló megfigyeléseket és tanulmányokat nemcsak a földrajzi, hanem más tárggyal kapcsolatos kirándulásokon is végezhetnek a tanulók. Különösen fontosak ezek a már az I. oszt.-ban megkezdődő szülőföldismereti anyaggyűjtés szempontjából. E helyen sem győzöm eléggé hangsúlyozni, hogy a tanuló minden kirándulást és kinnakozó kedvező alkalmat használjon fel a térképolvasás gyakorlására.

4. Összefoglalás, ismételés. Ami az összefoglalásokat és ismétléseket illeti, mindenekelőtt megállapítandó, hogy a különböző szempontok szerinti összefoglalások és a tanultak megrögzítését szolgáló ismétlések egymással nem azonosak. Évközi tanulmányaink során szükség van mindkettőre. Valamennyi nagyobb egység után tartunk 1—2 ismétlő órát s azután külön órán vagy órákon foglaljuk össze a tanultakat különböző szempontok szerint is. Az egész évi tanítási anyag elvégzése után úgynevezett évvégi ismétléseket tartunk, amelynek során áttekintjük az egész évben feldolgozott anyagot. Évvégi ismétlésekre a tanításmenettel kapcsolatban 4 órát jelöltem meg. Nem sok, de sajnos, ennél több időt e célra az anyag terjedelmes volta miatt nem tudunk fordítani.

IV. Változások a jövőben.

E pont alatt több szerény óhajtaát sorakoztathatnánk fel. Ezek azonban egyelőre illuzóriusak, minthogy tantervi változtatás csak általános tantervrevízió keretében valósítható meg. Ne szűnjünk meg azonban állandóan hangoztatni azt a tényállást, hogy a Tantervben az I. oszt. részére megszabott földrajzanyag becsületes elvégzésére a heti 2 óra semmiképen sem elegendő. Ezen a nehézségen pedig az óraszám felemelése nélkül csak úgy lehetne segíteni — s ezt most már e helyen harmad ízben hangsúlyozom —, ha a földrészek fizikai földrajzának ismertetése visszahelyeztetnék a II. osztályba.

Budapest.

Barabás Tibor.

A tanár és a tanítónövendékek szerepe a szülőföld ismertetésénél.

Az 1925-ös elemi népiskolai Tanterv a tanítás tengelyévé a lakóhely megismerését tette. Cél: ismerje meg a gyermek azt a helyet, ahol élete lefolyik, ahova őt az isteni Gondviselés állította. Ismerje meg szülőföldjének, lakóhelyének földjét, vizét, levegőjét, népét — multját és jelenét. Ismerje meg mindazt az értéket és kincset, amit az a föld, az a víz és levegő és az a néplélek magában hordoz és magában rejt. Hogy a megismerés révén azt megszeresse, s azt kiaknázni, fejleszteni, megbecsülni kötelességének érezze. Mert meg kell valianunk, hogy ezelőtt ezek az értékek bizony meg nem hallott, meg nem látott értékek voltak. Pedig ha ezeket összegyűjtjük, akkor méltán csodálkozhatunk, hogy milyen gazdagok is vagyunk.

Szeretessük meg azt a rögöt, ahol a gyermeknek élnie kell. Szeretessük meg azért, mert ebből a kis-hazából, ennek a kis értékeiből tudja csak megismerni és megszeretni a nagyobb, fájdalom, most megcsónkított hazát. S mert ebből a kis darabból, ezekből a kis hazákból, a szülőföld megmaradt darabjaiból kell felépítenünk azt, amit elraboltak tőlünk: a nagy, a történelmi Magyarországot.

Ilyen gondolatok helyezték az elemi népiskolai nevelőoktatás központjába a szülőföld megismerését. S ennek csak természetes következménye volt, hogy helyet kapott ennek alapján a szülőföld-ismertetés a tanítóképző tantárgyai sorában is a IV. o.-ban, heti 1 órában. Hiszen itt kell a jövő tanítóit erre a rendkívül fontos munkára előkészítenünk.

Azonban e heti 1 órából időt kell szakítanunk a tárgy népiskolai módszerének a megismertetésére is, s így bizony kb. csak 20 óra áll rendelkezésünkre.

A fizikai nehézségeken nem tehetjük túl magunkat. Az idővel számolnunk kell. Nem végezhetünk többet, mint amennyit fizikailag végezhetünk.

Éppen ezért, hogy a szülőföldismertetés munkája ilyen rövid idő alatt is eredményes lehessen, amint néhány kartársam is megtette, megírtam tanítóképzőnk székhelyének, mint a tanítónövendék szülőföldjének az ismertetését. Munkám címe: *Kalocsa és vidéke. Szülőföldismertetés.*

Kettős ok vezetett a mű megírására. Egyrészt mintát akartam adni tanítónövendékeinknek és tanítóinknak, hogy miről lehet szó a szülőföldismertetés keretében, és hogy a gyűjtött anyagot hogyan kell formába önteni. De célom volt az is, hogy városunk közönségével is megismertessem a Kalocsára vonatkozó ismereteket. Mert munkám csak egy füzet az „Árpád könyvek” c. sorozatnak, amelynek célja: összegyűjteni s a kalocsai kulturális élettel együttműködő írók műveit gyűjteményes könyvek alakjában közreadni.

Feltüntettem, hogy munkám megalkotásában milyen forrásokra támaszkodtam. S ma is, az anyag ismertetésénél ugyanezekre támaszkodom.

Nem azért szólok könyvemről és annak egyes fejezeteiről, hogy a magam munkáját dicsérjem, hanem azért, mert elméleti fejtegetés helyett konkrét tényekre, tényleg felhasznált forrásokra akarok hivatkozni.

Munkámat két részre tagoltam: fizikai földrajzi és emberföldrajzi részre. Az I. rész 6 fejezetből, a II. 8 fejezetből áll. Ehhez járul még 3 fejezet, mint függelék.

Az I. részben az 1. fejezet *Kalocsa földrajzi helyzetét, a főbb irányokat ismerteti*. Az anyaggyűjtés alapja a tapasztalat. A csillagászati földrajzzal kapcsolatosan hivatalosan, de egyébként is a napi megfigyelések alapján nem lehet nehéz a főbb irányoknak a kijelölése, a főbb épületeknek, utcáknak tájékozásra való felhasználása. De a 75.000-es katonai térkép is alkalmas segédeszköz. Leolvasható róla a város elhelyezkedése, a templom fekvése, a főbb utcák iránya s a földrajzi hosszúság és a szélesség. — Ehhez külön anyaggyűjtést végezni nem is kell. A tapasztalat és a térkép alapján a tárgyalás során könnyen feldolgozható ez a fejezet.

A 2. fejezet *Kalocsa és vidékének kialakulását ismerteti*, a 3. fejezet *Kalocsa és vidékének vízrajzát*. A tanítóképzőben előírás szerint kell végezni ú. n. helyi $\frac{1}{2}$ és 1 napos sétákat, kirándulásokat. A kirándulások rendjét tervszerűen, előre ki kell dolgozni. Semmi nehézsége nem lehet, hogy e kirándulási tervezetet úgy állítsuk össze, hogy annak alapján az iskola székhelye, határa, közvetlen környéke tapasztalás alapján megfigyelhető legyen. Ezeket a kirándulásokat a IV. o. szülőföldismertetési anyag szolgálatába állítjuk. S ha e kirándulások alkalmából a tapasztalt tényeket csak röviden egy erre szolgáló füzetbe (kirándulási naplóba) bejegyezzük, 3 év alatt annyi anyag gyűlik össze, hogy a felszíni kép megrajzolása ezek alapján könnyen megoldható. A felszíni alakulásokat a rendelkezésre álló katonai s egyéb helyi térképen felkeressük. Az erre vonatkozó irodalmi feljegyzésekkel pedig kiegészítjük. Bemutatjuk, hogy p. o. a régebbi és újabb megyei monográfiákban mi található erre vonatkozólag. A vármegyei földrajzi kézikönyv, „Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képben” szintén tartalmaz adatokat. A vízrajzra vonatkozólag források még az ármentesítő társulat adatai is: a csatornák hosszáról, irányáról, vízbőségéről, az ármentesített terület nagyságáról, az alkalmazott kézi és gépi munkaerőről. Ezeket a társulat készségesen bocsátja rendelkezésünkre írásban is.

Első alkalommal a tanár maga írja össze az adatokat. A későbbi években elég, ha a növendékek közül valakit megbíz erre. Hiszen az adatok könnyen ellenőrizhetők.

Tehát e fejezetek forrásai: a tanár és a növendékek előző években szerzett tapasztalatai. A tanár által felkutatott irodalmi adatok bemutatása. A rendelkezésre álló katonai s más helyi térképek szemlélete. Itt, a IV. o.-ban, külön gyűjtőmunkát végezni már nem is kell.

A 4. fejezet: *geológiai viszonyok, talajnemek*. Forrásul szolgált a Műveltség Könyvtárának A Föld c. kötete, Pest vm. régebbi és újabb monográfiája, a kalocsai árvizekre vonatkozó feljegyzések. Ezeket előzőleg elolvassuk és megbeszéljük. További forrás az ártézi kutak fúrása során készült rétegrajzok. Ezek Kalocsán megvannak. Rajzban meg van jelölve, hogy az egyes mélységekben miféle rétegek találhatók. A gazdaságtani órákon és a már említett kirándulásokon szerezték adatokat a felszíni talaj minőségére. Mindezek bemutatása, megbeszélése alapján a tanár összefoglaló képben rajzolja meg a geológiai viszonyokat és talajnemeket.

Ezek alapján gyakorlatilag bemutatta: 1. hogy miféle forrásokban kell adatokat keresni, 2. hogy a tapasztalati, irodalmi és a térképek alapján fellelhető adatokat hogyan kell összefüggő leírásba olvasztani.

Az 5. fejezet *Kalocsa éghajlati viszonyait ismerteti*. A Kalocsai Haynald Obszervatórium készségesen rendelkezésünkre bocsátja rendszeres feljegyzéseit. Az obszervatórium megfigyeléseinek eredményét táblázatosan közli hetenként az egyik helyi lap. A havi hőmérsékleti megfigyelések eredményét pedig a Természettudományi Közlemények. Ennek alapján készítettem el először magam egy 10 éves hőmérsékleti és csapadéki táblázatot. A következő években egy délutánt rászánva tanár és növendékek közösen számítják ki az új adatokat. S így újabb 5, 10, 15 éves kiszámítással tehetjük az éghajlati képet teljesebbé. De ennek a fejezetnek forrása a tapasztalat is. Már az I. o.-ban, a fizikai földrajz alapján végeznek a tanítónövendékek időjárási megfigyeléseket. Ilyen megfigyeléseket már régebben, még a szülőföldismeret tanítása előtt is végeztek a növendékek még a fizika keretében is. Tehát nem új dolog. Csak felhasználjuk erre a célra is. Az időjárásra vonatkozó népies mondásokat helyi növendékeinkkel iratjuk össze. Ellenőrzésük egy ott már több éve működő tanár részére nem lehet nehéz.

A 6. fejezet a város és környékének *természetes növény- és állatvilágát ismerteti*. A növény- és állattan keretében előírás szerint kell növénytan, állattani kirándulásokat, gyűjtéseket végezniök. Ezek adják ennek a fejezetnek az anyagát. Így p. o. a növénytan keretében gyűjtötték és feldolgozták növendékeink Kalocsa gyógynövényeit. Itt tehát főleg egy másik tanár, a természetrajz tanára dolgozza fel az anyagot. Persze közös célkitűzés alapján. A IV. o.-ban már csak felújítjuk ezt az anyagot. Kalocsa virágos növényeinek és rovarainak rendszeres ismertetése nyomtatásban is megjelent. Ezeket is ismertetjük. Megtekintjük a jezsuiták igen gazdag növény- és állattani múzeumát is. Ez a fejezet tipikus példája annak, hogy a szülőföld feldolgozása nem lehet egyedül csak a földrajztanár munkája, a tantestület minden tagjának, minden tantárgy feldolgozásának együttes eredménye az.

A 7. fejezettel könyvem II. része, az emberföldrajzi rész kezdődik. Címe: *A város kialakulása, települése, története*. Itt nagy könnyebbségemre szolgált, hogy a város történetét már külön meg-

írták. Ismertetésemnek ez az alapja. De rámutatok, hogy forrás lehet erre vonatkozólag is a vármegyei monográfia, a lexikonok, a helyi lapok, a plébániai és a községi irattár. Van egy 1772-es térképünk s hozzá egy névjegyzék, hogy akkor kik laktak Kalocsán. Ezt valamelyik növendék is ismertetheti. Felhasználtuk Dr. Csánki Dezső művét: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. Bemutatjuk mint forrást a Magyarországí török kincstári deftereket Dr. Velics Antal fordításában, amely a török hódoltsági idők életére tartalmaz érdekes adatokat. A régi székesegyház és a kastély maradványait megtekintjük. Mindezek alapján a tanár összefüggő előadásban megrajzolja a város történetét.

A 8. fejezet *Kalocsa lakóiról* szól. Főforrása ennek a népvándorlási statisztika. Ezt a növendékekkel közösen feldolgozzuk már csak azért is, hogy így gyakorlatban tanulják meg a népszámlálási adatok kikeresését, csoportosítását. S ennek alapján a város lakosságának számbeli, nemek, anyanyelv, vallás és foglalkozás szerinti elkülönülését. A területet km²-ben és a népsűrűség kiszámítását a holdakban megadott terület és a lakosság száma alapján növendékeink végzik. A közegészségügyi állapotokra vonatkozólag 2 városi orvosi tanulmány is rendelkezésünkre áll. Ezt kiegészíti a Stefánia-szövetség évente közölt beszámolója. Ezt valamelyik növendék ismerteti. A növendékek jegyzik ki a helyi lapokból az évi születések, halálozások számát is. És ennek alapján évente kiegészítjük a népszámlálási adatokat.

A 9. fejezet címe: *Kalocsa földművelése: művelési ágak, termelés, birtokmegoszlás*. A művelési ágak szerinti megoszlás alapja a minden községhezán meglevő kataszter. Ez az alapja a birtokmegosztásra vonatkozó adatoknak is. Ennek alapján vetik ki a földadót. Ez mindenütt megvan, hozzáférhető. Egyénileg fel van tüntetve kinek-kinek a birtoka művelési ágak szerint. S megvan végén az összesített kimutatás is. A jelenlegi és a régi állapotok összehasonlítására nagyon alkalmasak Fényes Elek geográfiai adatai (Magyarország statisztikája, Magyarország geográfiai szótára). A termelésre vonatkozó adatokat a városházánál meglevő vetéskerületi összeírás tartalmazza. Ajánlatos a kataszternek, mint állandó jellegű forrásnak, közös munkával való feldolgozása, amire egy délután elégséges. A vetéskerületi összeírás változó adatait, az illetékes tisztviselők szívessege folytán, növendékeink is kiírhatják.

Az *állattenyésztésről* szóló 10. fejezet feldolgozásához az állatösszeírási adatok szolgálnak alapul, amelynek az adatait készen kaphatjuk a városházán.

Kalocsa iparát, kereskedelmét és forgalmát ismerteti a 11. fejezet. A multra vonatkozólag adatokat tartalmaz Dr. Dehény: A kalocsai céhek története c. műve. Adatokat tartalmaznak a török defterek. Továbbá a város újjátelepítésekor keletkezett érseki szerződés, amelyet az érsek, mint földesúr kötött a várossal. Ez különben a településre, a lakosság számára, a foglalkozásra, az iskolázásra is tartalmaz érdekes adatokat. A vármegyei monográfiák is források.

A jelenre vonatkozólag a kereseti adó összeírásából megállapítható az iparosok, kereskedők száma, foglalkozása. A városokkal kapcsolatosan közölt hírlapi közleményekből a vásárok forgalma, tapasztalatból a hetipiacok jellege. A hajóállomás, a vasút évente statisztikai összeírását készíti a forgalomról. Innen kiirhatók a Kalocsára érkező és innen elszállított áruk és azok mennyisége.

A 12. fejezet *Kalocsa műveltségi képét rajzolja meg*. Szól az érsekről, az iskolákról, a könyvtárról, a sajtóról, az egyesületekről, az írás-olvasásról. Főforrás a Kalocsa történetét ismertető mű. De az iskolai értesítők is szolgáltatnak adatokat a jelenre is, a multa is. Bővebben csak saját iskolánk történetét dolgozzuk fel az értesítők és más okmányok alapján. Nem lesz érdektelen, ha a helyi lapok régi évfolyamait szétosztjuk növendékeink között, hogy az érdekes helyi mozzanatokot jegyezzék ki. Ezek a régi lapok megvannak bekötve a kiadóhivatalban és az érseki könyvtárban. A könyvtárat külön tanulmány ismerteti. Az írás-olvasás statisztikáját a népszámlálási adatok szolgáltatják.

A *népszokásokat: a beszédet, ruházatot, lakást, lakodalmi és egyéb szokásokat és a táplálkozást* ismerteti a 13. fejezet. Itt vehetjük leginkább igénybe növendékeink gyűjtését. Első sorban a helybeli növendékekét. A tájnyelvi gyűjtést már az I. o.-tól kezdve irányíthatja a magyar nyelv tanára. Ugyancsak az ő útmutatása szerint történjék a népköltési termékek gyűjtése. A néprajzi anyag gyűjtése is megkezdődik már az I. o.-ban. Úgyhogy itt, a IV. o.-ban, már csak az eredmények összegezése, összefoglalása történik. Több éve ott lakó tanár könnyen ellenőrizheti a gyűjtés helyességét. Ő maga is végzi ezt a munkát.

A 14. fejezet *a közigazgatást adja*. Erre a 4 éve itt tartózkodó növendékek tapasztalata az alap, melyet a tanár rendszeres előadásba foglal össze és konkrét számadatokkal egészít ki.

A 15., 16., 17. fejezet már csak kiegészítő függelék. A Kalocsára vonatkozó adatgyűjtéssel kapcsolatos adatokat szereztünk az egész *járásra* vonatkozólag is. Megemlékeztünk *a járason kívüli néhány nevezetesebb helységről*. S a 17. fejezetben Dr. Csánki Dezső műve alapján megrajzoltuk Kalocsa és vidékének települését a török világ előtt. Végül összefoglaló befejezéssel zártuk le a tanulmányt.

Kissé talán hosszadalmas lett annak a munkának az ismertetése, amelynek folytán létrejött szerény kis művem. De szükségesnek tartottam mindezeket felsorolni azért, mert megállapításaimat konkrét, való tényekre akarom építeni. Mert ennek alapján kívánom kimutatni, hogy mi a szerepe a szülőföldismeret terén a tanárnak, a tanítónövendéknek s az iskolának, illetve az iskola többi tanárának és tantárgyainak.

Célt tévesztett eljárás volna, ha a tanár csak „ex cathedra” közölné a szülőföldismereti anyagot. Ha igénybe sem venné a tanítónövendék tapasztalatait, gyűjtését. Hiszen az a feladata, hogy a tanítónövendéket bevezesse ebbe a gyűjtő munkába és a népiskolai beszéd- és értelemgyakorlatok anyagának 90%-át adja. Az is fel-

adata, hogy megtanítsa a tanítónövendéket a források használatára, a szétszórt adatok egybeforrasztására s végül irodalmi formába öntésére.

Célt tévesztett volna az is, ha gyűjtőfüzetek alapján egyszerűen neki engednők a tanítónövendékeket a nagyvilágnak, mondván: itt vannak a kérdések, gyűjtsenek hozzá anyagot, feleletet. S csak néhanéha, próbaképen, hol az egyiknél, hol a másiknál, hol itt, hol ott ellenpróbát tartanánk. Az így gyűjtött anyag rendszertelen és szétfolyó lenne. Nehéz, szinte lehetetlen volna az adatok helyességének az ellenőrzése. Gyűjtés címén sok mindent végeznének növendékeink, csak komoly munkát nem.

Itt is középen van az igazság. Mint könyvem egyes fejezeteivel kapcsolatosan érintettem, a tervszerű iskolai kirándulások alkalmából már eleve a IV. osztályos cél szolgálatába állítva gyűjtenek anyagot növendékeink a tanárral együtt, megbeszélnek megfigyeléseiket a tanárral együtt, jegyzeteket, vázlatokat készítenek a tanárral együtt. Később is megmarad e kettősség: tanár és növendék együtt dolgozik, egymás munkáját kiegészítik.

A tanár felkutatja az irodalmi forrásokat. De bemutatja növendékeinek valóságban s feldolgozzák együttesen. Rámutat arra, hogy hol találhatnak ilyen forrásokat. Felkutat minden a tárgyra vonatkozó könyvet, képet, rajzot, térképet. Bemutatja, hogy ezek hogyan használhatók források gyanánt.

Évente 2—3 forrás feldolgozását a helyszínen együttesen végzik. Így p. o. a kataszter adatait, a meteorológiai állomás megfigyeléseit. Közösén dolgozzák fel a népszámlálási statisztikát is. Így a növendék bevezetést nyert a forráskutatásba, az adatok kijegyzésébe, az adatok összefüggő előadásába.

Több ilyen együttes feldolgozásra nincs idő. De nem is szükséges. A tanítási gyakorlatoknál sem mutatnak be minden egyes leckét a tanítónövendéknek, minden tárgyból csak 1—2-t, ő maga is csak egynéhányszor próbálkozik s mégis megkapja az alapot az önálló tanításra. Ha ott elég annyi, itt is elég. Kap mintát, végez feldolgozást, a többi maga is végezheti majd.

Egy-egy könnyen ellenőrizhető adatgyűjtést maguk a növendékek végezhetnek. Ilyen p. o. az állatösszeírás, vetésterületi összeírás, a kereseti adólajstromból az iparosok, kereskedők kijegyzése, az értesítők alapján az iskolák tanulóira vonatkozó statisztikai adatok, lapközlemények alapján a városi statisztika, az évi születések, halálozások száma, vasúti forgalom. Tehát itt is legyünk óvatosak. Ne akarjunk állandóan gyűjteni. Elég egynéhány adat illetően való gyűjtése. Mert hiszen mikor is gyűjtenék? Fizikai idő sincs rá! D. u. 5-től már stúdium. S addig nálunk p. o. a sport, a levegte, az énekés zenekarok, kántorság, önképzőkör teljesen lefoglalja növendékeinket. Ez az igazság. Ezzel számolni kell. Tehát nincs idő az állandó gyűjtésre. Az iskolai kirándulásokon kívül elég, ha mint fentebb említettem is, csak néhány kérdést gyűjtenek önállóan. Inkább kevesebbet, de jól!

Tehát vannak anyagrészek, amelyeket, főleg az írott forrásoknál, a tanár keres fel. Vannak, amelyek gyűjtésénél a tanítónövendék maga munkálkodik s vannak, amelyeket közös gyűjtés, közös feldolgozás alapján beszélnek meg.

Megjegyzem, hogy fejtegetéseim alapja a vidéki tanítóképzők munkája a falusi és kisvárosi elemi iskolák szolgálatába állítva, Budapest különleges helyzete különleges eljárást igényel. Érdemes volna erről és a nagyvárosi elemi iskolák szülőföldismertetési anyagáról külön értekezni.

De belekapcsolódik ebbe a munkába más tanárok munkája is. Így p. o. az iskolázással, a műveltséggel kapcsolatosan a pedagógus is közreműködik. A magyar nyelv és irodalom tanára végzi a nyelvjárási, népköltési anyag gyűjtését. A természetrajz tanára dolgozza fel az iskola székhelyének ásványtani, növénytani, állattani anyagát. A gazdaságtan tanára a terményeket ismerteti. A rajztanár pedig a szabadtéri rajzolásoknál tipikus házakat, tájakat, alakokat, motívumokat rajzoltat. Így aztán az egész iskola munkájából tevődik össze mindaz, amely magában foglalja a szülőföldre vonatkozó és megbeszélésre alkalmas minden tudnivalót.

De ez még nem minden, mert mindig akad az iskola életében alkalom, hogy a szülőföldismereti anyagot előtérbe helyezzük. Így p. o. nálunk az 1928—29. és az 1929—30. isk. évben ilyen helyi dolgok voltak a tanítóképesítő-vizsgálati írásbeli tételek. (1928—29-ben: A kalocsai és kalocsamelléki nép nyelve. — A kalocsai elemi iskola az 1921. évi XXX. t. c. szempontjából. — 1929—30-ban: Hogyan használom fel a helyi vonatkozásokat tanításomban?)

A számtannál állandóan merithetünk anyagot a szülőföldismeret köréből.

Nálunk a magyar dolgozati témák között minden évben, minden osztályban szerepelnek helyi vonatkozású kérdések.

A tanítási gyakorlatok témái is bőségesen szolgálják ezt a célt. Egyébként is a gyakorló-iskolában a hospitálások során gyakorlatban láthatja a tanítónövendék ennek az anyagnak népiskolai feldolgozását.

Minden vidéki kirándulásunkról fényképfelvételek készülnek.

Megkezdjük az iskolai helyi múzeum szervezését. Van nagyon szép termény, liszt és paprikaörlemény gyűjteményünk. Nagyon sok helyi térkép, táblázat, rajzok, képek, kitömött állatok (helyi növ. munkája). Helyi és vidéki levelezőlapokból 10.000 drb.-ból álló gyűjteményünk. Külön megbeszélési téma lehetne ez is: az iskolai helyi gyűjtemények kérdése.

De a legfontosabb, amit utoljára hagytam, hogy mi is már kezdettől fogva gyakoroljuk, hogy a tanítónövendék dolgozza fel saját szülőföldje szülőföldismereti anyagát.

Miután a IV. o.-ban a fentírt módon bevezettük növendékeinket a szülőföldismertetésbe, a vidéki növendékek mindegyike feladatul kapja, hogy a tanultak alapján a vakációban dolgozza fel, írja le és mutassa be saját szülőföldjét. A helybeli növendékek más, az

anyagot kiegészítő helyi témát kapnak, minthogy itt az anyagot már ügyis feldolgoztuk, sőt az nyomtatásban is megvan. (Ilyen témák voltak legutóbb: kalocsai helyi mondák; közmondások; mókák; népdalok; szöveg és dallam; népbabonák; lakodalmas versek; milyen eszközöket és szerszámokat készít a kalocsai ember? Kalocsa képekben.)

Hangsúlyozom, hogy mi ezeket a feladatokat az iskolai szülőföldi anyag letárgyalása után jelöljük ki, hogy a feldolgozás rendszeres és teljes lehessen. A számonkérés az V. o.-ban történik. Nehézsége, hogy itt már nincs földrajzi óra. De jóakarattal lehet erre időt és módot találni. Ez azonban részletkérdés. Födolog, hogy ez a gyakorlati munka bekövetkezzék, hogy a tanítónövendék még képzős korában foglalkozzék ne csak a tanítóképző szülőföldismertetésével (lévén neki az is szülőföld magasabb értelemben), hanem tényleges szülőföldje ismertetésével is.

Mert valóban úgy van, hogy ekkor terelődik a növendék figyelme valójában faluja felé. Ekkor látja, hogy micsoda munka vár reá nemcsak az iskolában, hanem az iskolán kívül is. Így tanulja megbecsülni a falu értékeit, nemes hagyományait, szokásait, de így látja meg a falu megoldást váró problémáit is. Valóban soknál csak ennek alapján ébred fel a tanítói hivatás, soknál ekkor ölt az tudatos és határozott formát. Ekkor teremődnek, keletkeznek a lélekben a Bessenyei-féle, a Széchenyi-féle elgondolások: felemelni a műveltség magaslatára nemcsak önmagunkat, hanem népünket is. Ekkor telítődik meg a tanítónövendék azzal a lélekkel, amelynek alapján nemcsak tanító lesz, hanem valóságos népnevelő, a nemzet igazi apostola.

Íme, így lesz a szülőföldismertetés a tanítói ránevelés központi tárgya, így lesz a szülőföldismertetés ép oly tengelye a tanítói ránevelésnek, mint amilyen központi ez az anyag a népiskolai nevelőoktatásban. Így végez a földrajztanár, a centrumban állva, növendékei és tanártársai munkájától támogatva igazi tanítóvá nevelő munkát, s így valóban az lesz, aminek minden tanítóképző-intézeti tanárnak lennie kell: a tanítók tanítója.

Kalocsa.

Varga Lajos.

Jelentés a tanító-, tanítónő- és óvónőképző-intézetek 1933—34. iskolai évi állapotáról.

*Közzétette a tanító-, tanítónő- és óvónőképző-intézetek főigazgatósága. Budapest, 1935. Sárkány-Nyomda R. T.
28 l. és 2 táblázat.*

A kir. főigazgatóság évi jelentését mindig nagyon várjuk, mert beszámol a magyar tanítóképzés állapotáról, közli az egyes intézetek tanárainak és tanítványainak statisztikai adatait. Ez a jelentés is végigvezet az 1933—34. tanév történetén, közli a tanárok előlépési adatait, az intézetek létszámában és fejlődésében történt változásokat.

Az 1933—34. tanévben volt 19 tanítóképző-intézet, és pedig:

7 állami,	150 tanárral,	1121 vizsgázott tanulóval,		
6 róm. kat.,	85	1016	"	"
3 ref.,	53	531	"	"
2 ev.,	32	353	"	"
1 izr.,	14	85	"	"

Tanítónőképző-intézetek. Számuk 36.

4 állami,	129 tanárral,	972 vizsgázott tanulóval,		
26 róm. kat.,	390	4421	"	"
4 ref.,	67	783	"	"
1 ev.,	17	143	"	"
1 izr.,	18	139	"	"

A beiratkozott növendékek összes száma 9857 volt, ebből fiú 3199, mely az előző évekhez képest, bár lassú, de folytonos visszaesést jelent A legmagasabb létszám, 1930-ban, 3467 volt. A leány-növendékek száma ebben a tanévben 6658. Itt állandó az emelkedés. A tanulók nagy része polgári iskolából jött. A tanítóképzőkben 76.2% polgári iskolából, 23.8% középiskolából jött, a tanítónőképzőkben 87.2% jött polgári iskolából és csak 12.8% középiskolából.

Az érettségi bizonyítvány alapján beiratkoztak számában nagy visszaesés állt be a miatt, hogy csak a IV. osztályba vehetők fel. 1932/33-ban 463 volt a számuk, 1933/34-ben számuk 243-ra esett vissza. Ebből a számból 91 tanító- és 152 tanítónőképző-intézeti növendék. A fiúknál az összes létszám 2.9%-a, a leányoknál az összes létszám 2.3%-a. Ez — a képzés szempontjából — lényegtelen rész.

Az 1933/34. tanévben kiadott tanítói *oklevelek száma*: 657 tanító és 1312 tanítónő, azaz összesen 1969. Ebben az előző két évhez képest visszaesés látható, mert az 2111 és 2092 volt.

Az óvónőképző-intézetek száma:

1 állami,	22 tanárral,	162 vizsgázott tanulóval,
3 róm. kat.,	36 „	224 „

A részletes ismertetés felsorolja az összes intézeteket külön-külön; minden tanárnak közli szakcsoportját, továbbá az intézet osztályainak és tanulóinak számát. Az állami tanítóképző-intézetek közül legnépesebb a budapesti 201 beiratkozott és 188 osztályvizsgálatot tett növendékkel, továbbá a jászberényi 192 beiratkozott és 189 vizsgázott növendékkel. A felekezetiek közül legnépesebbek az egri (249) és a szegedi (216) róm. kat., a debreceni (199) és a nagykovácsi (191) ref., a miskolci (214) ev. tanítóképzők. A *tanítónőképző-intézetek* közül legnépesebb a budapesti VII. kerületi állami (355), a II. kerületi állami (266), az angolkisasszonyok budapesti (280), a budapesti Ranolder-intézet (297), a budapesti Salvator-intézet (230), az egri (212), az esztergomi (217), a miskolci (224), a szegedi (216) róm. kat., a debreceni (253), a kecskeméti (203), a nyíregyházi (205) ref. tanítónőképzők.

Az adatok gondos és pontos összeállításáért köszönettel adózhat mindenki, akit a magyar tanítóképzés állapota, fejlődése érdekel.

Kiss József.

Beszámolás az Országos Közoktatási Tanács munkájáról.

Röviden beszámolok arról a munkáról, amelyet az Országos Közoktatási Tanács kifejtett azóta, amióta előadó-tanácsos vagyok. Természetesen főként azokat a kérdéseket ismertetem, amelyek valamiféle kapcsolatban vannak a tanítóképzéssel. Ezek a kérdések a következők.

I. 1. A tanítóképző-intézetekkel kapcsolatos német kisebbségi tanfolyam egységes tanterve. 2. A női kézimunka tanárképzése. 3. A tanítóképző-intézeti rajztanítás. 4. Irányító gondolatok, vezérelvek a népiskola VII. és VIII. osztálya részére. 5. A mindennapi testnevelés és a rövidített tanítási órák (40, 45 perces órák). 6. Az általános továbbképző népiskolák tanterve. (Rövidesen megjelenik.) 7. A nevelésügyi tanácsadás kérdése. 8. A középiskolai törvényjavaslat. 9. A középiskolai tanterv. 10. Utasítás a középiskolák I. osztálya részére. 11. Az O. K. T. időnként kiküldi egyes tagjait iskolák tanulmányozására, illetőleg egyes tantárgyak tanításának megfigyelésére. A Tanács több ízben tárgyalt ilyen kiküldetésekkel kapcsolatos jelentéseket. Ezenkívül tárgyalt olyan jelentéseket is, amelyek főigazgatók látogatásai alkalmával felvett jegyzőkönyvek alapján készültek.

II. Most felsorolom azokat a kérdéseket, amelyeknek én voltam az előadója. 1. Gáspár Dezső számoló rendszere. 2. Osztrovszky József javaslata a kézimunka tanítása tárgyában. 3. A „Magyar Akarat” szavalókórus bevezetése (Szakály Dezső kérelme). 4. A miskolci tanszermúzeum szervezése. 5. Azoknak a könyveknek a jegyzéke, amelyeket a dunapentelei áll. népiskola tanítói könyvtára részére beszerezhet. 6. A testnevelési főiskola beadványa az internátusi testnevelés ügyében. 7. Az Országos Történelmi Ereklyemúzeum Egyesület beadványa a fiatalság erkölcsi nevelése tárgyában. 8. A Tanács könyvek, folyóiratok ajánlása kérdésével is foglalkozott. Mint előadó én is résztvettem a Tanácsnak ebben a munkájában. 9. 1934. tavaszán tárgyalta a Tanács annak a jellemnevelési értekezletnek az anyagát, amely értekezlet Petri Pál dr. államtitkár elnöklete mellett tartatott. Mind a jellemnevelési értekezleten, mind az O. K. T. ülésén kifejtettem e kérdésre vonatkozó nézeteimet. 10. A V. K. M. 72.027/1933. V. a. 2. számú rendelete szerint a Gyógypedagógiai Szaktanácsban az Országos Köznevelési Tanácsot én képviselem.

III. Ismertetésem harmadik részében nemcsak felsorolom azt a két kérdést, amellyel a tanács az én előadásom alapján foglalkozott, hanem a beadványokra vonatkozó állásfoglalásomat is ismertetem.

A) Az első beadvány így szól: „A mezőgazdasági szempontoknak a tanítóképző-intézetben való fokozottabb érvényesítéséről”. E beadványra vonatkozó álláspontomat a következőként fejtettem ki. — A Magyar Gazdaszövetség beadványában egyrészt a gazdasági oktatás behatóbb felkarolását kéri, másrészt pedig a cél érdekében, valamint általában a jobb tanítóképzés érdekében azt kívánja, hogy a tanítóképzés öt évfolyama hatra emeltessek. — Ha gazdasági oktatásról beszélünk, akkor külön kell tárgyalnunk annak elméleti és külön annak gyakorlati részét. Természetszerűleg ezek szerves kapcsolatban vannak. Nézetem szerint a tanítónövendékek elég elméleti oktatást kapnak a gazdaság köréből, azonban szükségét érzem annak, hogy a gyakorlati gazdasági kiképzés behatóbb legyen. E behatóbb gyakorlati gazdasági kiképzés, nézetem szerint, három feltételtől függ: 1. megfelelő gazdasági területtől; 2. a gazdaság minden ágában szakszerűen kiképzett tanártól; 3. megfelelő időtöbblettől.

1. Az első feltételre vonatkozólag nagyon helyesnek tartom a beadvány következő javaslatát: „A tanítóképző-intézet mellett gazdasági oklevéllel bíró tanár vezetése mellett egy kis birtok terjedelmének megfelelő gazdasági üzem volna létesítendő, ahol a tanítóképzettek a gyakorlati ismereteket elsajátíthatnák.” Úgy gondolom, hogy a Magyar Gazdaszövetségnek a kérelem e részével a földművelésügyi minisztériumhoz vagy az összkormányhoz kellene fordulnia. Bizonyos vagyok benne, hogy a vallás- és köznevelésiügyi minisztérium és ennek keretében az egyes tanítóképző-intézetek örömmel fogadnák azt a lehetőséget, hogy az intézet mellett lévő

gazdasági üzemben a növendékek gyakorlati ismereteket elsajátíthatnak.

2. A második feltétel a megfelelő szaktanárkérdés. A multban a tanítóképző-intézetekben a földművelésügyi minisztérium keretébe tartozó gazdasági szaktanárok tanították a gazdaságtant. Az utóbbi években ezeket fokozatosan elvonták a tanítóképző-intézetektől. Tudomásom szerint több tanítóképző-intézetben olyan tanár tanítja a gazdaságtant (nálunk pl. természetrajz-tanár), aki eredetileg nem erre készült, hanem szükségből vállalja a gazdaságtan tanítását. Ez a megoldás nem lehet helyes. Kérjünk a Miniszter Úrtól a tanítóképző-intézetek részére pedagógiai érzékkel rendelkező, szakképzett gazdasági tanárt.

3. Az időtöbblet kérdése a jelenlegi keretek között nem oldható meg. Csak a hatéves képzés mellett gondolhatunk arra, hogy az egyévi többlet időből valamit a gazdasági gyakorlatok részére is kérjünk. Azért melegen pártolom a Magyar Gazdaszövetségnek azt a javaslatát, hogy a tanítóképzés évfolyamai ötről hatra emeltessenek.

Külön kiemelem a beadványnak azt a részét, amelyben a Magyar Gazdaszövetség nem speciális érdek szempontjából, hanem egyetemes nemzeti és tanítói magaslatról nézi a kérdést és a következőket mondja: „Külön megemlítendőnek tartjuk még, hogy a tanítóképzésnek az eddiginél hosszabb időre való felemelése nemcsak a tanulmányi anyag alaposabb elsajátítását, tehát a tökéletesebb képzést, hanem a tanító társadalmi állásának emelését, hivatásának megbecsülését fokozottabb mértékben tennék lehetővé.”

Hogy a tanítóképzés tantervébe felvehessük azokat az ismereteket, amelyekre még nagy szükség van, hogy a jelen tantervébe felvett ismereteket jobban feldolgozhassuk, hogy a leendő tanítók világnézetét jobban erősíthessük, hogy szociális érzéküket jobban felébreszthessük és fejleszthessük, hogy érettebb korban bocsáthassuk ki a tanítókat az életbe, kívánatos volna a Magyar Gazdaszövetség kérelmének megfelelően a tanítóképzés évfolyamainak számát ötről-hatra felemelni.

Mindezek alapján — más kérdéssel kapcsolatban tett javaslatomnak megfelelően — a Magyar Gazdaszövetség kérelmére javasolom: Javasoljuk a Miniszter Úrnak, hogy a Magyar Gazdaszövetségnek adandó válaszában — az egyetemes nemzeti és tanítói érdekekre való tekintettel — helyezze kilátásba a tanítóképző-intézetek 6. évfolyamának felállítását.

B) A Magyarországi Tanítóegyesületek Országos Szövetsége emlékiratában hat kérelemmel fordult a Miniszter Úrhoz. Ezekre vonatkozó álláspontomat a következőkben fejtettem ki. 1. Az első kérelem a nyolc osztályú népiskola törvénybeiktatását kéri. Ha szemlét tartunk az európai országok tankötelezettsége felett, akkor azt kell megállapítanunk, hogy mindenütt nagyobb a tankötelezettség éveinek száma, mint nálunk. Az európai országokban részint 7, részint 8 évig tart a tankötelezettség. — Hogy valamely nemzet a kultúra mely fokán van, azt több tényező határozza meg. E tényezők

között első helyen áll: a nép műveltségi foka. Ez pedig a népiskolától, annak tartalmától és minőségétől függ. Hogy a 8 osztályú népiskola kérdésében valódi kulturális szükségletről van szó, azt mutatják azok a népiskolák, amelyekkel kapcsolatban kényszer nélkül is alakult már 7. és 8. osztály. A 12 és 13 éves gyermekek nagy része, akik nem folytatják tanulmányaikat középfokú iskolákban, csakis rendszeres iskoláztatás révén menthető meg az erkölcsi süllyedéstől. Általában minden 12 éves gyermeknek még erős iskolai támaszra van szüksége, hogy jelleme mind szilárdabb legyen. Ezek szellemében azt javaslom, mondja ki a Tanács, hogy eddigi álláspontjának megfelelően most is szükségesnek tartja azt, hogy a 8 osztályú népiskola törvénybe iktattassék.

2. A 2. kérelem a középiskolai érettségi bizonyítványra épített főiskolai tanítóképzés megvalósítását kéri. Ezzel kapcsolatban részletesen kifejtettem a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének álláspontját.

3. A M. T. O. Szövetségének 3. kérelme a szakszerű népiskolai felügyeletre vonatkozik. Ezt a kérelmet a népiskola érdekében teljesítendőnek tartom. A tanfelügyelő maga nem tudja elég sűrűn meglátogatni az egyes népiskolákat, szüksége van segítőkre: iskolalátogatókra. Iskolalátogatással olyan kiváló működéssel rendelkező népiskolai tanítókat bíznék meg, akik egy erre a célra rendelt bizottság előtt az iskolalátogatási vizsgálatot letették. A tanítói iskolalátogatói intézménynek 3 szempontból volna értéke. a) Olyan ember ellenőrizné a népiskolát, aki ehhez a munkához valóban ért. b) A továbbhaladási lehetőség növelné a tanítóság továbbművelési lehetőségét. c) Elismerését jelentené annak a nagyjelentőségű munkának, amelyet a tanítóság végez. — Ezzel kapcsolatban emlitem, hogy a jobb tanítóképzés érdekében tanítóképző-intézeti tanárokat (és természetesen gyakorló-iskolai tanítókat is) bíznék meg néhány népiskola felügyeletével.

4. Az M. T. O. Szövetségének 4. kérelme az, hogy az igazgató hatásköre kibővítsessék és jogköre szabályoztassék. Erre nézve az a véleményem, hogy a Miniszter Úr szólítsa fel a Szövetséget arra, hogy egy felterjesztésben fejtsse ki, hogyan gondolja ezt a kibővítést és szabályozást.

5. A M. T. O. Szövetségnek 5. kérelme a gondnokságok (iskolaszékek) megszüntetését kéri. Ennek a kérdésnek két oldala van. Az egyik az, hogy erre a népiskolai hatóságra bizonyos szempontból szükség van, a másik az, hogy meg kell védeni a tanítót mindattól, ami ezzel kapcsolatban jogos önértékét sérthetné. Azért javaslom, hogy a Tanács egyrészt elvben ragaszkodjék a gondnoksághoz (iskolaszékekhez), másrészt pedig javaslom, hogy a Miniszter Úr szólítsa fel a M. T. O. Szövetségét arra is, sorolják fel a Gondnoksági Utasítás (vagy ehhez hasonló szabályzatok) alapján tételesen azokat a rendelkezéseket, amelyek a tanítóság szempontjából sérelmesek. Ezeknek a figyelembevételével kellene ezt a kérdést újból szabályozni.

6. A M. T. O. Szövetségének 6. kérelme az, hogy a tanítószáz a község közigazgatási munkájában hivatalból vegyen részt. Azt javasolom, tegyük magunkévá a Szövetség kérelmét azzal, hogy a tanítószáz hivatalból legyen tagja a községi képviselőtestületnek olyan arányban, mint amilyen arányban tagja a tanítószáz a gondnokságnak.

Ennyit óhajtottam mondani az O. K. T. munkájáról és az ebben való tevékenységről. Hogy milyen határozat hozatott az említett kérdésekben, annak közlésére természetesen nem kaptam felhatalmazást.

Padányi-Frank Antal dr.

Tanítóképzésünk a költségvetésben.

Az 1935/36. költségvetési évben a magyar tanító-, tanítónő- és óvónőképzés összesen 420.000 P bevétellel és 1,695.990 P kiadással szerepel.

Bevételek a fenntartási, ellátási és vegyes díjakból származnak. Az előirányzat, a tapasztalati eredmények és az állami képzők növendékei várható apadásának figyelembe vételével 19.000 P-vel kevesebb, mint a múlt évben volt.

Kiadások. Személyi járandóságok. Rendszeres illetmények (fizetés, lakáspénz, családi pótlék stb.) 822.007 P. — Nem rendszeres illetmény (tiszteletdíjak, óradíjak stb. és bérek) 44.023 P. — Juttatások és segélyek 1.020 P. Ezek összege 867.050 P. Ez 17.540 P-vel kevesebb, mint a múlt évben volt. Indokolása, hogy az új normálstátushoz való közeledés érdekében egy V. f. o. igazgatói, 2 gyakorlóiskolai tanítói és egy kisegítő szolgai állás megszűnt. Egy XI. f. o. nevelői állás átszerveztetett X. f. o.-vá, 4 rendes tanári állás helyettesítvé, 1 műszaki altisztii állás szakaltisztivé, 4 I. osztályú altisztii állás II. osztályúvá.

Dologi kiadások. Beszerzési költségek (élelmezés stb.) 450.000 P. — Kiküldetési, átköltözködési díjak 2500 P. — Hozzájárulás a nem állami tanárok illetményéhez 376.440 P. Ezek összege 828.940 P. Ez 24.850 P-vel kevesebb, mint az előző évben, ami főként a kisebb létszámú tanulók élelmezése folytán állt elő. Az itt szereplő államsegélyből fizeteskiegészítő államsegélyben részesülnek a következő intézetek.

A fizeteskiegészítő államsegélyben részesülő tanító-, tanítónő- és kisdóvónőképző intézetek száma 31 és pedig: Budapest IV. ker. róm. kat. tanítónőképző; Budapest, IX. ker. róm. kat. tanítónőképző; debreceni róm. kat. tanítónőképző; debreceni ref. tanítóképző; debreceni ref. tanítónőképző; egri róm. kat. tanítóképző; egri róm. kat. tanítónőképző; esztergomi róm. kat. tanítóképző; esztergomi róm. kat. tanítónőképző; győri róm. kat. tanítóképző; kalocsai róm. kat. tanítóképző; kalocsai róm. kat. tanítónőképző; kecskeméti ref. tanítónőképző; kiskútfélegyházai róm. kat. tanítónő-

képző; kisvárdai róm. kat. tanítónőképző; kőszegi róm. kat. tanítónőképző; miskolci ág. h. ev. tanítóképző; nagykőrösi ref. tanítóképző; pápai róm. kat. tanítónőképző; pápai ref. tanítónőképző; pécsi róm. kat. tanítónőképző; pécsi róm. kat. tanítóképző; sárospataki ref. tanítóképző; soproni róm. kat. tanítónőképző (Orsolyák), soproni róm. kat. tanítónőképző (Megváltó); soproni róm. kat. kisdédvőnképző (Megváltó); soproni ág. h. ev. tanítóképző; szarvasi ág. h. ev. tanítónőképző; szegedi róm. kat. tanítóképző; szegedi róm. kat. tanítónőképző; veszprémi róm. kat. tanítónőképző.

A Magyar Katolikus Tanulmányi Alapból fenntartott tanítóképző-intézeteknél a tanszemélyzet létszáma 27, a többi tanítóképzőnél a világi tanárok létszáma 117, a szerzetes tanároké 81, összesen 225.

A létszám a múlt évhez képest (230) 5-tel kevesebb. Ez a különbség úgy állott elő, hogy az államsegélyben részesíthető hitfelekezeti világi rendes tanárok száma 6-tal leszállt, viszont a gyakorló-iskolai tanítói világi állások száma 1-gyel emelkedett.

A létszámleszállítást az állami státuszban is végrehajtott csökkentéshez hasonlóan azonos elvek szerint történt.

A fizetéskiegészítő államsegély mérve a világi tanároknál 60%, a szerzetes tanároknál az állami rendszerű IX. fizetési osztály, a gyakorló-iskolai tanítóknál pedig a X. fizetési osztály 3. fokozatával járó illetmény 40%-a.

A költségvetés szerint az állami tanítóképző-intézeti tanárság létszáma a következő.

	Végleges létszám	1935. I.úl. 1-én lesz
Igazgató V. f. o.	2	2
Igazgató VI. f. o.	8	8
Igazgató VII. f. o.	2	2
Tanár	124	129
Testn. tanár	1	1
Helyettes tanár	21	16
Összesen:	158	158
Gyakorlóisk. tanító	26	27
Mintaóvónő	2	2
Nevelő X. f. o.	—	2
Nevelő XI. f. o.	—	1
Altiszt stb.	32	32

Ha összehasonlítjuk a középiskolák és felsőkereskedelmi iskolák létszámával, az igazgatói állásoknál találunk lényeges különbséget. Az igazgatók száma ezeknél a következő.

	V. f. o.	VI. f. o.	VII. f. o.
Gimnázium	15 (27%)	35 (64%)	5 (9%)
Felsőkeresk.	2 (20%)	7 (70%)	1 (10%)
Tanítóképző	2 (17%)	8 (66%)	2 (17%)

Itt a tanítóképző-intézetek határozottan hátrányban vannak.

A helyettes tanárok létszáma (végleges).

Gimnáziumoknál	44, az egész létszám 4.2 ⁰ / ₀ -a,
Felsőkeresk.	8, az egész létszám 10.1 ⁰ / ₀ -a,
Tanítóképzőknél	21, az egész létszám 13.3 ⁰ / ₀ -a.

Itt is kedvezőtlenek a tanítóképző-intézetek státusz-viszonyai.

Ezen kívül hiányzik még a külső tanügyi igazgatás alatt a múlt évben felvett 1 főigazgató (V. f. o.), 1 igazgató (VI. f. o.), 1 tanár és 1 gyakorlóiskolai tanító ilyen módon való feltüntetése.

Kiss József.

I R O D A L O M.

Didaktika. *Fináczy Ernő* egyetemi előadásai. Kéziratból sajtó alá rendezték tanítványai Balassa Brunó, Nagy J. Béla, Prohászka Lajos. A „Studium” kiadása. Budapest, 1935. 168 l. Ára 4.50 P.

Meghatott lélekkel vettem kezembe a könyvet, Fináczy Ernőnek, a kiváló pedagógusnak és tanárnak képe állandóan szemem előtt lebegett a mutka olvasásakor. Láttam őt az egyetem előadóasztalánál ülve, hallottam szépen cizellált mondatait, amelyeken keresztül felénk sugárzott a nevelés és tanítás munkájának nagyszerűségébe vetett hite, a tanító lélekformáló hivatásának az a magasra értékelése, amelyet magunkkal hoztunk mindnyájan, akik tanítványai lehettünk. Az előszóban gondolatait sajtó alá rendező hívei elmondják, hogy a könyv Fináczy Ernő által több ízben tartott didaktikai előadások végső kialakulását tartalmazza, melynek megjelenését „pedagógiai életünk szélesebb köreiben” egyre erősebben megnyilvánuló óhajta hozott létre, hogy a kiváló pedagógus gondolatai ne csak előszó, vagy egyetemi jegyzetek formájában hassanak, hanem „hiteles, eredeti szövegében is a nyilvánosságra jusson”. Velük együtt sajnáljuk mindnyájan, hogy a munka megjelenésének a Mester nem örvendezhetett, mert a könyv gondolatainak hű tükré.

A munka bevezetésben és öt fejezetben tárgyalja a didaktika legfőbb problémáit. A bevezetés rövid áttekintést ad a tanítás kialakulásáról, majd szűkíti a kört s megjelöli a didaktikai elmélet alapjául szolgáló céltudatos nevelő oktatást, mely „hozzá akar járulni az egész nevelés végcéljának megközelítéséhez, az erkölcsi jellemnek, az úgynevezett személyiségnek megalapozásához”. Felveti a kérdést, szükséges-e valakit megtanítani a tanításra? Elismeri, hogy vannak a tanításban művészi mozzanatok, amelyek az ihletett tanító munkáját átjárják, ez azonban intuícióból fakad, az igazi tanító okát is kell, hogy tudja adni annak, amit tesz, különben hiányzik eljárásából a tudatosság. Szükséges az oktatás elméletével foglalkoznia annak a tanítónak is, akinek lelkéből hiányzik az intuitív erő, mert a helyes elméleti belátás „ha nem is készíti lelkét szárnyalásra, törekvésének szerény, de becsületes eredményét biztosítja, nehéz esetekben útbaigazíthatja, a hibák ismétlődésétől megóvhatja”. A didaktika tanulása a tanítói hivatás megítélésének magasabb szempontjához vezet, eszményi célok szolgálatába állítja a munkát, és erő kifejtésre sarkall. A tudós munkájával szembeállítva kiemeli a tanítói munka nagy fontosságát, „a fiatal nemzedéknek alkalmassá tétele a nemzeti műveltség gyarapítására éppoly fontos

és époly nehéz feladat, mint a tudományos igazság kutatása és megállapítása". Majd a didaktika általános problémakörét jelöli ki.

Az I. fejezet „A didaktikai elmélet története és irodalma” történeti áttekintést ad az anyag kiszemelésének, a módszernek, értelmi és erkölcsi nevelés viszonyának, az individuális vagy szociális oktatástannak kérdéseiben. Az ó-, közép- és újkor idevágó gondolatainak ismertetésében nagy helyet biztosít Herbart felfogásának, majd a modern pedagógiai irányok általános ismertetése után irodalmi tájékoztatást nyújt didaktikai munkákról, egészen rövidre fogva ismerteti s némileg bírálja is a műveket.

Az oktatás fogalma és feladata a II. fejezet tárgya. Kiemeli a gyermek első 6 évében nyert alkalmyszerű oktatás jelentőségét, különbséget tesz a nevelő-oktatás és szakoktatás között. Keresi a nevelő-oktatás feladatát. Megállapítja anyagi és alaki feladatát; a kultúrjavak átadását s annak fejlesztését, majd az oktatás lélekformáló jelentőségét. A didaktikai materializmus és didaktikai formalizmus ismertetése után vizsgálja a herbarti didaktikát ezekből a szempontokból. A fejezet végén újból áttekinti mindazon kérdéseket, amelyeket a fejezet során vizsgált, pontokba foglalva, s így igen áttekinthető képet nyújtva a kérdésekről s a rájuk adott feleletekről.

„Az oktatás anyagának kiszemelése című III. fejezetben a közműveltség lényeges alkotórészeit keresi. Beszél a nyelv, vallás, irodalom, tudomány, gazdaság, művészet köreiről, melyek a kultúrjavak mindegyikét magukban foglalják. Külön vizsgálat alá veszi a nyelvi és irodalmi tanulmányok megválasztásának kérdését. Az idegen nyelvek közül főképpen a klasszikus nyelvek tanításáról szól részletesen. Ismerteti a pozitivisták ellenvetését a klasszikus nyelvek tanításával szemben; azt a felfogást, amely a klasszikus irodalomban rejlő értékeket jó fordításokkal akarja megismertetni, s végül azt a felfogást, hogy az antik kultúra minden értéke már annyira felszívódott mai műveltségünk anyagába, hogy ezekkel külön foglalkozni nem szükséges. Bírálja mindhárom felfogást, kimutatja érvelésük gyenge oldalát, s megállapítja, hogy a klasszikus nyelvek és irodalmak tanítását az teszi multhatatlanul szükségessé, mert csak ezek tanulmányozása „biztosítja intézményszerűen műveltségünk folytonosságát és e folytonosságnak állandó tudatát”. A latin nyelv tanításának szükségszerűségét nálunk sajátlagos helyzete teszi megokolttá; hazánkban a latin nemcsak a tudósok nyelve volt, hanem az egész nemzeté. Hogy nemzeti műveltségünkkel mily szorosan összefonódott a deákos elem, legjobban nemzeti irodalmunk bizonyítja, melynek sok kiváló alkotását még sem értenők a latin nyelv és irodalom ismerete nélkül. Hazai viszonyainkat tekintetbe véve, a görög nyelv tanításának kisebb a jelentősége, mert az nem forrott oly erősen össze nemzeti műveltségünkkel. A klasszikus nyelvek mellett helyt kell adni középiskoláinkban valamely modern nyelvnek. Megint csak nemzeti műveltségünkre gyakorolt hatásánál fogva elsősorban a német nyelv és irodalom, másodsorban a francia nyelv és irodalom, harmadsorban angol vagy olasz jöhet számításba. A lélek művelése szempontjából „az anyagnak olyannak kell lennie, mely az értelmet fejleszti, a gondolkodást iskolázza, ... melytől érzelmi hatásokat várunk, s olyannak, mely közvetlenül hozzájárul az erkölcsi érzület megszilárdításához”. A nyelvtan, matematika, földrajz, természetrajz, fizika, kémia, irodalmi tanítás, történelem, vallás, klasszikus irodalom jelentőségét fejtegetve, mélyenjáró megállapításokkal mutat rá ezen tárgyak mindenoldalú alaki képző erejére. Szól az anyag felosztásáról, itt Herbart, Dörpfeld, Ziller és Willmann felosztását ismerteti. Végül, mint a középiskolai oktatás betetőzését, szük-

ségesnek tartja a filozófiának elemi fokú tanítását. Kíváncsún tartaná, ha nemcsak logikai és pszichológiai okulásra szolgálna, hanem az etikailag jelentős eredmények is helyet találnának benne.

IV. fejezet. Az oktatás anyagának elrendezése és összekapcsolása. A tantervi successio és szimultaneitás kérdésével foglalkozik. Az anyag elrendezésének elvei közül a hézagtalanságot, fokozatosságot és a történelmi elvet tárgyalja. Különösen részletesen szól az utóbbiról, ennek kapcsán ismerteti a Ziller féle pszichológiai és művelődéstörténeti fokozatot; majd bírálja és értékeli őket. Megemlékezik Kármán Mór fokozatairól, amely a magyar nemzeti történelem és az irodalmi alkotások remek mintáin feltüntethető fejlődést sorozza be 6 fokozatba. A tantervi tagolásra azt mondja, „hogya a tagolás a gyermeki lélek fejlődésében lelje indítékát”. A szimultaneitás a művelődési anyag részeinek párhuzamos viszonyát ismerteti. A tantervi koncentráció elvének megértésére az 1879. évi gimnáziumi tantervből veszi a példát, mely azonban csak a humaniorák körét öleli fel. A reáliákat és humaniorákat alkalmilag egymásra kell vonatkoztatni, de oly tanterv készítése, mely a két heterogén anyagot egymással kapcsolatba hozva helyezi el a tanítás rendjében, mesterkélt és gyakorlatilag megvalósíthatatlan. Arról azonban gondoskodni kell, hogy az oktatás minden fokán mindkét kör előforduljon. Valamikor talán sikerül a reáliák körén belül a szimultaneitást megvalósítani. A jó tantervnek mindenesetre olyannak kell lennie, amelyben a részek összeillő, jól összeforrt egységet alkotnak, amelyben semmi olyan nincs, aminek csak magában van értéke.

V. fejezet. „Az oktatás anyagának feldolgozása” a módszer kérdésével foglalkozik. Az oktatás technikájáról szólva foglalkozik a tanár külső fellépésével, a tanalakkal. Az oktatás módszerében beszél az oktatás lélektani alapjairól, a figyelés, a megértés és megtartás képességéről. Külön foglalkozik az érdeklődés kérdésével, majd az oktatás menetével. Ennek keretében a formális fokok kialakulását ismerteti, néhány tanítási egységet példaképpen feldolgoz a formális fokok szerint. Foglalkozik azzal a kérdéssel, milyen szerepe van az oktatás munkájában a tanár egyéniségének?

Az elméleti fejtegetéshez név- és tárgymutató csatlakozik.

Az egész könyvön keresztül érezhattuk Fináczy alapos munkáját, amely a fogalmak teljesen világos meghatározásában, a problémák mélyén járó fejtegetésében, az összes álláspontok tárgyilagos vizsgálatában jut kifejezésre. Ki kell emelnünk az elméleti megállapítások alátámasztására szolgáló példák szépségét, a nyelv választékos használatát. A könyv sajtó alá rendezői értékes munkát végeztek e mű megjelentetésével, „mely halála után is őrzi alkotója szellemét és hathatósan hozzá fog járulni a magyar oktatásrend pedagógiai műveltségének gyarapításához”.

Budapest.

Szántó Lenke.

Hercsuth Kálmán: *A gyermeknevelés időszerű kérdései.* 192 o. Gyula, 1934.

Kétségtelen, hogy a gyermeknevelésnek mindig vannak időszerű kérdései, melyek a kor szellemi áramlataiból, világnézetéből következnek. De mégsem ezek a döntők, hanem azok az örökérvényű kérdések, melyek ha nem is függetlenek a kor arculatától, mégis minden nemzedéknek nevelése közben felbukkannak, újra és újra megoldásra várnak. Ezek voltaképpen a régi problémák, amelyeket az előző korok nevelői a maguk időszerűségének megfelelően már megoldottak, de a mi számunkra ismét időszerűek, mert

a mult megoldásai — ha alapjukban helyesek is — árnyalatukban mégsem tükrözik a mai idők szellemét, s ezért új problémaként bukkannak elénk.

Az előttünk fekvő munkában is legnagyobbreszt a gyermeknevelés örök kérdései kerülnek asztalra, s ezeket a szerző a mai felfogásnak megfelelően, azaz időszerűen iparkodik megoldani. Ezek a gyermeknevelés örök problémáinak időszerű megoldásai. Csak egy-két olyan fejezetet találunk, pl. *A gyermek öngyilkossága* (122—129), *Az egyke*, *Az újjáépítés útjai* (184—191), melyek kimondottan a mai kor kívánalmait tükrözik, s melyek régen nem tartoztak a gyermeknevelésnek mindenkit egyetemesen érdeklő kérdései közé. Ezek a szűkebb értelemben vett időszerű kérdések. Ha a szerző első értelemben fogja fel az időszerű kérdéseket, akkor könyvének címe valóban fedi annak tartalmát, ha ellenben időszerű kérdéseknek — a második értelmezésnek megfelelően — csupán a mostani körülményekből folyó új problémákat nevezi, akkor csak részben felel meg a könyv címe tartalmának.

A nevelés általános feladatai (12—15.) c. fejezet abból a megállapításból indul ki, hogy a lelki életben öröklött és szerzett tulajdonságokat különböztethetünk meg. Később azonban *A gyermeki jellemhibák osztályozása* (31—35.) c. fejezetben eltér a szerző ettől a természetes és termékenynek ígérkező felosztástól, és a hagyományos *Tetens-Kant* felosztás alapján az értelem-, érzelem- és akaratvilágnak megfelelően csoportosítja a gyermeki tulajdonságokat. Pedig célravezetőbb lett volna továbbra is öröklött és szerzett tulajdonságokról beszélni, és ezt a csoportosítást is követni, mert épen az a szempont, hogy t. i. öröklött vagy szerzett-e valamelyik gyermeki hiba, más és más nevelői eljárást kíván. A felvetett kérdésnek ez újszerű tárgyalása lett volna, bár kétségtelen, hogy gyakorlatilag a hagyományos osztályozás is kiaknázható.

Az érzelemvilág gyermektípusai (35—56.) köréből a szomorú, érzékeny, szeszélyes, félénk, félszeg, szertelen, gögös, makacs, hiú, kotnyeles, közömbös, érzékeny, érzelő, ábrándozó és kárörvendő gyermekről olvashatunk. *Az értelemvilág gyermektípusai* (56—70.) között a gyengeeszű, szórakozott, lusta, koraérett, ábrándozó, kíváncsi, titkolódzó, rendetlen, tisztátalan és rendszerető gyermek típusait találjuk. Viszont *Az akaratvilág gyermektípusai* (70—95.) közé sorolja a szerző a nyugtalan, félszeg, ügyefogyott, együgyű, sóvárgó, vágyakozó, takarékos, csaló, tolvaj, barátságtalan, irigy, gonosz, kegyetlen, érzéki, hazudozó, indulatos stb. gyermeket.

Nem könnyű feladat ezeket a típusokat a három lelki jelenség egyikébe megfelelően besorozni, mert pl. a szórakozott gyermek épúgy helyet foglalhatna az akaratvilág típusai között, pedig szerző az értelemi típusba tartozók közé sorolja. Ezért történik meg, hogy pl. az ábrándozó gyermek egyaránt előfordul mind az értelem, mind az érzelem típusai között. Mert az egyes tulajdonságok e csoportok egyikébe sorozásának nem csupán ez a besorozhatóság lehet az alapja, hanem az a szempont is, hogy pl. vajjon a gyermek makacsságának, kíváncsiságának vagy hazugságának értelmi, érzelmi vagy akaratú indítókai vannak-e, s az orvoslás az értelmen, érzelmen vagy akaraton keresztül történjék-e.

Már e gyermeki tulajdonságok felsorolásából is látszik, hogy leginkább kedvezőtlen tulajdonságok megbeszélésében merül ki a tárgyalás, s kedvező tulajdonságra alig bukkanunk a könyvben (csak: rendszerető, takarékos!). Pedig a nevelés — szerző szerint is — nem merülhet ki a hibák nyesegetésében, hanem a nevelésnek fontos feladata a kedvező hajlamok megerősítése is. Erre nem találunk elég utalást, s épen ebből a szempontból azt

kell megállapítanunk, mintha kissé pesszimiztikus lenne a könyv alaphangulata.

Nagyon jó típusokat, leírásokat kapunk a könyvnek ebben a részében. Olvasás közben fel-felbukkan előttünk egy ismerős gyermekarc saját osztályunkból. Ez igazolja, hogy nem élettelen típusok ezek, hanem valóságos gyermekek, akik fellelhetők mindannyiunk gyakorlatában. Kár, hogy a szerző legtöbbször megelégszik a típusok leírásával, ellenben az orvoslás módjára — ami kétségtelenül a nehezebbik feladat — nem helyez elegendő súlyt, illetőleg a javítás módjára vonatkozólag nem találunk eléggé meggyőző utalásokat. Azaz könyvének ebben a részében inkább pszichológiai síkon mozog, s nem lép át a pedagógia területére.

A továbbiakban főleg *Szociálpedagógiai követelmények* (130—144.), *Ifjúságunk nevelő oktatásának irányelvei* (145—156.), *Az iskolai fegyelem és annak eszközei* (156—167.) c. fejezetek már igazi nevelői gondolkodásból fakadnak, és az egész munkának lendülettel megírt, legszebb részei. *Szülő és gyermeke* (167—184.) pedig a magyarság veszedelmes pusztulásának egyik szomorú okát megszüntetni akaró, az egyke elleni küzdelemnek felkarolásáért aggódó pedagógus lelkületét tükrözi.

E felsorolt kívánságok nem akarják a munka értékét kisebbíteni, csupán kritikai széljegyzetek, melyek e szívvel megírt könyvnek széles körökben való elterjedését nem akadályozhatják. Haszonnal forgathatja azt minden nevelő.

Budapest.

Jankovits Miklós dr.

Szakátsi Csorba Ferenc: *Nyelvünk és a nemzeti szellem.* Budapest, 1935. 39 lap. A szerző kiadása.

A nyelvtisztító törekvések túlzásai ellen küzd a tanulmány. Arról szól, hogy nem kell feltétlenül megmagyarosítani minden olyan idegen szót, amely közhasználatú. A szavak egész során mutatja be, hogy az erőszakosan alkotott magyar tövek a kifejezni szándékolt fogalomnak nem adják vissza a teljes alapértelmét. A magyaros hangzás érdekében tehát nem szabad a szavak kifejező erejét feláldozni. A multban is sok jövevényszó került át nyelvünkbe és meghonosodtak. Nem érzik rajtuk az idegen eredet. A nemzeti szellem asszimilálta őket.

A nyelv tisztaságának különben a szerző maga is híve, és ugyanaz a nyelvszeretet vitte tanulmányának megírására, mint amely az Akadémiát vezeti törekvéseiben. Meggyőzően, szakértelemmel, világosan mutatja ki, hogy erőszakot tenni a nyelven nem helyes, az így keletkezett szóalakokat úgyis elsőpri az élet, és érdekes etimológiai fejtegetését adja a közismert szavak egész sorozatának.

Budapest.

Vécseiné Fehér Aranka.

Gondolatok Gyertyánffy István írásaiból. Közli: *Sztankó Béla.* Különlenyomat a Néptanítók Lapja 1935. évi 1. és 3. számából. Kir. Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1935. 20 l.

A tanítvány hálás és szerető megemlékezése a mesterről, a felejthetetlen emlékü Gyertyánffy Istvánról születésének századik évfordulója alkalmából. Néhány sor bevezetés után maga Gyertyánffy beszél, oktat és lelkesít gondolataival. Jól mondja Sztankó Béla, hogy ezeknek az aforizmáknak — itt-ott parainézis-szerű eszmetöredékeknek —, melyek javarészt több, mint egy félszázaddal ezelőtt keltek életre, nemcsak az évforduló kölcsönöz aktualitást, hanem e gondolatok tartalmukban ma sem váltak időszerűtlenné. Olvasgatva a rövid gondolatokat, meglep tömörségük,

fordulatosságuk, tiszta magyar stílusuk. És akik ismerjük Gyertyánffy egyéniségét, gondolkodását, magunk előtt látjuk, amint a nevelésről, az emberről, a tanítóról magas erkölcsi alapon állva elmondja véleményét. Milyen igazak: örök igazak. Íme közülök néhány. „Nincs nagyobb erkölcsi felelősséggel összekötött pálya a tanítóinál; s ezen erkölcsi felelősségről a legvégső nagy törvénytevéken kívül, csak az utókor fog minket számádóra vonni; és pedig akkor, midőn mi az iskolai élet élénk zaját már a legutolsó „nagy vakáció” néma csöndjével fogjuk felcserélni.” — „A népiskola — éppen mint a szegénysorsú jóbarát a közéletben — akkor jut leginkább eszébe a világnak, midőn valami nagy baj súlyosodik az államokra; vagy amidőn a népeletben valamely nagy és terhes feladat megoldására volna szükség.” — „Necsak néptanítók, hanem népnevelők is legyünk! Mint ilyenek neveljünk jellemet, produkáljunk erkölcsi öntudatot és erkölcsi akaratot.” — „Az ismeretet nem kell készen adni a tanulónak, hanem arra kell ösztönözni és segíteni őt, hogy találja fel és sajátítsa el azt önére.” — „Aki embert akar nevelni, az tudjon egész ember lenni. Ebből nem lehet semmit sem lealkudni.” — „A sötétség csak a világosság előtt enyészik el. Miként akarhat az világítani, aki önmaga is sötétségben van?”

Jólesik Gyertyánffy gondolatait olvasgatni és hálások vagyunk Sztankó Bélának, hogy ezekre felhívta a figyelmünket.

Kiss József.

Imre Sándor: *A család békéje.* Szülők Könyvtára. 17. szám. A Studium kiadása, Budapest, 1935. 54 l. ára 80 fillér.

Imre Sándor a nemzetnevelés gondolatának legelső harcosa. Minden írásának ez az alfája és omegája. Akkor látta meg a nemzetnevelés sorsdöntő fontosságát, mikor még tombolt az individualizmus és nagyon kevesen voltak, akik meg tudták érteni írásainak értékét és jelentőségét. Szomorú idők igazolták Imre Sándor látnoki megnyilatkozását és proféciáját: a nemzetnevelés számunkra az egyetlen neveléstudományi alap. „A család békéje” is a nemzetnevelés gondolatát szolgálja. A nemzetnevelést a legkisebb közösségben, a családban kell mélyen megalapozni, mert csak tiszta és békés családból indulhat ki munkás és kötelességtudó élet.

A könyv négy fejezetre oszlik. *A családi élet törvényei* az első fejezet. Ebben mély bölcsesettel és meleg szeretettel szól a családi életéről, felsorolja a családi bajokat és azok forrásait, bölcs szívvel ad tanácsokat elkerülésükre. A tanácsok közül egyik szebb és okosabb, mint a másik. Szinte érezni rajtuk, hogy az, aki adja, a maga bensőséges családi életében megvalósított igazságokat mond.

A második fejezet címe: *A családi élet hatása a jellemre.* Ismerteti a jellem mibenlétét és alakulását, a házastársaknak egymás jellemének alakulására és gyermekeik jellemére való hatását. A kérdést — Imre Sándort jellemző alaposággal — a másik oldalról is megvizsgálja: a gyermekek hatását a szülők jellemének alakításában, továbbá a testvérek egymásra való hatását.

A harmadik fejezet: *A tekintély kérdése a családban.* Analizálja a szülők tekintélyének okait, fontosságát, az anyai és az apai tekintély különbségét, a tekintély változását a gyermek növekedése közben.

A negyedik fejezet: *A szülők és a gyermekek ellentétei*-ről szól. Felsorolja az ellentétek okait és az ellentétekből származó károkat. Mélyreható tanácsokat ad az ilyen ellentétek elkerülésére, s ha megvannak, azok mikénti megszüntetésére.

Ez a könyv a szülők számára készült, de olvasása minden nevelőben gondolatokat kelt és a kérdéssel való foglalkozásra késztet. Ez a gondolkodtatás, a kérdésnek önmagunkkal való megbeszélésére ösztönzés jellemzi Imre Sándor írásait, ezért becsesek nevelők és szülők számára egyaránt.

Kiss József.

Bognár Cecília: *Az iskolás gyermek.* Szülők könyvtára 15—16. szám. Budapest. A Stúdium kiadása. 71 lap.

A könyvben a következő fejezetek vannak: bevezetés, a testi nevelés, a vallásos és erkölcsi nevelés, a gyermek kedélyének nevelése, a szellemi nevelés, pályaválasztás. — A szerző a bevezetésben tájékoztat munkája célja felől, amikor azt mondja, hogy figyelmeztetéseket akar adni, amelyek között kevés új akad. „Számталanszor hangoztatták már a pedagógusok, de még többször elkövetik a hibákat a sok hangoztatás ellenére is azok, akiknek a gyermeket nevelniök kell.” Helyesen mondja, hogy a nevelésben nem maradhatunk az általános elveknél, hanem figyelemmel kell kísérnünk azok gyakorlati alkalmazását. Élesen rámutat a nevelésben a kétféle morál („más az erkölcsi törvény a gyermekeknek és más a felnőtteknek”) nagy veszedelmére. Felhívja a figyelmet arra, hogy a gyermek „sok mindent észrevesz, amiről a felnőttek hajlandók azt hinni, hogy az ő szűknek gondolt látókörén kívül esik”. Az iskolában is észreveheti, de a családban még jobban láthatja az igazságtól való esetleges eltérést. Sok értékes tanácsot foglal magában a könyv a következetességre, a példára, a parancsra, az elkényszerítésre, a fegyelmezésre, a felelősségérzetre, a lelkiismeretességre, stb.-re nézve. A tapasztalat ismételten igazolja, hogy sokszor a pusztá szó nem használ. Élmények nélkül csaknem tehetetlenek vagyunk erkölcsi értékek átadásában. Helyesen mondja a szerző: „Nyújtunk módot arra, hogy a gyermek közvetlen tapasztalásból megismerkedjék mások bajaival, szenvedéseivel, akkor minden külön oktatás nélkül is kifejlődik benne a részvét érzelme”. Lelki örömet keltett bennem az a mód, ahogyan az „öröm” kérdését tárgyalja. Sok természetességgel, pedagógiai tapintattal megírt könyv ez, amelyet nemcsak a szülőknek, hanem a tanítóknak és tanároknak is el kellene olvasniok.

Budapest.

Padányi-Frank Antal.

Croner Elza: *Spranger Ede személyisége és munkássága.* Magyarra áttültette és jegyzetekkel ellátta Kemény Ferenc. Spranger arcképével. Budapest, 1935. Biblioteka kiadás. N. 8-r. 64 l.

Spranger Edének, a nagy német pszichológusnak és pedagógusnak, a kiváló nemzetnevelőnek gondolatai és munkái eléggé ismertek Magyarországon. Az a gazdag magyar irodalom, melyet Croner Elza könyvének magyarra áttültetője a munka végén felsorol, mutatják ezt. Erre a könyvre mégis nagy szükségünk volt, mert röviden és plasztikusan mutatja be Sprangert és gondolatait.

Az első rész Spranger életét, jellemét, kifejlődését vetíti elénk. A második rész legelső könyvének — Wilhelm Humboldt und die Humanitäts-idee — igen részletes ismertetését tartalmazza. Azért tárgyalja a szerző ezt ilyen részletesen, mert ez „már magában foglalja Spranger egész élet-programmját”. Humboldt gondolatainak rendszerezésében és elemzésében benne van Spranger humanitás eszméje, vérrel és léttel megtöltve és a jelennel egybekapcsolva. A harmadik rész címe: *Közművelődés és nevelés.* Spranger „Kultúra és nevelés”, „A nőnek nevelőnővé való nevelése”, „Goethe és az ember metamorfózisa”, „Pedagógia és népélet”, „Az örök

renaissanceról" szóló dolgozatait ismerteti. A negyedik rész: *Tehetség és tanulmány*. Ennek rövid ismertetése szól Sprangernek a pedagógiai akadémiák mellett való állásfoglalásáról és azok elgondolásáról is. Szerinte „az egyetem a tiszta tudomány művelésének székhelye”. „De az igazi gyakorlati kiképzés mindig a tanulmányi idő után következik, nem pedig annak folyamán.” „A jövő tanítóinak egy-egy műveltségi központot (szellemtudományok vagy természettudományok köréből) kellene választaniok, olyant, mely lelki alkatuknak megfelel. Ezek a választott szakcsoportok filozófiával és pedagógiával lennének kötelezően kiegészítendő; ezen kívül választani lehetne még két tudományos vagy műszaki-művészi tárgy közül. A 3-ik évben következnek a tanításban való gyakorlati kiképzés.” A népiskoláról sajnálattal állapítja meg Spranger, hogy alakító tevékenységből akkor bocsátja el az embert, mikor bensőleg még nem alakult ki teljesen. „Ha valakit még a pubertás befejezése előtt kiveszünk az iskolából, akkor úgy járunk el, mintha egy dráma előadásánál elhagynók az 5. felvonást. Senkisé tudhatja akkor, hogy a dolog hogyan fog végződni és minden feszültség kárba vész.” Az ötödik az *Életformák* részletes ismertetését tartalmazza. Spranger az emberi személyiségnek eszményi alapformáit nevezi életformáknak. Megkülönbözteti az elméleti, gazdasági, esztétikai, társadalmi, politikai és vallásos embert. Szerző itt különösen az esztétikai és hatalmi embert ismerteti bőven. A hatodik fejezet *Az ifjúkor lélektanáról* szól. Ennek a magyarra is lefordított munkának alap gondolata — mint ismeretes: a lelki életet egyes vonásaiban mindig csak a totalitásból kiindulva ismerhetjük meg. Ezt az elgondolást magyarázva vezet el a *struktúra* fogalmához és az egésznek magyarázatához: „minden alapvető életérzés az isteninek visszfénye a lélekben és a megtalált Istennek kisugárzása a világba”.

A hetedik rész a mai legfontosabb és legégetőbb kérdésnek, *Nép, állam, nevelés* problémájának vizsgálata a Volk, Staat, Erziehung című kötet alapján. Spranger gondolkozása nemzeti és állami. „Hogy egyáltalában államilag lehessünk, annak feltétele, hogy az államot előbb lelkünkbe befogadtuk legyen... A mai viszonyok között egy állam népét a munkának közössége köti össze legszorosabban.” „Az egyén korlátozott akarata bele kell, hogy olvadjon az állam felsőbb akaratába, a lelket telítsük meg az államnak tartozó szabad kötelességteljesítés széles etoszával.” Ebből következik nevelési elve: „Az egyes ma már nem egyedül nő, hanem másokkal való együttélésben bontakozik ki.” A nevelés célja szerinte: „egész emberek, teljesen és gazdagon kifejtett személyiségek, nem pedig minden tudók és vándorló lexikonok.”

A nyolcadik rész: *Küzdelem az eszményiség ellen*. Ebben a fejezetben a keresztyénység és eszményiség kérdését tárgyalja a szerző Spranger *Der Kampf gegen den Idealismus* című, híressé vált könyve alapján. Spranger alap gondolata a vallásról, hogy „a filozófia nem egyenlő a vallással, s a költészet nem azonos a hitvallással”. „Az emberi szellem az isteni befogadására és nem alkotására való.” Hite eszményi és keresztyéni: az Istent lelkiismerettel kell *keresni* és nem csupán az ismeret formáival.

Spranger gondolatainak végeláthatatlan tömegéhez kicsiny ez a könyv. De arra jó, hogy kedvet, biztatást adjon gondolataiban és munkáiban való elmélyedésre. Az irodalmi jegyzék közlése szerencsés gondolat volt, mint ahogyan az egész munkának magyarra való átültetése is az. Ezért és a világos és magyaros mondatokban való átültetésért köszönet illeti Kemény Ferencet.

Kiss József.

A BUVÁR új száma a fényképezés művészetének ritkaságszámba menő, válogatott remekeit tárja az olvasó szeme elé. A BUVÁR fénykép-pályázatára beérkezett felvétel nyitja meg az érdekesnél érdekesebb képek sorát, és légi felvételek, földalatti felvételek, természeti, technikai, néprajzi fényképek soha nem látott szépségekkel gazdagítják az olvasó tudását. Egyetemi tanárok, orvosok, mérnökök, tudományos intézetek vezetői és munkatársai írták a BUVÁR új számának cikkeit, a magyar föld, a magyar nép és a tudomány szeretetétől áthatott lélekkel. Légiforgalom, áramvonal, madagaszkári madaróriások, modern városépítés, a klasszikus ókor útépitése, szérumok, görög templomromok, a formosai földrengés, harcigázók, egyetemi, könyvtári és múzeumi hírek. Alig félévvel ezelőtt indította meg a Franklin-Társulat ezt az első magyar tudományos magazint, s máris elmondhatjuk, hogy hatását tekintve valósággal *kultúrintézmény* a BUVÁR.

EGYESÜLETI ÉLET.

Áprilisi taggyűlésünk. Jegyzőkönyv a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének 1935. április 8-án a Redemptorissza-nővérek Szt. Margit-intézetében megtartott taggyűléséről.

Jelen vannak dr. Padányi-Frank Antal elnöklésével: Kiss József, Varga Lajos (Kalocsa), Barabás Tibor, dr. Lux Gyula, Jaloveczky Péterné, Tabódy Ida, B. Braun Angela, Pócza József, Mesterházy Jenő, Barabás Endre, Novák M. Lukrécia, Jaloveczky Péter, Keller Gyula, Váradí József, dr. Csada Imre, dr. Prochaska Ferenc, Szabó Béla, Orosz M. Gonsaga, Rusznyák M. Z. Beszenszky M. Beáta, Piros R. Gabriella, Vincze Sándor, dr. Krizsaneczne Németh Edit, Biberauerné Abonyi Júlia, dr. Kováts József, Palló Ferenc, Ruisz Márta Horváth M. Balsamina, Nagy M. Evelin, Takács M. Frida, Cser M. Margit, Kelemen M. Lauriana, Stéger M. Melánia, Lakos M. R. (Esztergom), Kerner M. Lucia (Zsámbék), Müllmann M. Benigna (Zsámbék), M. Riszner Armella (Kisvárd), M. Szlávik Julianna (Kisvárd), Csikai Pál (Nagykörös), dr. Erdey Ferenc (Kalocsa), Prigly János (Kalocsa), dr. Bálint Sándor (Szeged), Vágó M. Relindisz (Kiskúftelegyháza) és Polesinszky Béla (Győr).

Elnök örömeinek ad kifejezést, hogy ilyen szép számban jelentek meg az áprilisi taggyűlés résztvevői. Meg van róla győződve, hogy a vezérő nagy fejedelem iránti kegyeletünknek szinte még nyomatékosabban adtunk kifejezést azzal, hogy a már jóval korábban megállapított taggyűlési időpontot nem változtattuk meg, ha az most mindjárt egybe is esett az ő tiszteletére elrendelt ünnepléssel. Mi egy munkás taggyűléssel áldozunk az ő nemes emlékezetének és a hazáért annyit fáradozó önzetlen életének.

Elnök köszönetét fejezi ki a Redemptorissza-nővérek vezetőségének, hogy készséges örömmel ajánlották fel szép helyiségüket április havi taggyűlésünknek, és ezzel alkalmat adtak ennek a pompás intézetnek a megtekintésére. A több, mint egy órán át tartó kedves és alapos intézet-ismertetésért is fogadják az egyesület elnökségének hálás köszönetét.

Elnök felszólalására Varga Lajos tagtársunk, a kalocsai r. kat. tanítóképző-intézet tanára felolvassa: „A tanár és a tanítónövendék szerepe a szülőföld ismereténél” című tanulmányát. Kifejti, hogy a tulajdonképeni szülőföldismertetés munkájára a heti egy órai tanítási idő mellett kereken

csak 20 óra jut. Nagy megfontoltsággal, körültekintéssel és felkészültséggel kell tehát eljárnunk, hogy ezt az aránylag kevés időt jól kihasználhassuk. Elsősorban, hogy növendékeinek a munkáját megkönnyítse, szánta rá magát arra, hogy megírja Kalocsának és vidékének a helytörténetét. Ezzel részben meg van könnyítve növendékeinek a szülőföldismertetés munkája, de persze marad még rengeteg olyan részletkérdés tanulmányozásra és gyűjtésre, hol kielégülést találhat bőven a növendékek öntevékeny munkája. A szülőföldismertetés már az I. osztályban kezdődik, mert meg kell ragadni minden alkalmat, ahol ilyenirányú munkára lehetőség kínálkozik. Különösen értékesek ebből a szempontból a kirándulások. Hangsúlyozza, hogy a szülőföldismertetés az összes tanárok munkája, mert a szülőföldismertetés a tanítói ránevelés központi tárgya.

A helyesléssel és tetszéssel fogadott előadás után a taggyűlés elhatározta, hogy nyomban meghallgatja a taggyűlés második előadását is. Ennek elhangzása után következzenek aztán a felszólalások, amelyek így számot vehetnek a rendelkezésre álló idővel.

A második előadás tárgya volt: A földrajz a tanítóképző I. osztályában. Előadója Barabás Tibor, aki előrebecsátja, hogy már évek óta nem foglalkozik tanítással, de a legnagyobb lelkesedéssel látott hozzá ennek a témának a feldolgozásához. Munkájában követte mindazokat a szempontokat, amelyeket a legalaposabban állított össze Jaloveczky Péter tagtársunk akkor, midőn megindult egyesületünk nagy előadássorozata: Miként tanítsa a szaktanár tárgyát a tanítóképző-intézet osztályaiban? Szükségesnek találta, hogy először is megállapítsa: mennyi tanítási idő áll rendelkezésre az I. osztályban a földrajz-tanárnak? Alkalma volt 13 tanító- (tanítónő)-képző-intézet részletes tanítási menetének a megvizsgálására, és megállapította, mennyire nincs ezen a téren egyöntetűség, pedig az nagyon fontos dolog, hogy reális legyen a szaktanár időszámítása, mert az pl. egészen bizonyos, hogy évi 70 tanítási órára a szaktanár nem számíthat. Lehető legpontosabb mérlegelése alapján legfeljebb 62 óra áll a szaktanár rendelkezésére. Ez bizony nem sok idő, mert az I. osztály földrajzanyaga igen terjedelmes. Feltétlenül szükségesnek talál bizonyos anyagredukciót, összevonásokat. Ezeket előadásában nem részletezi, számítván arra, hogy a nyári szünidőben tervezett földrajzi értekezleten bővebben lesz erre ideje. Foglalkozik annak kérdésével, mit és miként gyűjthetnek a növendékek a szülőföldismertetéshez, amit aztán a IV. osztályban dolgozhatnak fel. Különösen hangoztatja a szemléltetés fontosságát és az intézetek területén meteorológiai megfigyelőállomások létesítését; a tanárnak nemcsak irányító, de folytonosan ható megfigyelő munkásságát. A felszínábrázolásnál részletesen ismerteti Balázs Béla főigazgató ezirányú irodalmi munkásságát. A földrészek tanításánál kívánja, hogy a szaktanár rajzoljon is a táblára, mégpedig színes krétával. A tankönyvvel foglalkozni nem óhajt, mert erre vonatkozólag már úgyis van az egyesületünknek határozata.

Elnök megköszöni mindkét előadónak nagy gonddal összeállított előadását és felhívja a megjelenteket a hozzászólásokra.

Barabás Endre megjegyzi, hogy egy falu iskolájában járt nemrég, és ott nem találta meg a község térképét, amikor kereste. Felveti a kérdést, miként lehetséges ez, mikor oly nagy lelkesedéssel folyik a földrajztanítás a tanítóképzőkben? A falu a tanítási munka tettévéálásának a színhelye, és még a község térképe sem található ott meg... Értésítőben kellene foglalkozni egy-egy szülőföld-monográfiának részletét.

Palló F. nagy örömmel állapítja meg, milyen nagy intenzitással folyik most a szülőföldismertetés munkája a tanítóképzőkben. Ha a múltban vol-

tak is mulasztások, ez érthető, mert akkor nem foglalkozhattak külön tárgyként a szülőföldismertetéssel. Mint egy más iskolafajta tanára, csak azt kívánja, hogy ez a szép munka minél nagyobb eredményeket mutathasson fel.

Elnök megjegyzi, hogy a legnagyobb örömmel hallotta Varga tagtárs ama kijelentését, hogy a szülőföldismertetés a ránevelés központja a tanítóképzőben. Varga óhaja: Budapestnek, mint szülőföldnek az ismertetése egy más alkalommal, — sorra kerül a nyári földrajzi szakértekezleten. Erre majd B. Braun A. tagtársunkat kéri fel. Megállapítja, hogy Barabás Tibor tagtársunk olyan általános és széleskörű munkát adott elő, hogy ahhoz hozzászólók az előrehaladott idő miatt már nem is akadtak, de reméljük, hogy ez előadásra még visszatérhetünk a nyári földrajzi szakértekezleten.

Több tárgya a taggyűlésnek nem lévén, elnök az ülést berekeszti. — K. m. f. — Padányi-Frank Antal dr. s. k. elnök. — Mesterházy Jenő s. k. a taggyűlés jegyzőkönyvvezetője.

Vándorgyűlés Zsámbékon. A T. I. T. O. E. május hó 13-án jól sikerült vándorgyűlést tartott Zsámbékon. Három zsúfolt autobus indult el a Széna-térről a résztvevőkkel, akiket a zsámbéki róm. kat. tanítónőképző kapujában meleg szeretettel fogadtak a kedves növérek. Jelen voltak Padányi-Frank Antal dr. elnöklelete mellett: Shvoy Lajos székesfehérvári püspök, Gyulai Ágost dr. kir. főig.; Kiss József, Mesterházy Jenő, Oswald József (Kalocsa), Fonáth Adám dr. püspöki biztos, Kerner M. Lucia (Zsámbék), Sztankó Béla, Horváth M. Beáta. Sr. Andraszék M. Immaculata, Sr. Taraszovits M. Ernesztina (Zsámbék), Riesz Janka, Zsindely Katalin dr., Jancsó Erzsébet, dr. Holvéd Hugóné, Barabás Endre, Cser János dr., Barabás Tibor, Luzsénszky Alfonz, Éber Rezső, Vincze Sándor; Hreze Ferenc, Horváth M. Laurana, Fritz M. Adelheid, Meller Ilona (Zsámbék), Ferenczi István, Jankovits Miklós dr., Pócza József, J. Sümeghy László, Szalatsy Richárd; dr. Takáts M. Anunciata, Borikai M. Hermina (Kalocsa); László Kálmán dr., Novák M. Lukrécia (Bp. XI.); Móczár Miklós (Jászberény), Berényi Irén (Győr), Nagy Ferenc, Drozdy Gyula, Váradi József, Adamovits Jenőné, dr. Inczéné Méray Irén, Grynaeus Ida; Tabódy Ida, Medgyesi Marida, Ruisz Márta, Csada Imre dr., Biberauerné Abonyi Júlia, Mógerné Kúzdý Ilona, Medgyesi Zsófia (Cinkota); Lux Gyula dr., Cséfo Sándor (Nagyenyed), Sebestyén Erzsébet, Mandola Aladár dr. (Szeged), Krizsanecné Németh Edit, B. Braun Angéla, Szontagh Katalin, Rátkay Kálmán (Cinkota), Paál K. Ferenc (Kalocsa), dr. Meskóné Veverka Edit, Vécseiné Fehér Aranka, Radosevskyné Latzin Ilma, Szántó Lenke, Lechnitzkyné Jancsó Gabriella; Calligaris Ferenc, Nagy M. Evelin, Sz. Pap M. Vilma, Sz. Paul Mercedes, Sz. Vojnovics Ildegárd (Zsámbék); Szemes Gábor, Galló Pál, Blénessy János (Jászberény); Móczár László, Radich Márta, Szabó Mária, Jaloveczky Péter, Jaloveczkyné Czinkovszky Kornélia, Érchegyi Stefánia (Salvator).

Megérkezés után, a megjelentek testületileg résztvettek a tiszteletükre rendezett ünnepélyen, ahol az intézet növendékei jól sikerült ének- és zenekari számok keretében üdvözölték a megjelenteket; elsősorban Shvoy Lajos székesfehérvári püspököt, aki bérmautóját tartva, épen a vidéken időzött, s a tanáregyesület meghívására a taggyűlésen megjelent. A kedves ünnepélyért, szíves üdvözlésért, Padányi-Frank Antal dr. mondott köszönetet. Az ünnepély befejeztével a taggyűlés résztvevői Zsámbék műtörténeti nevezetességét: a 13. sz.-ból származó román és gót stílusban épült templom fennmaradt romjait tekintették meg. A romoknál Mesterházy Jenő tanár tartott előadást.

Ismertette a templom építésének történetét, megmagyarázta az építkezésben alkalmazott stílusokat, méltatta a templom művészi értékét és kultúrhistoriai jelentőségét.

A tanulságos előadás után a kedves nővérek bemutatták intézetüket. Az egész épületben észrevehető példás rend, izlés, gazdag felszerelés, egészséges berendezés a legnagyobb elismerést váltotta ki a látogatókból.

B. Braun Angela tanár előadásának meghallgatására mindenki a zene-teremben gyülekezett. Az előadás megkezdése előtt Padányi-Frank Antal dr. elnök a T. I. T. O. E. nevében üdvözölte Shvoy püspököt. Az egyesület tagjai örömmel és tisztelettel fogadják körükben, magas személye emeli gyűlésünk fényét. Shvoy püspök válaszában viszonzta az elnök üdvözlését, mert ő otthon van minden kat. intézetben. Bérma körútján járva, épen Zsámbékon tartózkodott, mikor megkapta az egyesület meghívását, amit örömmel is fogadott és az előadást érdeklődéssel várja. Az elmúlt évben, mint a zsámbéki képző vizsgaelnöke, igen sokat tanult. Megismerte a tanítóképzést; megtanulta nagyrabecsülni a magyar közoktatást és tanítóképzés ügyét; értékelni a kedves nővéreket, a kezdet nehézségeit leküzdő emberfeletti munkájukat. A tanítás-nevelés módja az ő tanuló évei óta sokat változott, leglényegesebb átalakulása, hogy leereszkedett a gyermekhez. Ezt a tényt helyesnek, követendőnek tartja. E tapasztalatok alapján vált meggyőződésévé, hogy a hitoktatás módszerét is ebben a szellemben kell átalakítani. Ez már a tárgy természeténél fogva nehezebb ugyan, de hiszik, hogy kitartással sokat tehetnek a cél érdekében. Ez az érdeklődés és nagyrabecsülés hozta el őt a taggyűlésre, de épen ezért még meghívás nélkül is eljött volna, mert örül, hogy együtt lehet a tanítóképzés munkásaival. — A hallgatóság meleg ünnepléssel köszönte meg a püspök kedves szavait.

B. Braun Angela: A II. o. földrajztanításának módszeréről tartott elmélyedő, tartalmas előadást. Ismertette azokat a modern földrajzi elveket, melyek szerint az ember-, gazdasági és világrészek földrajzát fel lehet dolgozni. Előadó kíváncsún tartaná, hogy egy esetleges tantervrevízió alkalmazásával a természeti adottságokra és általában a II. o. anyagára nagyobb súlyt helyezzenek, és a II. o.-bn még alig megérthető gazdasági rendszerek kérdését a gazdaságtan tanítás keretébe tegyék át, mert a megértésükhöz szükséges gazdasági ismeretekkel a tanulók még nem rendelkeznek.

Az idő előrehaladottságára való tekintettel az előadás utáni hozzászólások elmaradtak.

A kedves nővérek azonban, figyelmességük és vendégszeretetük betetőzéséül, távozás előtt gazdagon megvendégelték a jelenvoltakat. A meleg, derűs hangulatban az elnök őszinte szívből mondott köszönetet azért a szeretetteljes, figyelmes, jóleső fogadtatásért, melyben a kedves nővérek az egyesület tagjait részesítették, és így biztosították a gyűlés sikerét, meghittségét. Fogadtatásuk mindenki lelkében a legteltesebb nagyrabecsülést váltotta ki.

A jól sikerült gyűlés után a résztvevők a legvidámabb hangulatban indultak útnak, lelkes köszönettel búcsúzván el a püspöktől és a szeretetre méltó kedves nővérektől. — Erdélyi Olga titkár.

H Í R E K.

Miniszeri elismerés Jankó Lászlónak. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi Miniszter Úr *Jankó László* ny. áll. tanítóképző-intézeti c. igazgatónak (Győr) nyugalmabavonulása alkalmából elismerését fejezte ki.

Orgonahangverseny. Az esztergomi érseki r. k. tanítóképző-intézet április 30-án, szombaton délután fél 6 órakor az intézet dísztermében igen jólsikerült orgonahangversenyt rendezett. Közreműködtek *Szakolczay-Riegler* Ernő zeneművészeti főisk. tanár, orgonaművész; *Székelyhidy* Ferenc dr., a Magyar Kir. Operaház örökös tagja; az intézet Szent Cecilia énekkara *Pantol Márton* dr. vezetésével. Beszédet mondott: *Koudela Géza* dr. pápai kamarás, az Orsz. Liszt Ferenc Társaság igazgatója. A műsoron Bach, Mozart, Liszt, Perényi, Springer, Szabolcs, Harmat és Szakolczay-Riegler szerzeményei szerepeltek.

Rákóczi-ünnepség a kőszegi áll. tanítóképzőben. A kőszegi áll. tanítóképző-intézet tanári testülete és ifjúsága április 8-án délelőtt 10 órakor, előkelő közönség jelenlétében ünnepelte meg Rákóczi halálának kétszázadik évfordulóját. A magasszínvonalú műsor keretében Cziráki József tanár mondott ünnepi beszédet, a növendékek szavallatokkal, ének- és zenekari számokkal szerepeltek, majd Bognár Gyula tanár „II. Rákóczi Ferenc élete, tragédiája és megdicsőülése a magyar költők lantján” című előadása után a műsor befejeződött. — Az intézet ifjúsági énekkara ezenkívül szerepelt Kőszeg város Rákóczi-ünnepségén is. Az előadott dalokat Sárosi István tanár tanította meg.

A képesítővizsgálatokra vizsgálati elnökül, illetőleg miniszeri biztosul kiküldöttek. Júniusi vizsgálatok. I. Állami tanítóképző-intézetek: 1. Baja: Horn József dr., 2. Budapest, I. ker.: Gyulai Ágost dr., 3. Kiskunfélegyháza: Barabás Tibor, 4. Jászberény: Huszka János dr., 5. Kőszeg: Nagyiványi Fekete Géza dr., 6. Nyiregyháza: Szombathalvy György dr., 7. Pápa: Molnár Oszkár. — II. Állami tanítónőképző-intézetek: 8. Budapest, II. ker. a) Madzsar Imre dr., b) Nevelős Gyula dr., 9. Budapest, VII. ker. a) Rácz Kálmán dr., b) Huszka Ernő dr., c) Imre Sándor dr., munkamesternők: d) Balázs Béla, 10. Cinkota: Greszler Jenő, 11. Győr: Nagy Zsigmond dr. — III. Állami óvónőképző-intézet: 12. Budapest, VII. ker. III. o.: Kemény Ferenc, IV. o. a—b) Fülei Szánthó Endre dr. — IV. Róm. kat. tanítóképző-intézetek: 13. Eger: Padányi Andor, 14. Esztergom: Koszó János dr., 15. Győr: Szukováthy Imre dr., 16. Kalocsa: Németh Sándor, — 17. Pécs: Éber Rezső, 18. Szeged: Wagner János dr. — V. Róm. kat. tanítónőképző-intézetek: 19. Baja: Loczka Alajos dr., 20. Budapest, IV. ker.: Damjanovich Lajos dr., 21. Budapest, VI. ker.: Váradi József, 22. Budapest, IX. ker.: Eyssen Tibor dr., 23. Debrecen: Kammermayer Oszkár dr., 24. Dombóvár: Dobosy Elek, 25. Eger: Závodszy Levente dr., 26. Esztergom: Tabódy Ida, 27. Győr: Jantsits Tibor dr., 28. Kalocsa: Sztankó Béla, 29. Kecskemét: Becker Vendel dr., 30. Kiskunfélegyháza: Fekete József, 31. Kisvárd: Boreczky Elemér dr., 32. Kőszeg: Szűcs István dr., 33. Miskolc: Móczár Miklós, 34. Pápa: Németh Imre, 35. Pécs: Padányi-Frank Antal dr., 36. Sopron (Ors.): Zoltán Géza, 37. Sopron (Megv.): Haász Aladár dr., 38. Szeged: Frank János, 39. Székesfehérvár: Balázs Béla, 40. Veszprém: Nádler István, 41. Zalaegerszeg: Jalsovszky Jenő dr.,

42. Zsámbék: Horváth Kálmán dr. — VI. Róm. kat. övönöképítő-intézetek: 43. Budapest, III. ker., III. o.: Tóth Antal dr., 44. Kalocsa, III. és IV. o.: Sztankó Béla, 45. Sopron (Megv.): Haász Aladár dr. — VII. Ref. tanítóképző-intézetek: 46. Debrecen: Váczy Ferenc, 47. Nagykőrös: Veress István dr., 48. Sárospatak: Bartha Károly. — VIII. Ref. tanítóképző-intézetek: 49. Debrecen: a) Sárkány Alfréd, b) Fejes Kálmán, 50. Kecskemét: Kállay Kálmán dr., 51. Pápa: Molnár Oszkár, 52. Nyiregyháza: Kovács Dezső. — IX. Evang. tanítóképző-intézetek: 53. Miskolc: Zelenka Frigyes, 54. Sopron: Tóth István dr. — X. Evang. tanítóképző-intézet: 55. Szarvas: Sárkány Loránd. — XI. Izr. tanítóképző-intézet: 56—57. Lux Gyula dr. és Fischer Gyula dr. — XII. Izr. tanítóképző-intézet: 58—59. Miskolc: Szemerédi János és Mandula Mór. — XIII. Szeptemberi javító vizsgálatok: 1. Budapest, I. ker.: Balázs Béla, 2. Budapest, II. ker.: Molnár Oszkár.

Vargyasi Pfeiffer Ilona †. A cinkotai állami tanítóképző-intézet tanári testületét és növendékeit mély gyászba borította kedves jó tanárunk, *Vargyasi Pfeiffer Ilona* halála. De mélyen gyászolja váratlan elhunytát egyesületünk minden tagja. Jóságos, kedves kartársat veszítettünk el benne. Életrajzi adatai a következők. Elvégezte az Erzsébet-Nőiskolát, polgári iskolai tanári oklevelet szerzett, de életének nagy részét a petrozsényi állami elemi iskolánál töltötte, ahol — különösen a háború alatt — végzett kiváló emberbaráti munkát. 1918. szeptemberben a kolozsvári állami tanítóképző-intézethez neveztek ki gyakorlóiskolai tanítónak. A kiutasítás után, 1921-ben a cinkotai állami tanítóképző-intézethez osztott be. Megszervezte a Pozsonyból menekült intézet köztartását, sokat munkálkodott az intézet helyiségeinek, felszerelésének tökéletesítésén. Néhány év előtt visszakérült újra a gyakorló-iskolához, s ott is igen értékes munkát fejtett ki. Nagy érdeme, hogy mindenben kereste a nemzeti, magyaros jelleget, és ezt a gondolkodást tanítványai lelkébe is átültette. Jóságos lelkéért tanítványai és tanártársai sokáig fogják őrizni emlékét. Aldott legyen emlékezete!

Előadás. Az Országos Postás Zene- és Kultúr-Egyesület Benczur-utcai székházában az egyesület márc. 15-i ünnepélyén *Mesterházy Jenő* ünnepi beszédet mondott.

Szünidei testnevelési tanfolyam tanítóképző-intézeti tanárok és tanárnők részére. A vallás- és közoktatásügyi Miniszter Úr engedélyével a m. kir. Testnevelési Főiskola folyó évi július hó 1—21-ig tanítóképző-intézeti tanárok és tanárnők részére tanfolyamot rendez, amelyen az elemi iskolai testnevelés köréből a modern gimnasztikai módszereket, ritmikus és zenés tornát, szabadtéri testgyakorlatokat, iskolai játékokat, nemzeti és néptáncokat ismertetik. A gyakorlati órák kiegészítéséül elméleti előadásokat is tartanak, amelyeknek keretében az új testnevelési törekvéseket világítják meg. A résztvevők az elméleti előadásokat közösen hallgatják, míg a gyakorlati tanítás nemenként külön csoportokban történik. A tanfolyam dija, — a tanfolyamon való részvételt igazoló bizonyítvánnyal együtt — 25.— P, amely a tanfolyam megkezdésekor fizetendő. A résztvevők a tanfolyam tartama alatt a főiskola internátusában 50.— P lefizetése ellenében kedvezményes elszállásolást és ellátást (naponta háromszori étkezést) élvezhetnek. A tanfolyamon résztvenni óhajtok legkésőbb folyó évi június hó 1-ig jelentkezzenek a főiskola Igazgatóságánál (Budapest, I., Győri-út 13., annak feltüntetésével, hogy lakás és ellátás kedvezményre igényt tartanak-e?

A népies növény- és állatnevek gyűjtése. Az Országos Néptanulmányi Egyesület és a Magyar Nyelvőr megbízta Beke Ödön ismert nyelvtudóst a magyar növény- és állatnevek etimológiai szótárának kidolgozásával, s ő már föl is dolgozta a régi és népies nyelvényanyag nyomtatásban megjelent részét. Munkaközben azonban kiderült, hogy sok területről egyáltalán nincs, vagy alig van megbízható anyaggyűjtés, azért szükségesnek tartják, az egész ország területére kiterjeszkedő gyűjtésnek a megindulását. Kéri tehát a tanítóképző-intézetek tanárait és növendékeit, szíveskedjenek följegyezni, vidékükön hogy nevezi a nép az egyes növényeket és állatokat. Minden név följegyzése fontos, még a legközönségesebbeké is, így a kerti és mezei, valamint erdei növények, fák, cserjék, gombák, az állatok közül az emlősök, madarak, halak, bogarak stb. nevei. Mindenütt följegyezzendők a falu, puszta (megye) és város neve, és a kiejtés is megjelölendő. Nélkülözhetetlen az illető növény és állat tudományos meghatározása, s amennyiben ez nehézségekbe ütközik, szakembert kell erre vonatkozólag megkérdezni. Növényeket (szár, levél és virág) legjobb gyűjteni a névvel együtt, a meghatározást elvégezhetjük megfelelő szaktudóssal. A neveken kívül érdemes följegyezni a növényekhez és állatokhoz fűződő néphit, babonákat orvosló erőt, szokásokat, játékokat, mondókat és versikéket, sőt a gyermekek adta neveiket is, mert sokszor ezek fontos fölvilágosítást adnak a nevek eredetére nézve. A gyűjtés minél nagyobb mértékben való megindítása rendkívül fontos a nyelvtudományon kívül a néprajzra és a természettudományokra nézve. Az adatokat szíveskedjenek a következő címre küldeni: dr. Beke Ödön, reálígm. tanár, Budapest, VII., Rottenbiller-utca 35. szám IV. emelet 26. sz. ajtó.

Új szövetség a haza szolgálatában. Május hó 19-én a TESz dísztermét zsúfolásig megtöltött intelligens közönség jelenlétében alakult meg a nemzeti alapon álló Magyar Esperanto Szövetség. *Dr. vitéz Benárd Ágost* elnöki megnyitója után *H. Mihalik József* fejtette ki a szövetség nemzeti célkitűzéseit és előadta fontosabb programpontjait. A közgyűlésen a miniszterelnökséget *dr. Torma Domokos* min. oszt.-tanácsos, a kereskedelmi és iparkamarát *dr. Éber Antal* orszgy. képviselő képviselte, képviseltették magukat még dr. báró Szalay Gábor államtitkár, a magy. kir. posta vezérigazgatója, az összes budapesti és vidéki esperanto egyesületek. Hat állam esperantistái és az esperanto világszövetség genfi elnöksége szerencsekívánataikat küldötték a szövetségnek. A szövetség országos elnökéül dr. Benárd Ágostot, országos ügyvezető elnökül H. Mihalik Józsefet, orsz. igazgatóul n. Szabó Károlynét választották meg. A szövetség egyelőre hét szakosztállyal kezdi meg működését.

A budapesti VII. kerületi állami tanítónőképző-intézet zászlóavatása. A budapesti VII. ker. áll. tanítónőképző-intézet április hó 28-án d. e. az Uránia Színházban tartotta zászlóavatását. A zászlóavatás különösen ünnepélyessé tette, hogy a zászlóanyai tisztet a kormányzóné Ó Felmoltósága, nagybányai vitéz Horthy Miklósné vállalta el. A zászló nagyon szép, nehéz selyemre hímzett kézimunka. Egyik oldalán, a magyar címer alatt „Istennek a hazáért” jelmondat áll, a másik oldalán, magyarruhás gyermek és tanítónő képe alatt „Gyermekek a jövő” felirat. — Az ünnepen az Uránia Színház teljesen megtelt igen előkelő közönséggel, köztük a minisztérium magasrangú tisztviselői, dr. Mészáros Károly államtitkár, dr. Rácz Kálmán min. tanácsos, dr. Bernáth Géza min. tanácsos, a tanítóképző-intézeti osztály főnöke, dr. Nevelős Gyula min. tanácsos, dr. Nagyiványi Fekete

Géza m. o.-tanácsos, dr. Kósa Kálmán m. o.-tanácsos, dr. Huszka János min. titkár, Balázs Béla kir. főigazgató, a budapesti és sok vidéki testvér-intézet igazgatója és tanárai. Kiss József igazgató a zászlóavató beszédben röviden vázolta az intézet történetét és köszönetet mondott mindazoknak, akik adományaikkal hozzájárultak a zászló elkészítéséhez. Különösen megköszönte a testvér tanító- és tanítónőképző-intézeteknek, hogy zászlószöveget helyeztek el a zászló nyelébe. Hálásan köszönte a Kormányzóné Ö Főméltóságának, hogy a zászlóanyai tiszt elvállalásával és a zászlóra adott gyönyörű, nemzeti színű szalaggal, melyen a „Hazádnak rendületlenül” jelige áll, kitüntette az intézetet, büszke örömmel töltötte meg a tanárok és a tanítványok szívét és nemes elismerést adott vele a magyar tanítónők tízezernyi lelkes seregének. A tanárok és a tanítványok nevében fogadalmat tett, hogy a zászló becsületére gondosan őrködnek, és alatta az Istenben való hitet, a nemzeti gondolatot, a gyermekszeretetet hirdetik és valósítják meg.

A zászlóavatást igen szép, magyar műsor keretébe illesztették be, melynek minden számát a legnagyobb pontossággal és művészettel adták elő. A műsort ideiktatjuk. 1. Bevezető. Elmondja Mészáros Sára Va. o. t. — 2. Betlehemes játék. Domokos Péter moldvai magyar csángó gyűjtéséből. — 3. Lakodalmi népszokások. A darabot összeállította Csukás Zoltán tanár. A táncokat betanította Biber Éva és Traum Gabriella Va. o. n. — 4. Dalok a Bartók—Kodály gyűjtésből. Énekli: Kulcsár Irma Vc. o. t. Kíséri: Csukás Zoltán tanár. — 5. Magyar tánc. Előadják a gyakorlóiskola tanulói. — 6. Molnár Antal: Tavaszi Hatszólami kórus, dr. Dienes Valéria orkesztrikájával. Betanította: dr. Krizsanecné Németh Edit tanárnő. — 7. Zászlóavatás. a) Varga Gyula: Ébresztő. Szavaltat. — b) Avató beszéd. Tartja: Kiss József igazgató. — c) Glória. Karének. — 8. Egyszer egy királyfi... Népballada Nádor Mihály feldolgozásában. Betanította és zongorán kíséri: Csukás Zoltán tanár. — 9. Kodály: Lengyel László játék. Dr. Dienes Valéria orkesztrikájával. Betanította: dr. Krizsanecné Németh Edit tanárnő. — 10. Görög Ilona balladája. Kodály: Székelyfőnő c. daljátékából. A táncokat betanította Székely-Barna Viola III. o. t. — 11. Lampért Géza: Miénk a föld! — A magyar hiszekegy. Szavaltat. — Karének. — Az ének és karének számokat betanította és vezényli Csukás Zoltán tanár.

A nagyon szépen sikerült előadásért nagy elismerés illeti az intézetet.

Iskolánkivüli népművelés. A jászberényi áll. tanítóképző-intézet tanári testülete és az intézet V. éves növendékei, kellő előkészítés és tanári felügyelet mellett, a tél folyamán a különböző kerületi olvasóköri körökben, városi és tanyai iskolákban, Keresztény Nőegyletben, a róm. kat. Legényegyletben, Kereskedelmi Egyesületben és a Kultúrházban a következő iskolánkivüli tevékenységet fejtették ki.

Móczár Miklós igazgató: Lakóhelyünk leghasznosabb és legkárosabb állatai címen, 2 előadást, A tüdő szerkezete, működése, védelme, A hajcső-vesség fizikai és növénytani szempontból, — Az égésről — címen 1—1 előadást, **Blénessy János** tanár: Mit veszítettünk Erdéllyel, — Vármegyénk közigazgatása, — Hazánk megcsonkítása, a revízió — címen 1—1 előadást tartott. **Berzátzy László** tanár: Régi egyházi énekek története és azok bemutatása, — Nemzeti ünnepeink jelentősége, — Himnusz tanítása, — címen; **Csekő Árpád** tanár: Hogyan keletkezik az elektromos áram?, — Időjárás, időmérés, naprendszer, — Gazdasági gépek, — Miért óvakodjunk a magas feszültségű vezetékektől? — címen tartottak előadást.

sokat. *Fiala Endre* tanár: A világháború, — Magyarország helye a Dunamedencében, — *Galló Pál* tanár: Az alföld és népe Móra Ferenc műveiben (2 előadás), *Lauday Sándor* tanár: A káromkodás, — A gyermek a jövő záloga, — *Szemes Gábor* tanár: A talaj élete, — *Tanai Antal* tanár: Mit adott a magyarság az emberiségnek? ,— A vallásos, istenfélő és szerető én, — Védekezés a fertőző betegségek ellen, *Kiss József* gyak. isk. tanító: Gárdonyi Géza élete és művei, — Kik a jászok? (3 előadás), — *Páll Sándor* óraadó tanár: A burgonya kezelése címen tartottak előadásokat. Ezen kívül 15 V. éves tanítónövendék tartott pedagógiai, magyar nyelvi, magyar történelmi és természettudományi előadást.

A nyíregyházi kir. áll. tanítóképző előadása az iparosok körében. A nyíregyházi kir. áll. tanítóképző-intézet Bessenyei Önképzőkörének és bajtársi egyesületének iskolán kívüli népművelési csapata április 8-án este II. Rákóczi Ferenc halálának kétszázados évfordulója alkalmából a Keresztény Iparosok Országos Szövetsége Nyíregyházi Csoportjának székházában, az iparoscsaládok jelenlétében előadást tartott Aradvári Béla tanárelnök rendezésében. A fiúk tárogatósóval, énekkari számmal, szóló énekkel, szavalatokkal, jelenet előadásával, zeneszámmal szerepeltek. A megnyitó beszédet Arató Gábor ifjúsági vezér mondotta, Rákóczi életének szabadságharcának erkölcsi erőforrásaira Aradvári Béla tanárelnök mutatott rá lelkesítő erejű beszédében. A népművelő csoport szereplése nagy tetszést keltett. Az előadás után Mátyás Béla városi népművelési előadó, a KIOSZ kulturális bizottságának elnöke, meleg hangú köszönetet mondott az iparosság és Nyíregyháza város népművelési bizottsága nevében.

Irodalmi Szemle. *Drozdy Gyula:* A tapasztalat szerepe a tanításban. (Néptanítók Lapja, 1935. május 1.) — *Váradi József:* Dr. Marczell Mihály könyve. A nevelés alapvonalai. (U. ott.) — *Staub Ferenc:* A tanítók az A. C. kulturális szakosztályának hivatott apostolai. (Nemzetnevelés, 1935. május 1.) — *Fekete József:* A falusi népművelés irányelvei. (Pestvármegyei Népművelés, 1935. májusi [5.] szám.) — *Móczár Miklós:* A természet útján Istenhez. (U. ott.) — *Mesterházy Jenő:* Maguk erejéből lett nagy emberek. (U. ott.) — *Váradi József:* Széchenyi és a honismeret. (Tanulmány. Megjelent a „Honismeret könyve” című műben és külön füzetben. Mindkettő a Magyar Társaság Falukutató Intézetének kiadása.) — *Váradi József:* Széchenyi halálának 75. évfordulója. (Ifjúsági Vezető, 1935. áprilisi szám.) — *Rozsondai Károly:* A népi politika és a néptanítók képzése. (Soproni Hírlap, 1935. április 21.) —

A nyíregyházi kir. áll. tanítóképző cserkészzeinek szereplése. A nyíregyházi áll. tanítóképző „Tisza” cserkészcsapata Dohanics János tanár, cserkészparancsnok vezetésével résztvett azon a vármegyei cserkész ünnepségen, amelyet báró Buttler Sándor vármegyei cserkészelnök hetvenedik születésnapja alkalmából rendeztek a cserkészcsapatok. A tanítóképző énekszámokkal szerepelt az ünnepségen. Aradvári Béla tanár üdvözlő versét, amelyet Buttler báróról írt, fia, Aradvári László adta elő. Az ünnepelt jól sikerült olajportréját Baranyai Vilmos, az áll. tanítóképző tanára festette.

Tanfolyam Berlinben. A berlini nevelési és tanítási központi intézet f. évi július hó 1-től július 10-ig külföldiek számára tanfolyamot tart. A tanfolyam tárgyai a következők: 1. Gyakorlatok az előadói művészetben;

2. gyakorlatok és továbbképzés a technikai ismeretekben (csak tanítónők számára); 3. előadások az új német nevelésről és gyakorlati kiképzés a német népi énekekben és zenében. Tandíj 5 RM. Ellátásról és lakásról a rendezőség gondoskodik, valamint 60%-os vasúti kedvezményről. Az előadások befejezése után Dél-Németországban tanulmányút. Jelentkezés és felvilágosítás kérés: Zentralinstitut für Erziehung und Unterricht, Berlin W 35. Potsdamer-Straße 120.

Perzsia új elnevezése. A perzsa kormány elhatározása értelmében 1935. március 21-től Perzsia hivatalos neve „*Irán*” lesz, alattvalói pedig magukat „*iráni*”-eknek nevezik.

Helyreigazítás. A márciusi (3.) szám 145. oldalán kezdődő cikk első szakaszában, a 10. sorban: Pedig a dolog stb.-től a 15. sorban lévő mondat végéig terjedő rész zárójelbe teendő és a zárójelbe-bezárása elé odairandó: Szerk. megjegyzése. Hasonlóképen a cikk utolsó 11 soránál is.

Nyugtázás. Tagsági díjat fizetett 1931-re: Klug K. Gy. — 1933-ra: dr. Palkó J. — 1934-re: dr. Palkó J., Bocskay I., Buday L. — 1935. I. felére: Mészáros E., Hamar Gy., Bognár K., v. Lenky J., Matheidesz I., Sass L. — 1935-re: Marczelly K., Dúzs M. — Adomány a Tanárok Házára: Baja áll. tkp. 64.32 P, dr. *Neményi Imre* 100 P.

Budapest, 1935. május 11.

Pócza József pénztáros.

Felelős szerkesztő és kiadó: *Kies József*.

Sárkány Nyomda R.-T. Budapest, VI., Horn Ede-utca 9. Tel.: 221—90.

Igazgatók: Dr. Wessely Antal és Wessely József.